

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ

підвищена вразливість жінок та дівчат,
пов'язана з війною Російської Федерації
проти України та використанням
кіберпростору торговцями людьми.

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ

підвищена вразливість жінок та дівчат,
пов'язана з війною Російської Федерації
проти України та використанням
кіберпростору торговцями людьми.

Підготовлено ООН Жінки в Україні та громадською організацією «Ла Страда-Україна» за підтримки Дій ООН проти сексуального насильства під час конфлікту (<https://www.stoprapenow.org/>). Дії ООН проти сексуального насильства під час конфлікту підтримують міжагенційний проєкт «Зміцнення національних та місцевих механізмів запобігання та реагування на СНПК в Україні за допомогою багатосекторального підходу, орієнтованого на постраждалих» («Об'єднані дії для посилення спроможностей постраждалих від СНПК», що імплементується Фондом ООН в галузі народонаселення, ООН Жінки, Міжнародною організацією з міграції, Програмою розвитку ООН, Всесвітньою організацією охорони здоров'я, Управлінням ООН з наркотиків і злочинності у співпраці з Урядовою Уповноваженою з питань гендерної політики (бенефіціар міжнародної технічної допомоги) та Офісом Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України.

Рекомендовано до друку рішенням Науково-методичної ради ГО «Ла Страда-Україна»
(Протокол №13 від 18.04.2025)

Аналітичний звіт щодо торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в Україні: за заг. ред.:
Бороздіна К. А., Булавін В. О., Жуковська Г. Г., Рикун О. В., Левченко К. Б.. Київ. ФОП Мороз А.Т., 2025
- 80 с.

ISBN 978-966-137-177-3

АВТОРИ/АВТОРКИ:

Бороздіна К. А., віцепрезидентка ГО «Ла Страда-Україна»;
Булавін В. О., експерт з кібербезпеки та кіберрозвідки;
Жуковська Г. Г., кандидатка наук державного управління, старша референтка Апарату Урядової уповноваженої з питань гендерної політики;
Рикун О. В., експерт Тренінгового центру прокурорів України.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Герман Вега Кортес, Радник із захисту прав жінок, ООН Жінки
Ірина Михайловська Павлик, Координаторка проєктів з СНПК, ООН Жінки.

ЗАГАЛЬНА РЕДАКЦІЯ:

Левченко К. Б., докторка юридичних наук, кандидатка філософських наук, професорка, заслужена юристка України, Урядова уповноважена з питань гендерної політики.

Громадська організація «Ла Страда-Україна»

Київ, 03113, а/с 26,
Тел./факс: +38 (044) 205 36 95
E-mail: info@la-strada.org.ua
www.la-strada.org.ua, www.facebook.com/lastradaukraine

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	4
ВСТУП	4
МЕТА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	7
ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ВИПАДКІВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	8
ЧАСТИНА I	
ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЗОКРЕМА У КІБЕРПРОСТОРІ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ	15
СУДОВА ПРАКТИКА	21
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЧАСТИНИ I	21
РЕКОМЕНДАЦІЇ ОФІСУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ, МІНІСТЕРСТВУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ, НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	22
РЕКОМЕНДАЦІЇ МІНІСТЕРСТВУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ СЕРВІСНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ	23
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ (ВЕБСАЙТИ, ЗАСТОСУНКИ, ТОЩО) І СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ	24
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	24
ЧАСТИНА II	
ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ: КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ, ПЛАТФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ	27
КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ	27
АНАЛІЗ РИЗИКОВИХ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ, ОГЛЯД ТА ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ	28
ТИПОЛОГІЯ ПЛАТФОРМ У КОНТЕКСТІ ВЕРБУВАННЯ	32
МАНІПУЛЯТИВНІ МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ЖІНОК	34
ДОБІР ІНСТРУМЕНТІВ І ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ, ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОРІ З МЕТОЮ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГРОЗ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗЛОЧИНАМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	38
ІНСТРУМЕНТИ ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ	38
МЕТОДИ МОНІТОРИНГУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ	41
ВИСНОВКИ	49
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЧАСТИНИ II ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ ВЕРБУВАННЯ В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ, ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПОЛІПШЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІВЧАТ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ	53
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІВЧАТ У КІБЕРПРОСТОРІ	54
РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ	55
ДОДАТКИ	
ДОДАТОК № 1. МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	57
ДОДАТОК № 2. АНАЛІЗ ПРОВЕДЕНИХ ФОКУС-ГРУП ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ РИЗИКІВ ПОТРАПЛЯННЯ В СИТУАЦІЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОРІ, РИЗИКІВ І ПРОГАЛИН У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЗОКРЕМА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОРІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ	61
ФОКУС-ГРУПИ З ЖІНКАМИ ТА ДІВЧАТАМИ	62
ФОКУС-ГРУПИ З ПРЕДСТАВНИКАМИ/ПРЕДСТАВНИЦЯМИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ДОТИЧНИХ ОРГАНІВ І УСТАНОВ.....	64

СКОРОЧЕННЯ

Директива 2024/1385 – Директива (ЄС) 2024/1385 Європейського парламенту та Ради ЄС від 14 травня 2024 року про протидію насильству щодо жінок та домашньому насильству;

Директива 2024/1712 – Директива (ЄС) 2024/1712 Європейського парламенту та Ради ЄС від 13 червня 2024 року про внесення змін до Директиви 2011/36/ЄС про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист їхніх жертв;

Директива 2011/36 – Директива 2011/36/ЄС Європейського парламенту та Ради ЄС від 5 квітня 2011 року про запобігання та протидію торгівлі людьми та захист постраждалих від неї, що замінює Рамкове рішення Ради 2002/629/JHA;

Директива 2011/92 – Директива 2011/92/ЄС Європейського парламенту та Ради від 13 грудня 2011 року про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією, яка замінює Рамкове рішення Ради 2004/68/JHA;

Стамбульська конвенція – Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами від 11 травня 2011 року, ратифікована Україною 20.06.2022;

Будапештська конвенція – Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23 листопада 2001 року, ратифікована Україною із застереженнями та заявами 07.09.2005;

ККУ – Кримінальний кодекс України;

ТЛ – торгівля людьми;

СНПК – сексуальне насильство, пов'язане із конфліктом;

ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань;

ВПО – внутрішньо переміщена особа.

ВСТУП

Глобальна цифровізація є невід'ємною частиною сучасного суспільства, що так чи інакше впливає на всі аспекти людського життя. Цифрові платформи, соціальні мережі, онлайн-сервіси та віртуальні спільноти створюють нові можливості для спілкування, самовираження, професійного розвитку та економічного зростання. Водночас технологічний прогрес, який покликаний сприяти добробуту та підвищенню якості життя, відкриває дорогу для використання злочинцями інноваційних методів вчинення злочинів, серед яких одним із найбільш загрозливих явищ є торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації. Це викликає особливе занепокоєння в контексті триваючої війни Російської Федерації (РФ) проти України, що призводить до посилення соціального, економічного та психологічного стресу, який посилює вразливість людей до торгівлі людьми та інших видів злочинної діяльності.

Сьогодні, за даними аналітичних платформ, значна частина населення України має доступ до мережі інтернет. Станом на початок 2024 року, за інформацією DataReportal¹, в Україні налічувалося близько 29,64 млн інтернет-користувачів/користувачок, що становило приблизно 79,2% від загальної кількості населення. Наведена в звіті статистика відображає розподіл за статтю всього населення України, яке в січні 2024 року становило 37,42 мільйона осіб, серед них 54,3 % – жінки та 45,7 % – чоловіки. Звіт не містить розбивки за статтю, але показує вікові особливості українського населення:

- 3,5 % – віком від 0 до 4 років;
- 9,0 % – віком від 5 до 12 років;
- 5,9 % – віком від 13 до 17 років;
- 4,4 % – віком від 18 до 24 років;
- 9,7 % – віком від 25 до 34 років;
- 17,0 % – віком від 35 до 44 років;

1 <https://datareportal.com/reports/digital-2024-ukraine#:~:text=The%20state%20of%20digital%20in,penetration%20stood%20at%2079.2%20percent.>

- 15,4 % – віком від 45 до 54 років;
- 15,0 % – віком від 55 до 64 років;
- 20,1 % – віком у 65 років і старші.

Зафіксований в звіті DataReportal рівень цифровізації демонструє істотне зростання впродовж останніх років, навіть попри воєнні та економічні виклики. Більшість користувачів активно взаємодіє із соціальними мережами, онлайн-медіа та комунікаційними платформами, що робить інтернет багатовимірним простором взаємодії — від розваг та навчання до ведення бізнесу й пошуку можливостей працевлаштування. Водночас доступність та популярність цифрових сервісів створюють сприятливе середовище для злочинних елементів, які намагаються використати відкритість та анонімність мережі для своїх протиправних цілей.

Реалії збройних конфліктів, які супроводжуються соціально-економічними кризами, міграційними потоками та нестабільністю, створюють підґрунтя для активізації злочинців, які прагнуть наживи за рахунок вразливих категорій населення.

Повномасштабна війна РФ проти України підвищує для українських жінок і дівчат ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та експлуатації, посилюючи їхню вразливість. Факторами вразливості, які сприяють цьому, є:

- Втрата роботи та ризик опинитися за межею бідності;
- Внутрішнє переміщення, яке може бути для особи (родини) багаторазовим, що посилює ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- Виїзд за кордон з метою отримання тимчасового прихистку;
- Проживання на території України, яка була або є тимчасово окупована РФ;
- Непридатність житла за місцем постійного проживання внаслідок руйнації через бойові дії;
- Інші соціальні фактори (пенсійний вік, інвалідність, самотійне виховання дитини / дітей, багатодітність тощо).

Із зростанням ролі цифрових технологій форми та методи залучення до експлуатації трансформуються та адаптуються під нові умови. Потенційні злочинці дедалі частіше використовують анонімність і глобальність мережі для вербування, контролю, поширення дезінформації, маніпулювання даними та пошуку потенційних постраждалих. Особливої уваги в цьому контексті заслуговує питання впливу кіберзлочинності на жінок і дівчат, які часто опиняються в зоні підвищеного ризику. Торгівля людьми в онлайн-просторі з метою сексуальної експлуатації сьогодні не лише є питанням порушення прав людини, але й становить серйозну проблему безпеки, суспільного розвитку та захисту особистості. Зловмисники користуються онлайн-платформами та ресурсами для вербування, шантажу, розповсюдження фото- та відеоматеріалів сексуального характеру без згоди потерпілих, створюючи нові форми цифрового насильства. Така діяльність набуває особливого значення під час повномасштабної війни, коли традиційні механізми захисту можуть бути послаблені, а вразливі групи людей – внутрішньо переміщені особи, жінки, які шукають засоби для виживання, – виявляються ще більш уразливими для злочинних схем.

Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах конфлікту може бути одним із проявів СНПК. Вона має тісний зв'язок з іншими формами СНПК, такими, як зґвалтування, спричинене війною, примусовий шлюб, сексуальне рабство та експлуатація в умовах окупації. Жінки та дівчата на тимчасово окупованих територіях або ті, що опинилися в ситуації примусового переміщення, є найбільш уразливими до цих злочинів. Використання цифрових технологій посилює ризики для жінок у кіберпросторі, зокрема через вербування, шантаж і поширення дезінформації.

Про торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах військового конфлікту як форму СНПК йдеться і в річних звітах з питань сексуального насильства в умовах конфлікту Генерального секретаря ООН², який «наполегливо закликає владу країн регіону, які приймають біженців, забезпечити якісну багатосекторальну допомогу постраждалим і вжити заходів для зменшення ризику торгівлі людьми, зумовленої конфліктом».

Ризики для жінок потрапити в ситуацію сексуальної експлуатації під час переміщення за кордон нерідко обговорюються під час різноманітних міжнародних заходів.

Для ефективного реагування на випадки СНПК та надання допомоги постраждалим в травні 2022 року урядом України та ООН підписано Рамкову програму співробітництва щодо запобігання та протидії СНПК.

2 <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/SG-2023-annual-reportsmallFINAL.pdf>

25 травня 2022 року для забезпечення координації діяльності органів влади, місцевого самоврядування, міжнародних та громадських організацій, спрямованої на виконання завдань і заходів Рамкової програми, Комісією з питань координації взаємодії органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків³ під головуванням Віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції створено Міжвідомчу робочу групу з питань протидії СНПК та надання допомоги постраждалим (МРГ). До складу МРГ входить п'ять підгруп, одна з яких зосереджена на проблемах торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах конфлікту.

У відповідь на виклики, з якими світове співтовариство стикається в сфері протидії торгівлі людьми, міжнародні організації, уряди та правозахисні організації розробляють нові правові норми, інструменти, стратегії та ініціативи. Зокрема Європейський Союз запроваджує директиви, що розширюють понятійний апарат, та юрисдикцію щодо сексуальної експлуатації та пов'язані із нею технологічно орієнтовані злочини.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами підкреслює важливість боротьби з насильством проти жінок, включно з насильством у цифровому просторі.

Будапештська конвенція про кіберзлочинність встановлює правові рамки для міжнародної співпраці у сфері розслідування та притягнення до відповідальності за злочини, вчинені за допомогою комп'ютерних систем.

Однак попри наявність міжнародних норм й інструментів, зокрема директив ЄС та конвенцій Ради Європи, ефективне їхнє застосування потребує глибокого розуміння сучасних загроз і тенденцій у цифровому середовищі. Розбудова дієвих механізмів виявлення та попередження вербування потенційних постраждалих від торгівлі людьми в онлайн-просторі залишається складним завданням. Країни стикаються з проблемою недостатньої координації дій між правоохоронними органами, відсутністю або неефективністю спеціалізованих підрозділів, браком знань і компетенцій серед фахівців, недосконалістю правового поля та недоліками в інфраструктурі захисту, відсутністю взаємодії із соціальними службами, які покликані надавати комплексну допомогу постраждалим особам. Водночас для державних структур, неурядових організацій, ІТ-компаній та соціальних мереж настає момент перегляду власних підходів до формування безпечного онлайн-середовища. Лише комплексний підхід, побудований на ґрунтовному аналізі ризиків і викликів, може забезпечити результативність заходів щодо підвищення обізнаності, розробки рекомендацій та впровадження інноваційних технологічних рішень, спрямованих на запобігання торгівлі людьми та надання належної допомоги тим, хто вже постраждав від неї.

Це дослідження покликане заповнити наявні прогалини у знаннях про механізми діяльності кіберзлочинців, які використовують онлайн-ресурси для торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, особливо в контексті триваючої війни РФ проти України, виявити ключові платформи та ресурси, що становлять підвищені ризики, а також запропонувати рекомендації для суб'єктів, які діють у сфері протидії торгівлі людьми та кіберзлочинності, для посилення діяльності в цій сфері. Особлива увага приділяється жінкам і дівчатам, які найбільше страждають від насильства із застосуванням технологій. Тому предметом аналізу є як правові аспекти та міжнародні стандарти в цій сфері, так і практичні інструменти моніторингу, збору та аналізу даних, принципи кращих практик, досвід взаємодії між державним і приватним секторами, роль соціальних мереж, механізми боротьби із кіберзлочинами, надання допомоги постраждалим від цих злочинів і можливостей для підвищення компетенцій представників правоохоронних структур й інших зацікавлених сторін.

Виходячи з міжнародних правил і норм, таких, як Директива 2024/1712⁴, що вносить зміни до Директиви 2011/36/ЄС⁵ щодо посилення заходів проти торгівлі людьми в онлайн-середовищі, використання інформаційно-комунікаційних технологій для вчинення або сприяння торгівлі людьми тепер розглядається як обтяжуюча обставина, що може призвести до суворіших покарань. Крім того, держави-члени зобов'язані вживати заходів для запобігання використанню онлайн-платформ у цілях торгівлі людьми та підвищення обізнаності про такі ризики.

Україна прагне визначити межі та потенціал застосування цих документів у конкретних умовах війни та посилення ризиків для груп, які перебувають у нестабільній ситуації, особливо жінок і дівчат. Підґрунтям для цього дослідження слугуватимуть також положення Стамбульської конвенції⁶, які охо-

3 <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-komisiyi-z-pitan-koo-784>

4 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2024/1712/oj/eng>

5 <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/36/oj/eng>

6 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

плюють різні аспекти цифрового насильства, а також Будапештської конвенції про кіберзлочинність, яка є важливим орієнтиром для розробки спільних підходів для боротьби з комп'ютерними злочинами.

Важливим аспектом роботи є виявлення прогалин, що існують як у національних політиках, так і в практичній роботі правоохоронних органів, соціальних служб, ІТ-компаній, провайдерів інтернет-послуг і соціальних мереж. Паралельно наголошується на необхідності формування комплексних, мультидисциплінарних підходів до боротьби з торгівлею людьми, які передбачатимуть підвищення кваліфікації правоохоронців, соціальних працівників, удосконалення нормативно-правової бази, розробку соціальних програм, що сприятимуть підвищенню обізнаності та довіри постраждалих до механізмів захисту, розробки стандартів допомоги постраждалим особам.

Таким чином, дане дослідження покликане стати концептуальною, методологічною та практично орієнтованою основою для всіх зацікавлених сторін – від органів державної влади та місцевого самоврядування, міжнародних організацій до приватного сектору, громадського суспільства та медіа. Воно сприятиме розумінню сучасних тенденцій використання кіберпростору для торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема, як форми СНПК, виявленню вузьких місць у системі захисту, формуванню стратегічних рекомендацій та інноваційних рішень, покликаних підвищити безпеку онлайн-простору. Лише цілісна оцінка ситуації з увагою до ґендерних вимірів у сфері торгівлі людьми в онлайн-просторі з урахуванням впливу ризиків потрапити в ситуацію торгівлі людьми в умовах війни на жінок і дівчат, застосуванням найкращих міжнародних практик дозволить створити умови для ефективного попередження, виявлення, переслідування та покарання злочинців, а головне – захистити права та інтереси потерпілих і вразливих груп, особливо жінок та дівчат, від ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в часи військових конфліктів, викликів і нестабільності.

МЕТА ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Основною метою цього дослідження є сприяння формуванню більш безпечного та захищеного онлайн-середовища, яке мінімізує ризики торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах війни РФ проти України, а також забезпечення ефективного захисту прав та інтересів постраждалих від торгівлі людьми, насамперед жінок і дівчат.

Враховуючи сучасні виклики й тенденції, що впливають із швидкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, міжнародного правового контексту та актуальних даних про використання інтернету, дослідження прагне надати комплексний аналіз ситуації, виявити прогалини та розробити практичні рекомендації для залучених суб'єктів.

Мета дослідження охоплює наступні ключові завдання:

- Дослідження наявних процедур, законодавчої бази та інституційних практик з метою визначення недоліків та створення умов для посилення їхньої ефективності;
- Виявлення прогалин і проблем у задоволенні потреб постраждалих від торгівлі людьми в онлайн-просторі: провести аналіз механізмів виявлення, ідентифікації та захисту постраждалих від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в цифровому середовищі;
- Аналіз кіберпростору для виявлення ризикових точок і схем експлуатації: визначити онлайн-платформи, сайти, соціальні мережі та комунікаційні інструменти, які найчастіше використовуються для вербування та експлуатації, зокрема жінок і дівчат, постраждалих від військового конфлікту або тих, які перебувають у вразливому становищі. Проаналізувати способи діяльності (*modus operandi*) злочинців, канали поширення незаконного контенту та механізми уникнення відповідальності;
- Підвищення обізнаності та спроможності зацікавлених сторін: надати інформаційну основу для всіх учасників процесу – правоохоронних організацій, правоохоронних органів (зокрема підрозділів кіберполіції), представників органів влади та місцевого самоврядування, працівників соціальної сфери, ІТ-компаній, соціальних мереж, громадянського суспільства та медіа – для підвищення їхньої спроможності ідентифікувати, попереджати та ефективно реагувати на загрози торгівлі людьми в цифровому просторі;
- Виявлення недоліків у реагуванні з боку державних органів, органів місцевого самоврядування та розробка рекомендацій щодо підсилення їхньої роботи: оцінити ефективність чинних державних

механізмів протидії торгівлі людьми в інтернеті, виявити слабкі місця у взаємодії між правоохоронцями, регуляторами, службами підтримки та міжнародними партнерами. На основі отриманих даних сформувати рекомендації, спрямовані на посилення інституційних можливостей та підвищення рівня захисту постраждалих;

- Розробка рекомендацій для суб'єктів протидії торгівлі людьми та технологічного сектору: сформулювати комплекс пропозицій для органів державної влади та соціальних мереж, IT-компаній та інших технологічних платформ з метою зменшення ризиків використання їхніх сервісів для вербування та експлуатації. Розробити орієнтири та кращі практики для посилення технічних, організаційних та правових механізмів, покликаних ускладнити роботу зловмисників і підвищити ефективність співпраці між приватним та державним секторами;
- Поліпшення захисту осіб, зокрема жінок і дівчат в онлайн-просторі: надати рекомендації щодо вдосконалення правових, інституційних, освітніх і соціальних ініціатив, спрямованих на захист прав і свобод, підвищення їхньої обізнаності про кіберризики та посилення спроможності протидіяти вербуванню в цифровому середовищі. Створити умови для тіснішої взаємодії з громадянським суспільством, медіа та освітніми установами, які здатні сприяти формуванню нульової толерантності до кібернасильства в мережі.

Розроблена методологія проведення дослідження включає наступні методи:

- Кабінетне дослідження з метою аналізу міжнародних стандартів у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у кіберпросторі та національних нормативно-правових документів у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у кіберпросторі, та практик їхнього застосування;
- Проведення фокус-груп із жінками та дівчатами, які перебувають в групі ризику потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та представниками/представницями суб'єктів, які здійснюють заходи в сфері протидії торгівлі людьми на національному та регіональному рівнях, для виявлення ризиків і прогалин у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у кіберпросторі. З кількісними результатами проведених фокус-груп можна ознайомитися в Додатку 1;
- Аналіз кіберпростору щодо наявних загроз і ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, що включатиме визначення онлайн-платформ, які потенційно можуть нести загрозу потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, та аналізу наявних підходів, які використовуються кіберзлочинцями.

Таким чином, дослідження спрямовано на розбудову системного та всеосяжного підходу до ідентифікації, попередження та протидії торгівлі людьми у кіберпросторі, посилення спроможностей всіх залучених суб'єктів, формування комплексних стратегій реагування та захисту постраждалих. Це закладе основу для ефективнішої та послідовнішої політики, адаптованої до сучасних цифрових викликів, підвищить рівень безпеки та зменшить уразливість населення, особливо жінок та дівчат, до насильства в онлайн-просторі та із застосуванням інформаційних технологій, експлуатації та посягань на їхні права.

Загальна методологія проведення цього дослідження наведена у Додатку 2.

ЗАГАЛЬНИЙ ОГЛЯД ВИПАДКІВ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми була і залишається актуальною проблемою для України. Сучасні форми експлуатації людини та нові виклики, що їх переживає світ, створюють загрозу потрапляння до ситуації торгівлі людьми практично для всіх соціальних груп населення.

Збройна агресія РФ проти України підвищила внутрішнє переміщення українських громадян. За даними Економічної правди, на травень 2024 року в Україні налічувалося 4,6 млн ВПО⁷ та тих, хто виїхав за кордон у пошуку тимчасового захисту. Серед них також більшість – це жінки та дівчата, які є потенційно вразливою категорією і можуть постраждати від торгівлі людьми. За даними Центру економічної стратегії, на початок 2025 року кількість таких людей складала 5,6 млн осіб⁸. Війна особливо збільшила ризики щодо трудової та сексуальної експлуатації для жінок і дівчат як в Україні, так і за кордоном.

7 <https://epravda.com.ua/news/2024/06/13/715107/>

8 <https://ces.org.ua/5-2-mln-abroad-how-do-they-live-will-they-return/>

«Говорячи про нові виклики щодо торгівлі людьми, особливо для жінок і дівчат в Україні та за кордоном, неодмінно слід брати до уваги те, що характер цих викликів змінився внаслідок 11-річної війни. Щоб їм протистояти, необхідно проаналізувати, яким чином змінилися форми торгівлі людьми, якими є способи вербування, що передбачає мета експлуатації та який вплив на всі етапи злочину торгівля людьми мають інформаційно-комунікаційні технології».

Представниця Апарату Урядової уповноваженої з питань ґендерної політики

Згідно зі статистичними даними Національної поліції, впродовж 2020-2023 років та 11 місяців 2024 року підрозділами Національної поліції України внесено відомості до ЄРДР щодо 828 кримінальних правопорушень, передбачених статтею 149 (Торгівля людьми) ККУ:

Стаття ККУ	2020	2021	2022	2023	11 місяців 2024 року
149	212	232	134	148	102

Зазначені відомості свідчать про те, що після повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну у 2022 році, кількість виявлених випадків торгівлі людьми зменшилася на 57,8% у порівнянні з 2021 роком.

Але фактична кількість постраждалих осіб може бути значно більшою, ніж зафіксовано офіційно. Постраждалі можуть не звертатися з кількох причин: через відсутність каналів комунікації, сором, якщо є загроза бути впізнаною, через страх, що ситуація може погіршитися, через недовіру до системи допомоги, відсутність навичок ідентифікації злочину торгівлі людьми тощо.

На зменшення виявлених кримінальних правопорушень вказаної категорії злочину також могли вплинути наступні чинники:

- Збройна агресія РФ проти України;
- Діяльність Національної поліції на підконтрольних територіях України та неможливість діяти на тимчасово окупованих територіях;
- Виконання Нацполіцією інших пріоритетних завдань у сфері національної безпеки;
- Частина кримінальних проваджень, передбачених статтею 149 (Торгівля людьми) КК України, розслідувалися в межах кримінальних проваджень, внесених до ЄРДР за статтею 438 (Воєнні злочини) КК України, за якою в тому числі розслідуються випадки сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом.

Втрата житла, роботи, зміна місця проживання спонукає людей до пошуку можливостей заробітку через інтернет. Часто об'яви про роботу не містять повної інформації про пропоновану роботу (який її характер, які обов'язки, розмір оплати, години праці тощо). У деяких оголошеннях пропонують надіслати копії документів, що посвідчують особу, на електронну пошту.

Жінки, які виїхали за кордон через повномасштабну війну, стикаються з проблемою наявності інформації зрозумілою для них мовою. Ці фактори впливають на самоідентифікацію злочину торгівлі людьми. На жаль, далеко не кожна постраждала від торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації готова звернутися до правоохоронних органів.

(За результатами фокус-групи за участю представників/представниць Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини)

Загалом з початку повномасштабної війни в Єдиному державному реєстрі судових рішень є 183 вироки та ухвали за статтею 438 ККУ «Воєнні злочини». Проте в українському законодавстві «торгівля людьми» та «воєнні злочини» розглядаються як окремі злочини: стаття 438 ККУ («Порушення законів і звичаїв війни») охоплює широке коло злочинів, включаючи вбивства, катування, насильство щодо цивільного населення, примусове виселення, використання заборонених методів війни, але не містить прямої згадки про торгівлю людьми.

Також стаття 149 ККУ «Торгівля людьми» передбачає наявність вербування, переміщення, утримання або передачу людини з метою експлуатації. Якщо в кримінальних провадженнях фіксується факт сексуального насильства, пов'язаного із військовим конфліктом, чи примусової праці, але не буде встановлено мету експлуатації (наприклад, отримання прибутку), такі дії, скоріш за все, не розглядаються як торгівля людьми.

Отже, для чіткого зв'язку злочину «торгівля людьми» та СНПК варто доповнити статтю 438 ККУ нормою «про сексуальне насильство та торгівлю людьми як воєнний злочин» та статтю 149 ККУ розширити, додавши окремий склад злочину – торгівля людьми, пов'язана з військовим конфліктом.

Повертаючись до наявних даних щодо форм експлуатації, виявленої Національною поліцією у 2020-2023 роках та за 11 місяців 2024 року, випадки торгівлі людьми за статтею 149 ККУ розділились наступним чином:

№	Форма торгівлі	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	11 місяців 2024 року
1.	Сексуальна експлуатація	87	85	42	51	43
2.	Трудова експлуатація	68	83	44	61	23
3.	Втягнення в злочинну діяльність	36	54	23	13	8
4.	Сурогатне материнство	2	6	12	10	9
5.	Вилучення органів	-	-	-	-	-
6.	Втягнення у жебрацтво	12	-	1	6	14
7.	Торгівля дітьми	7	4	12	7	5
Усього		212	232	134	148	102

Слід зауважити, що до повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну випадків торгівлі людьми, пов'язаної з сексуальною експлуатацією, було виявлено більше, ніж інших форм експлуатації. У 2022 та 2023 роках Національною поліцією виявлено більше фактів, пов'язаних з трудовою експлуатацією. Проте вже за 11 місяців 2024 року виявлених фактів торгівлі людьми, пов'язаних із сексуальною експлуатацією, було вдвічі більше, ніж торгівлі людьми, пов'язаної з трудовою експлуатацією.

Водночас статистичних даних стосовно торгівлі людьми з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у період 2020-2023 років та за 11 місяців 2024 року виявлено не було.

За інформацією, отриманою від Національної поліції України, країни призначення та експлуатації за виявленими упродовж 2020-2023 років та за 11 місяців 2024 року фактами торгівлі людьми розподілялись наступним чином:

Рік	Сексуальна експлуатація (країна експлуатації)	Трудова експлуатація (країна експлуатації)	Торгівля дітьми (країна експлуатації)	Втягнення у злочинну діяльність (країна експлуатації)	Втягнення у жебрацтво (країна експлуатації)	Сурогатне материнство (країна експлуатації)
2020	Туреччина	Україна	Австрія	рф	Туреччина	Україна
	Франція	ЄС	Україна	Туреччина	Франція	ЄС
	Німеччина	Республіка		Франція	Німеччина	Республіка
	Мальта	Білорусь		Греція	Мальта	Білорусь
	Ізраїль	Бразилія			Ізраїль	Бразилія
	Кіпр	Туреччина			Кіпр	Туреччина
	Словаччина	КНР			Словаччина	КНР
	Італія				Італія	
	Данія				Данія	
	Україна				Україна	
	ОАЕ				ОАЕ	
	Угорщина				Угорщина	
	Греція				Греція	
	Чехія				Чехія	
	КНР				КНР	
	Данія				Данія	
	Мальта				Мальта	
	рф				рф	

2021	Німеччина Польща Ірак Греція ОАЕ Італія Україна Угорщина Швеція Мальдіви Португалія Бахрейн	Україна Ірак	Україна	Греція Туреччина Бразилія рф Франція Україна		КНР Україна
2022	Австрія Туреччина Чехія Литва Хорватія ЄС Марокко Кіпр Німеччина Румунія Швеція Болгарія ОАР	Україна	Україна Франція КНР	Україна Туреччина Франція	Україна	Франція Китай
2023	Чехія Україна Німеччина Туреччина Литва Ізраїль Англія Франція Швеція Польща	Україна Румунія	Словаччина Німеччина Франція Україна	рф Україна Франція Польща Болгарія Туреччина	Польща Україна	Франція Італія Туреччина Німеччина Україна
11 міся- ців 2024	Україна Італія ОАЕ Чехія Іспанія Камбоджа Англія Польща Туреччина Сінгапур Данія	Україна	Україна Франція	Україна	Україна	Франція Італія Німеччина Україна

Аналіз країн призначення постраждалих від торгівлі людьми свідчить, що сексуальна експлуатація осіб зазвичай відбувається за межами України – переважно в країнах Європейського Союзу, Азії та Близького Сходу.

Після початку повномасштабної війни РФ проти України в 2022 році, кількість країн, у які потрапляють постраждалі від торгівлі людьми, значно зросла. З'явилися нові напрямки, зокрема: Марокко, ОАР, Камбоджа, Сінгапур, Іспанія, Англія, хоч в попередніх роках ці країни не фігурували. Польща та Литва стали частішими місцями експлуатації, що може бути пов'язано з масовим напливом українців у пошуку тимчасового захисту.

Разом із тим, офіційні статистичні дані щодо торгівлі людьми в онлайн-просторі, зокрема випадків, пов'язаних із сексуальною експлуатацією, відсутні, оскільки не передбачені статистичною звітністю в правоохоронних органах. Таку інформацію можливо отримати лише після аналізу всіх кримінальних проваджень, внесених до ЄРДР за статтею 149 КК України.

Згідно зі статистичними даними Національної поліції за період 2020-2023 років та за 11 місяців 2024 року, встановлено 785 осіб, яким надано статус потерпілих у кримінальних про-

вадженнях, розпочатих за ознаками статті 149 КК України, серед них: 402 чоловіки, 323 жінки, 60 дітей, зокрема 41 малолітня дитина віком до 14 років.

Стаття 149 ККУ	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	11 місяців 2024 року
Чоловіків	83	117	78	80	44
Жінок	51	94	50	78	50
Дітей/з них малолітніх	-	25/17	11/8	13/10	11/6
Всього осіб	134	236	139	171	105

Водночас за інформацією, розміщеною на офіційному порталі⁹ Національної соціальної сервісної служби України, до основних завдань якої належить запобігання та протидія торгівлі людьми, кількість осіб, яким встановлено статус постраждалих від торгівлі людьми за останні три роки становить:

2022 рік

Встановлено статус 47 особам, із них: 25 чоловіків, 19 жінок, 3 неповнолітніх.

За видами експлуатації: трудова – 14, сексуальна – 2, жебрацтво – 8, втягнення у злочинну діяльність – 11, використання у збройних конфліктах – 12.

2023 рік

Встановлено статус 118 особам, із них: 53 чоловіка, 47 жінок, 18 неповнолітніх.

За видами експлуатації: трудова – 22, сексуальна – 11, продаж дитини – 2, жебрацтво – 1, втягнення у злочинну діяльність – 17, використання у збройних конфліктах – 55, інші види – 10.

2024 рік

Встановлено статус 182 особам, із них: 105 чоловіків, 67 жінок, 10 дітей (5 хлопців та 5 дівчат). За місцем призначення: внутрішня – 105 випадків, транскордонна – 74 випадки, змішана – 3 випадки.

За видами експлуатації: трудова – 15, сексуальна – 13, продаж дитини – 1, жебрацтво – 7, втягнення у злочинну діяльність – 4, використання у збройних конфліктах – 19, змішана форма – 123.

Статистичні дані Національної поліції України та Національної соціальної сервісної служби щодо осіб, яким надано статус потерпілих у кримінальних провадженнях, відкритих за статтею 149 КК України, та осіб, яким надано статус постраждалої від торгівлі людьми відрізняються.

Зокрема у 2022 році Нацполіція відкрила 139 кримінальних правопорушень щодо торгівлі людьми, тоді як Нацсоцслужба надала статус постраждалих лише 47 особам.

У 2023 році Нацполіція відкрила 171 кримінальне правопорушення щодо торгівлі людьми, тоді як Нацсоцслужба надала статус постраждалих 118 особам.

На таку різницю у статистичних даних впливає ряд чинників:

1. Різниця процедур, бо, відповідно до частини 1 статті 55 Кримінального процесуального кодексу (КПК) України, потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням заподіяно моральної, фізичної чи майнової шкоди. Також законодавець чітко встановлює в частині 2 статті 55 КПК України момент виникнення прав і обов'язків потерпілої особи (визначені статтями 56, 57 КПК України), яким є подача заяви про скоєння стосовно неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілої. Тоді як статус особи, що постраждала від торгівлі людьми, встановлюється після особистого подання відповідної заяви до місцевої державної адміністрації;

2. Відповідно до статті 16 Закону України «Про протидію торгівлі людьми»¹⁰, надання допомоги особі, яка постраждала від торгівлі людьми, не залежить від звернення такої особи до правоохоронних органів та її участі у кримінальному процесі. Тобто, для отримання статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, їй не обов'язково звертатися до поліції стосовно вчинення кримінального правопорушення щодо неї. Тому існують випадки, коли правоохоронним органам не відомо про таких осіб;

⁹ <https://nssu.gov.ua/protidiya-torgivli-lyudmi/kilkist-osib-yakim-nacsocsluzhboyu-vstanovleno-status-osobi-yaka-postrazhdala-vid-torgivli-lyudmi>

¹⁰ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

3. Правоохоронні органи після ідентифікації особи, яка постраждала від торгівлі людьми, відповідно до пункту 4 Постанови КМУ «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми» від 22 серпня 2012 р. № 783¹¹ за згодою такої особи або її законного представника направляють постраждалу особу до відповідного структурного підрозділу місцевої держадміністрації за місцем перебування особи. Проте, щоб уникнути повторної травматизації, особи можуть не звертатися для отримання статусу особи, постраждалої від торгівлі людьми;

4. За три роки повномасштабного вторгнення РФ на територію України Нацсоцслужбою у 66 випадках надано статус особам, які постраждали від торгівлі людьми, пов'язаної зі збройними конфліктами¹². Здебільшого особи, яким надано такий статус, перебували в полоні, де щодо них здійснювалася будь-яка експлуатація. Частина з них є потерпілими у кримінальних провадженнях, внесених до ЄРДР за статтею 438 КК України, яка може охоплювати статтю 149 КК України, а також статті Кримінального кодексу України, які стосуються кримінальних правопорушень щодо сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, тому можливі випадки, що такі особи не потрапили до офіційної статистики Національної поліції як потерпілі від торгівлі людьми, а визначені потерпілими від воєнних злочинів. Подібна ситуація спостерігається в статистичних даних Національної поліції, наведених вище щодо форм експлуатації, де відсутня така форма, як використання у збройних конфліктах.

З вищенаведеного аналізу видно, що серед усіх зафіксованих випадків торгівлі людьми відсутні ті, які пов'язані із вчиненням цього злочину у кіберпросторі.

Водночас, розуміючи, що торгівля людьми, яка дійсно історично була пов'язана з нелегальною міграцією, експлуатацією фізичної праці та сексуальним насильством у офлайн-вимірі, тепер набуває нових форм у кіберпросторі, перед державою та суспільством має постати завдання комплексного переосмислення поняття безпеки. Якщо раніше увага зосереджувалася переважно на зміцненні кордонів, розбудові систем правосуддя та співпраці між правоохоронними органами різних країн, то тепер увагу слід приділити здатності ефективно протидіяти злочинам в інтернеті. Це особливо актуально в умовах повномасштабної війни, коли зростає вразливість населення, а воєнні дії сприяють поширенню злочинних схем, пов'язаних із сексуальною та трудовою експлуатацією, викраденням дітей та вербуванням жінок для експлуатації через соціальні мережі. Водночас розвиток національної системи протидії кіберзлочинності має стати ключовим пріоритетом, оскільки сучасні технології дозволяють злочинцям діяти ще витонченіше, використовуючи даркнет та анонімні платформи. Потрібно не лише зрозуміти, які платформи є найризикованішими, а й глибоко осягнути способи залучення жінок до експлуатації, винайти методи збору інформації про актуальні тенденції, а також розробити системні підходи до моніторингу та аналізу глобальних пошукових запитів.

¹¹ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2012-%D0%BF#Text>

¹² Використання у збройних конфліктах – це примушення людини, яка знаходиться у підневільному стані, виконувати бойові завдання, пов'язані з поваленням державної влади або порушення суверенітету і територіальної цілісності держави.

ЧАСТИНА I

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЗОКРЕМА У КІБЕРПРОСТОРІ ДО НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

У даному розділі досліджуються міжнародні стандарти в сфері протидії торгівлі людьми, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій з метою виявлення прогалин і проблем, для кращого задоволення потреб постраждалих від торгівлі людьми в онлайн-просторі та підвищення обізнаності й спроможності суб'єктів у ідентифікації та реагуванні, наданні допомоги постраждалим і вразливим групам.

Об'єктами дослідження стали наступні нормативно-правові акти:

- Директива 2024/1385¹³;
- Директива 2024/1712¹⁴;
- Директива 2011/36/ЄС¹⁵;
- Директива 2011/92/ЄС¹⁶;
- Стамбульська конвенція¹⁷;
- Будапештська конвенція¹⁸;
- Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 року¹⁹;
- Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнятий Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН від 15 листопада 2000 року²⁰;
- Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року²¹;
- Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року²²;
- Кримінальний кодекс України²³.

Директива ЄС 2024/1385 запроваджує нові підходи до визначення сексуального насильства, включаючи його прояви в умовах збройних конфліктів. Вона передбачає відповідальність за навмисні дії, пов'язані із сексуальною експлуатацією, примусовими шлюбами та кібернасильством, які можуть бути використані як інструмент воєнного злочину або злочину проти людяності.

У міжнародному праві сексуальне насильство в умовах конфлікту класифікується як воєнний злочин (статті 7 та 8 Римського статуту Міжнародного кримінального суду). Згідно з Женевськими конвенціями (1949) та Додатковими протоколами, зокрема Женевською конвенцією про захист цивільного населення під час війни²⁴, будь-які акти зґвалтування, примусової проституції, сексуального рабства або інших форм сексуальної експлуатації щодо цивільного населення можуть розглядатися як серйозне порушення міжнародного гуманітарного права. Відповідно, правові механізми ЄС та України мають забезпечити ефективне переслідування таких злочинів.

Директива 2024/1385 врегульовує й питання відповідальності за навмисні дії, пов'язані зі злочинами сексуальної експлуатації жінок і дітей, та злочини із застосуванням інформаційних технологій.

Українське законодавство поступово адаптується до міжнародних стандартів у сфері боротьби із сексуальним насильством, включаючи СНПК. Основні норми щодо криміналізації сексуального насильства містяться у ККУ, зокрема:

Стаття 149 – торгівля людьми, що може включати сексуальне рабство та примус до проституції;

Стаття 152 – зґвалтування, що в умовах воєнного часу може розглядатися як воєнний злочин;

13 <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Dyrektyva.pdf>

14 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401712

15 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32011L0036>

16 <https://jurfem.com.ua/wp-content/uploads/2023/09/%D0%94%D0%B8%D1%80%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0-2011-92.pdf>

17 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text

18 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text

19 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858#Text

20 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

21 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

22 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>

23 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

24 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

Стаття 438 – порушення законів і звичаїв війни, включаючи сексуальне насильство як спосіб ведення війни.

Варто згадати й основний нормативно-правовий акт України, який врегульовує питання протидії торгівлі людьми – Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20 вересня 2011 року. Цей нормативний документ на даний час не містить визначення сексуального насильства з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Водночас статтею 173-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення²⁵ визначено, що сексуальне домагання, тобто умисне вчинення проти бажання особи образливих, принизливих дій сексуального характеру, виражених вербально або невербально (слова, жести, рухи тіла), може відбуватися, зокрема з використанням електронних комунікацій.

Директива ЄС 2024/1385 визначає кібернасильство як один із методів вчинення сексуального насильства та експлуатації жінок, включаючи його використання в умовах збройних конфліктів. Найпоширеніші форми кібернасильства, пов'язані з торгівлею людьми та потенційно можуть бути пов'язані з СНПК, включають:

- Онлайн-вербування через соцмережі, месенджери, платформи знайомств;
- Кібершантаж – вимагання інтимних матеріалів під загрозою розголосу;
- Розповсюдження матеріалів сексуального характеру з метою маніпуляції та контролю над жертвою.

Директива зобов'язує країни-члени ЄС криміналізувати такі дії та забезпечити їхнє ефективне розслідування, що є особливо актуальним для України в умовах збройного конфлікту.

На сьогодні в національному законодавстві України існує відповідальність за наступні правопорушення, зазначені в Директиві ЄС 2024/1385:

- Каліцтво статевих органів, охоплено статтею 121 (Умисне тяжке тілесне uszkodження) КК України;
- Порушення недоторканості приватного життя, стаття 182 КК України, яка охоплює протиправні діяння, пов'язані з незаконним збиранням, зберіганням, використанням, знищенням, поширенням конфіденційної інформації про особу або незаконною зміною такої інформації;
- Примушування до шлюбу (стаття 151-2 КК України).

А також сексуальне домагання, що передбачено статтею 173-7 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі КУАП), зокрема з використанням електронних комунікацій, а також домагання дитини для сексуальних цілей, зокрема з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем, що передбачено статтею 156-1 КК України.

У Верховній Раді України перебуває на розгляді проєкт Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» щодо встановлення відповідальності за злочинне переслідування (сталкінг), № 12088 від 02.10.2026²⁶, в якому пропонується запровадження терміну «кіберпереслідування» – виду злочинного переслідування, що передбачає постійне спостереження за постраждалою особою без її згоди чи законного дозволу за допомогою інформаційних та комунікаційних технологій і може здійснюватися шляхом обробки персональних даних жертви, зокрема в результаті крадіжки особистих даних або шпигування за жертвою через її соціальні мережі або платформи обміну повідомленнями, електронну пошту та телефон, крадіжку паролів або злам її пристроїв для доступу до приватного простору за допомогою встановлення додатків геолокації, зокрема шпигунського програмного забезпечення, або через викрадення її пристроїв.

У Кримінальному кодексі України замахом на кримінальне правопорушення є вчинення особою з прямим умислом діяння (дії або бездіяльності), безпосередньо спрямованого на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 15 Особливої частини КК України, якщо при цьому кримінальне правопорушення не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі. У відповідності до статті 16 (Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення) КК України відповідальність за замах на кримінальне правопорушення настає як за закінчене кримінальне правопорушення.

Директива ЄС 2024/1385 також містить важливі розділи щодо захисту та допомоги постраждалим особам, зокрема:

- Розділ 3. Захист постраждалих та доступ до правосуддя;
- Розділ 4. Підтримка постраждалих.

У нормативно-правовому акті гармонійно сполучені та впроваджені міжнародні стандарти захисту постраждалих осіб від сексуального та інших видів насильства. Так, у Директиві відображено

25 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

26 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/searchResults>

основні принципи допомоги та захисту постраждалих осіб:

- Уникнення вторинної та повторної віктимізації;
- Застосування підходу, орієнтованого на постраждалу особу;
- Індивідуальна оцінка потреб;
- Надання медичної та психологічної допомоги;
- Послуги з реабілітації та соціально-економічної інтеграції;
- Доступ до правосуддя;
- Повідомлення про насильство в онлайн-форматі;
- Перенаправлення постраждалих;
- Захист приватного життя;
- Видалення онлайн-матеріалів;
- Компенсації від правопорушників;
- Залучення служб підтримки, кризових центрів, притулків, центрів надання допомоги, центрів консультацій.

Крім цього приділено достатньо уваги питанням навчання «[...]посадових осіб, які можуть вступати в контакт із постраждалими, таких як поліцейських та працівників/працівниць суду, щоб вони отримували як загальну, так і спеціалізовану підготовку та цільову інформацію на рівні, що відповідає їхньому контакту з постраждалими, щоб могли ідентифікувати, запобігати та розглядати випадки насильства щодо жінок або домашнього насильства та поводитися з постраждалими з урахуванням травми, статі та дитячих особливостей. [...]» (ч. 1, ст. 36, р. 5).

Також у Розділі 6 висвітлені питання, які стосуються координації та співпраці, а саме щодо:

- Скоординованої політики та координаційного органу;
- Національних планів дій із запобігання та протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству;
- Міжвідомчої координації та співпраці;
- Співпраці з неурядовими організаціями;
- Збору даних і дослідження.

Отже, в цілому законодавство України відповідає нормам Директиви ЄС 2024/1385 щодо захисту

постраждалих та доступу до правосуддя.

Зокрема вказані норми врегульовані наступними нормативно-правовими актами:

- Законом України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми»;
- Законом України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;
- постановою Кабінету Міністрів України від 18 січня 2012 року № 29 «Про національного координатора у сфері протидії торгівлі людьми»²⁷;
- постановою Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2012 року № 783 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми»;
- постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 року № 417 «Про затвердження Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми»²⁸;
- постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2012 року № 660 «Про затвердження Порядку виплати одноразової матеріальної допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми»²⁹;
- спільним наказом Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 11 січня 2016 року № 4/5 «Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми»³⁰;
- розпорядженням Кабінету Міністрів України від 2 червня 2023 року № 496-р «Про затвердження Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2025 року»³¹.

Ще однією важливою Директивою Європейського Союзу, яка врегульовує питання протидії торгівлі людьми, є Директива (ЄС) 2024/1712, що внесла зміни до Директиви 2011/36³².

Директива 2011/36/ЄС є основним правовим інструментом ЄС щодо запобігання та протидії торгівлі людьми та захисту постраждалих від цього злочину. Ця Директива встановлює всеосяжні рамки для боротьби з торгівлею людьми, встановлюючи мінімальні правила стосовно визначення кримінальних злочинів і санкцій. Вона

27 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/306/2020#Text>

28 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-2012-%D0%BF#Text>

29 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2012-%D0%BF#Text>

30 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0169-16#Text>

31 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80#Text>

32 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202401712

також містить загальні положення про посилення запобігання торгівлі людьми, допомоги, що надається постраждалим, а також їхнього захисту з урахуванням ґендерних аспектів, інвалідності та інтересів дітей, а також з використанням підходу, орієнтованого на постраждалу особу.

Директива ЄС 2024/1712 запроваджує основні новації стосовно форм експлуатації злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, зокрема з метою протидії постійному зростанню кількості та актуальності злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, що вчиняються з метою, відмінною від сексуальної або трудової експлуатації. Згідно з ними, експлуатація сурогатного материнства, примусового шлюбу або незаконного усиновлення повинні бути включені в цю Директиву як форми експлуатації, оскільки вони відповідають складовим елементам торгівлі людьми, включаючи критерії засобів.

Наразі в статті 149 Кримінального кодексу України в примітці 1 передбачено не вичерпний перелік видів експлуатації людини в межах вчинення торгівлі людьми, до яких відносяться:

- Всі форми сексуальної експлуатації;
- Використання в порнобізнесі;
- Примусова праця або примусове надання послуг;
- Рабство або звичаї, подібні до рабства;
- Підневільний стан;
- Залучення до боргової кабали;
- Вилучення органів;
- Проведення дослідів над людиною без її згоди;
- Усиновлення (удочеріння) з метою наживи;
- Примусова вагітність або примусове переривання вагітності;
- Примусове одруження;
- Примусове втягнення в зайняття жебрацтвом;
- Втягнення в злочинну діяльність;
- Використання в збройних конфліктах тощо.

Як ми бачимо, серед запропонованих нормами Директиви 2024/1712 видів експлуатації в законодавстві України визначені усиновлення (удочеріння) з метою наживи та примусове одруження, а такий вид експлуатації, як експлуатація сурогатного материнства, не передбачене.

Однак, відповідно до статистичних даних Національної поліції, у 2020-2023 роках та за 11 місяців 2024 року було виявлено 39 фактів торгівлі людьми під прикриттям сурогатного материнства.

Оскільки злочини, пов'язані із сексуальним насильством, все частіше вчиняються у цифровому

середовищі, у положеннях Директиви чітко визначені випадки, на які слід звернути увагу.

Так, у пункті 8 Директиви зазначено: «Зростає кількість злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми, які вчиняються або сприяють їхньому вчиненню за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. Торговці людьми часто використовують інтернет та соціальні мережі, зокрема для вербування, реклами та експлуатації постраждалих, контролю над ними та організації їхнього транспортування. Інтернет та соціальні мережі також використовуються для розповсюдження матеріалів, що експлуатують постраждалих осіб. Інформаційні технології також перешкоджають своєчасному виявленню злочину та ідентифікації постраждалих і злочинців».

Пункт 9 Директиви закріплює у визначення торгівлі людьми наступні протиправні діяння, вчинені з використанням інформаційно-комунікаційних технологій:

- Вербування та експлуатацію постраждалих;
- Організацію перевезення та розміщення постраждалих;
- «Рекламу» постраждалих в інтернеті та зв'язок з потенційними клієнтами;
- Контроль над постраждалими;
- Спілкування між злочинцями;
- Пов'язані з вчиненням торгівлі людьми фінансові транзакції.

У Законі України від 20 вересня 2011 року № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми» закріплено визначення торгівлі людьми – «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином».

Проте така дія як діяльність, вчинена за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, у національному визначенні терміну «торгівля людьми» не передбачена. У Кримінальному кодексі України, зокрема в статті 149 зазначена дія також відсутня.

Окрім зазначеного важливою новелою Директиви є зобов'язання держав-членів вживати необхідних заходів для забезпечення того, щоб у випадках злочинів, пов'язаних з торгівлею людьми, факти, коли злочинець сприяв або вчинив за допомогою інформаційно-комунікаційних техно-

логій розповсюдження зображень чи відео або подібних матеріалів сексуального характеру за участю потерпілої особи, розглядалися як обтяжуючі обставини (п. (b), ч. 3, ст. 4).

«Рівень покарань за торгівлю людьми має відображати більший осуд за більш серйозні види поведінки, а також за більш шкідливий і довготривалий вплив, який вони мають на постраждалих. Це включає в себе посилення ефекту поширення матеріалів, що експлуатують, в тому числі поширення в закритих групах, доступних для обмеженої кількості учасників. Тому необхідно передбачити як обтяжуючу обставину поширення за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій зображень, відео або подібних матеріалів сексуального характеру за участю постраждалої особи» (п.10).

Обставини, які обтяжують покарання в законодавстві України, закріплені в статті 67 Особливої частини Кримінального кодексу, проте норма щодо вчинення кримінального правопорушення з використанням інформаційно-комунікаційних технологій як обтяжуюча обставина відсутня.

Для ефективного розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми за допомогою інформаційних або комунікаційних технологій Директива зобов'язує держави-члени забезпечити, щоб особи, підрозділи або служби, які розслідують злочини вказаної категорії, мали достатній досвід та технологічні можливості. Також рекомендується створювати спеціалізовані підрозділи в правоохоронних органах і органах прокуратури, де це доречно і відповідає національним правовим системам.

У структурі Національної поліції України такі підрозділи існують. Функції боротьби з торгівлею людьми покладені на Департамент міграційної поліції, а функції боротьби зі злочинами у кіберпросторі покладені на Департамент кіберполіції. Взаємодія у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із торгівлею людьми, між цими департаментами чітко налагоджена.

Також у Директиві приділено увагу щодо:

- Реагування системи кримінального правосуддя на злочини, пов'язані з торгівлею людьми, вчинені в інтересах юридичних осіб, та запобігання вчиненню таких злочинів;
- Встановлення можливості непритягнення до кримінальної відповідальності та незастосування покарання до постраждалих від торгівлі людьми у зв'язку з кримінальними правопо-

рушеннями, які вони були змушені вчинити як прямий наслідок того, що стали об'єктом торгівлі людьми;

- Перенаправлення постраждалих осіб до відповідних служб для надання необхідної допомоги, створення необхідних механізмів на національному рівні;
- Криміналізації використання послуг, коли постраждала особа експлуатується для надання таких послуг;
- Підвищення обізнаності прокурорів та правоохоронних органів, які можуть вступати в контакт із постраждалими або потенційними постраждалими від торгівлі людьми;
- Створення національних координаторів/координаторок з протидії торгівлі людьми;
- Розробка національних планів дій з протидії торгівлі людьми.

Наразі в законодавстві України відсутні норми, які врегульовують питання відповідальності юридичних осіб за торгівлю людьми, встановлення можливості непритягнення до кримінальної відповідальності та незастосування покарання до постраждалих від торгівлі людьми та криміналізації використання послуг.

Вказані норми прийняті ратифікованими Україною Конвенціями Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16 травня 2005 року та Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, а також Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї ООН з Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Внутрішнім законодавством України вказані норми не врегульовані.

Водночас у Верховній Раді України перебував на розгляді проєкт Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми, № 5134 від 22.02.2021³³, в якому передбачено запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб за торгівлю людьми.

В Україні формування державної політики в сфері протидії торгівлі людьми та насильству за ознакою статі, зокрема домашньому насильству покладено на Міністерство соціальної політики України³⁴, у свою чергу реалізацію такої політики покладено на Національну соціальну сервісну службу (далі - Нацсоцслужба), відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 року № 783³⁵.

33 <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/25646>

34 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-%D0%BF#Text>

35 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text>

Нацсоцслужба для виконання визначених для неї завдань у питаннях запобігання та протидії торгівлі людьми:

- Забезпечує виконання Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми;
- Проводить перевірку та моніторинг діяльності суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми;
- Координує та контролює діяльність закладів, що надають допомогу особам, які постраждали від торгівлі людьми, зокрема направляє до закладів осіб, які постраждали від торгівлі людьми за кордоном та повертаються в Україну, в разі необхідності надання їм тимчасового притулку;
- Приймає рішення про встановлення/відмову у встановленні, продовження/відмову у продовженні, позбавлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- Бере участь у підготовці щорічної доповіді про стан здійснення заходів у сфері протидії торгівлі людьми;
- Здійснює заходи, спрямовані на усунення передумов торгівлі людьми;

Щодо Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми до 2025 року³⁶, то вона містить завдання та заходи, спрямовані на протидію торгівлі людьми в умовах збройної агресії РФ проти України. Але завдання і заходи щодо протидії торгівлі людьми з використанням інформаційно-комунікаційних технологій не передбачені.

«Виклики у сфері протидії торгівлі людьми, які пов'язані з розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, сьогодні не враховані в законодавстві, наприклад, Державна цільова соціальна програма протидії торгівлі людьми до 2025 року не містить завдань і заходів, спрямованих на протидію торгівлі людьми в онлайн-просторі з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

Апарат Урядової уповноваженої з питань
ґендерної політики

Отже, аналізуючи сучасні виклики в сфері протидії торгівлі людьми, особливо в умовах глобальної цифровізації та повномасштабної війни в Україні, яка посилила вразливість осіб, особливо жінок і дітей щодо потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, зокрема сексуальної експлуатації, підхід до забезпечення безпеки осіб, які постраждали від торгівлі людьми, має бути комплексним та людиноцентричним і враховувати потреби й інтереси жінок і чоловіків, хлопчиків і дівчаток. Важливим напрямом є адаптація українського законодавства до міжнародних стандартів, зокрема до Директив ЄС щодо боротьби з кібернасильством та експлуатацією в інтернет-просторі, охоплюючи правові, технологічні та соціальні аспекти, а також тісну міжвідомчу та міжнародну співпрацю та координацію.

36 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/496-2023-%D1%80#Text>

СУДОВА ПРАКТИКА

Об'єктами аналізу судової практики стали судові рішення за кримінальними провадженнями щодо вчинення кримінальних правопорушень у сфері торгівлі людьми, пов'язаних із сексуальною експлуатацією, з використанням інформаційно-комунікаційних технологій у період з 2014 до 2024 року, розміщені на порталі Єдиного державного реєстру судових рішень.

Аналіз описової частини Ухвал судів свідчить про те, що злочинці використовують інформаційно-комунікаційні технології для вчинення торгівлі людьми, зокрема з метою сексуальної експлуатації, і це показує актуальність досліджуваного питання.

За результатами вивчення ухвал встановлено, що злочинці використовують інформаційно-комунікаційні технології на різних стадіях вчинення кримінального правопорушення.

Приклади

Категорія справи № 607/14020/13-к

Дата набрання законної сили: 03.11.2014

У зв'язку із скрутним матеріальним становищем, через складну життєву ситуацію вона, ОСОБА_11, вирішила шукати високооплачувану роботу за кордоном і з цією метою розмістила через мережу інтернет на сайті знайомств оголошення про те, що їй терміново потрібна робота, та залишила номер свого мобільного телефону, на який їй наступного дня зателефонували та запропонували зустрітися з приводу працевлаштування.

Категорія справи № 591/7967/13-к

Дата набрання законної сили: 17.10.2014

З ОСОБА_10 також познайомилась через сайт в мережі інтернет і під час спілкування дізналась про її сімейний стан, скрутне матеріальне становище, борги по кредиту перед банком і запропонувала їй роботу в Турецькій Республіці у виді надання сексуальних послуг та розповіла про умови роботи, оплати цієї праці, проживання, харчування.

Категорія справи № 751/3191/17

Дата набрання законної сили: 19.03.2018

Так, ОСОБА_7, виконуючи дії, пов'язані з вербуванням дівчат серед мешканок Чернігівської області, через профіль «ОСОБА_14» веб-сайту «VK» мережі інтернет пропонував працевлаштування на території Китайської Народної Республіки.

Категорія справи № 727/9754/18

Дата набрання законної сили: 19.03.2019

З метою отримання детальної інформації щодо можливого працевлаштування за кордоном ОСОБА_9 та ОСОБА_7, використовуючи месенджер VIBER, почали спілкуватися та останній повідомив, що для виїзду за кордон їй потрібен паспорт громадянина України для виїзду за кордон, а в разі його наявності, відкриття візи у даному паспорті, які у разі необхідності може зробити його знайомий, яким, як у подальшому стало відомо, є ОСОБА_11.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ЧАСТИНИ І

Проаналізувавши отримані результати кабінетного дослідження наявних практик аудиту(-ів) кіберпростору, стану їхнього впровадження з метою зменшення вразливості, зокрема жінок і дівчат в Україні до потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі з метою сексуальної експлуатації та інших форм експлуатації із застосуванням комунікаційно-інформаційних технологій, підготовлено низку рекомендацій для органів державної влади, зокрема для суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми.

Загалом дії всіх суб'єктів, відповідно до наведених рекомендацій, мають бути орієнтовані на врахування ґендерно чутливих аспектів кіберзлочинності. Зокрема необхідно впроваджувати спеціалізовані алгоритми моніторингу онлайн-платформ, що використовуються для вербування, зокрема жінок та дівчат у ситуації сексуальної експлуатації. Окрему увагу слід приділити виявленню цифрових «слідів» злочинів СНПК.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ОФІСУ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА УКРАЇНИ, МІНІСТЕРСТВУ ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ, НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

1. Посилити відповідальність за злочини торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема як форми СНПК, що вчиняються з використанням цифрових технологій, шляхом внесення змін до статті 67 КК України (Обставини, які обтяжують покарання), додавши «вчинення злочину в умовах збройного конфлікту» та «використання цифрових технологій для вербування або сексуальної експлуатації жінок».

2. Вдосконалити механізм фіксації воєнних злочинів сексуального характеру, зокрема торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, у контексті СНПК, зокрема через навчання поліцейських, прокурорів, які працюють із постраждалими жінками та дівчатами.

3. Внести зміни до статті 153 (Сексуальне насильство) Кримінального кодексу України щодо доповнення в частині першій статті після слів «потерпілої особи» словами «зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

4. Внести зміни до статті 182 (Порушення недоторканності приватного життя) Кримінального кодексу України щодо доповнення в частині першій статті після слів «такої інформації» словами «зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

5. Внести зміни до статті 149 (Торгівля людьми) Кримінального кодексу України щодо криміналізації діяння, пов'язаного з рекламою постраждалих осіб в мережі інтернет, та доповнити перелік видів експлуатації в Примітці 1 таким видом, як використання сурогатного материнства.

6. Розробити проект Закону України щодо внесення змін до Кримінального Кодексу України щодо криміналізації користування послугами, які надають постраждалі від торгівлі людьми.

7. Ініціювати перед Комітетом Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності питання подальшого розгляду проекту закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми» № 5134 від 22.02.2021 року, в якому передбачено запровадження кримінальної відповідальності юридичних осіб за торгівлю людьми.

8. Провести консультації з постачальниками послуг інтернету та розробити алгоритми блокування веб-сайтів, які рекламують надання сексуальних послуг, пропагують сексуальне насильство, можливість видалення оголошень, в яких пропонується робота, пов'язана з наданням сексуальних послуг. Розробити механізм притягнення до відповідальності власників зазначених сайтів.

9. Розробити та інституціоналізувати тренінги та навчання для прокурорів, слідчих, поліцейських, на яких покладені обов'язки розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з торгівлею людьми та кіберзлочинністю, щодо виявлення та досудового розслідування кримінальних правопорушень, злочинів, пов'язаних із СНПК, зокрема щодо:

- Впливу конфлікту на зростання ризиків торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації;
- Використання інформаційних технологій для вербування жінок;
- Роботи з постраждалими від сексуального насильства, пов'язаного з війною.

10. Розробити механізм збору та фіксації статистичних даних, дезаггрованих за статтю, стосовно кримінальних правопорушень, досудове розслідування щодо яких розпочато за фактами торгівлі людьми, включаючи торгівлю людьми з метою сексуальної експлуатації із застосуванням інформаційних технологій, зокрема тих, які розслідуються в рамках статті 438 (Воєнні злочини) КК України.

11. Внести зміни до статистичної звітності кримінальних правопорушень, досудове розслідування щодо яких розпочато за фактами торгівлі людьми, зокрема як форми СНПК, з метою збору інформації щодо торгівлі людьми, вчиненої з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, дезаггрованих за статтю.

12. Розробити методичні рекомендації для правоохоронних органів щодо виявлення, здійснення досудового розслідування та процесуального керівництва стосовно фактів торгівлі людьми, зокрема з метою сексуальної експлуатації в умовах збройної агресії РФ проти України, вчинених з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

13. Розробити алгоритми ідентифікації постраждалих осіб, які перебувають у зонах підвищеного ризику (ВПО, перебувають(-ли) за кордоном, осіб з тимчасово окупованих територій), враховуючи їхню вразливість до вербування та експлуатації.

14. Налагодити співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями для ефективного реагування на випадки торгівлі людьми, зокрема з метою сексуальної експлуатації із застосуванням інформаційних технологій та надання допомоги постраждалим особам, а також щодо документування воєнних злочинів сексуального характеру, зокрема вчинених через цифрові платформи та соціальні мережі.

РЕКОМЕНДАЦІЇ МІНІСТЕРСТВУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНІЙ СОЦІАЛЬНІЙ СЕРВІСНІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

1. Ініціювати внесення зміни до Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 року щодо доповнення терміну «сексуальне насильство» словами «зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій».

2. Ініціювати внесення зміни до Закону України «Про протидію торгівлі людьми», розширивши визначення «торгівля людьми» формулюванням «Торгівля людьми як форма сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, – будь-які дії, спрямовані на вербування, переміщення, переховування, передачу або експлуатацію людини (особливо жінок і дівчат) під час або внаслідок збройного конфлікту».

3. При розробці Державної цільової соціальної програми протидії торгівлі людьми на період після 2025 року включити до неї завдання та заходи щодо протидії торгівлі людьми в онлайн-просторі, акцентуючи на жінках та дівчатах як основній групі ризику.

4. Ініціювати внесення зміни до статті 438 ККУ щодо доповнення нормою про сексуальне насильство та торгівлю людьми як воєнним злочином, та до статті 149 ККУ щодо додання окремого складу злочину – торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, пов'язаної з конфліктом.

5. Внести зміни до спільного наказу Міністерства соціальної політики України та Міністерства внутрішніх справ України від 11 січня 2016 року № 4/5 «Про затвердження Інструкції зі збору та моніторингу статистичної інформації щодо осіб, які постраждали від торгівлі людьми», передбачивши поширення його дії на Національну соціальну сервісну службу України. З огляду на те, що Нацсоцслужба є головним суб'єктом, який володіє статистичною інформацією про постраждалих від торгівлі людьми, а також виконує ключові функції щодо прийняття рішень про встановлення, продовження чи позбавлення осіб відповідного статусу, до її основних завдань має бути офіційно віднесено запобігання та протидію насильству за ознакою статі, зокрема домашньому насильству та торгівлі людьми.

6. Організувати та провести тренінги та навчання для суб'єктів на регіональному рівні, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми щодо поліпшення захисту, зокрема жінок та дівчат від ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в кіберпросторі та насильства із застосуванням технологій, включаючи сексуальну експлуатацію як форму СНПК.

7. Проводити інформаційні кампанії для суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми з метою поліпшення ідентифікації постраждалих від торгівлі людьми, особливо жінок та дівчат, які перебувають у групах ризику (ВПО, проживання на тимчасово окупованих територіях, проживання за кордоном та ін.), та від сексуальної експлуатації, зокрема з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

8. З метою недопущення повторної травматизації осіб, постраждалих від торгівлі людьми, під час їхнього опитування, анкетування, здійснення оцінки потреб розробити уніфіковану форму інтерв'ювання, яку можливо використовувати на всіх стадіях надання допомоги постраждалій особі та встановлення відповідного статусу.

7. Внести зміни до Порядку встановлення статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2012 р. № 417 з метою посилення запобігання та протидії торгівлі людьми щодо можливості подання заяви на отримання статусу особи, яка постраждала від торгівлі людьми, в електронному вигляді.

8. Налагодити співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями шляхом розробки і впровадження спільних проєктів, реалізації заходів для ефективнішого реагування на випадки торгівлі людьми, особливо з метою сексуальної експлуатації, як форми СНПК, та надання допомоги постраждалим особам.

9. Посилити інформування населення про випадки торгівлі людьми, ризики потрапляння в ситуації, пов'язані з торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи ризики під час війни.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЦИФРОВИХ ПЛАТФОРМ (ВЕБСАЙТИ, ЗАСТОСУНКИ, ТОЩО) І СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ

- Впровадити механізми моніторингу та видалення контенту, пов'язаного із СНПК та торгівлею людьми з метою сексуальної експлуатації, включаючи рекламу вербування, фейкові вакансії, примус до сексуальних послуг.
- Запровадити систему попереджень для населення, зокрема жінок і дівчат у групах ризику (ВПО, тих, які проживають за кордоном) у вигляді повідомлень про потенційні загрози вербування та експлуатації.
- Розширити співпрацю соціальних мереж із правоохоронними органами для швидкого блокування акаунтів, які використовуються для злочинної діяльності (вербування, шантажу, онлайн-залякування).
- Забезпечити конфіденційні механізми повідомлення про підозрілі дії для жінок, які припускають, що стали об'єктом вербування або шантажу.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ ДЛЯ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЖІНКАМИ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1. Включати при розробці державних цільових програм, планів дії, планів реалізації питання посилення інформаційної політики щодо протидії торгівлі людьми, особливо жінками із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій з метою сексуальної експлуатації, зокрема щодо:

- проведення інформаційних кампаній про ризики онлайн-вербування та експлуатації, особливо серед вразливих груп (молодь, жінки);
- створення та просування навчальних інструментів з цифрової грамотності, включаючи методи розпізнавання схем вербування та експлуатації;
- популяризації правил безпечного використання соціальних мереж та платформ для пошуку роботи.

ЧАСТИНА II

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ: КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ, ПЛАТФОРМИ ТА ІНСТРУМЕНТИ АНАЛІЗУ

Процес глобальної інформатизації зумовлює масштабні виклики: поряд із новими можливостями для економічного зростання, демократизації знань та розширення прав і свобод мережеві ресурси стають інструментом для протиправних дій. Активність злочинців у цифровому середовищі варіюється від малопомітних тактик вербування та дезінформації до складних багатоетапних схем, побудованих на використанні приватних каналів комунікації, анонімних платформ та транскордонної взаємодії. Інтернет надає злочинцям можливості для швидкого поширення інформації, пошуку вразливих груп, маскування своїх намірів і, найголовніше, – для уникнення

безпосереднього фізичного контакту з жертвою та правосуддям.

Люди, які опинились у складних життєвих обставинах, особливо тих, що пов'язані з війною, нерідко шукають нові можливості для заробітку, евакуації чи початку життя в іншій країні. У такі моменти їм особливо легко потрапити в пастку кіберзлочинців. До того ж популярність соціальних мереж, платформ для спілкування та онлайн-бірж праці, а також загальна тенденція до діджиталізації послуг і ресурсів створюють умови для більш потайного вербування, яке складно відстежується.

КЛЮЧОВІ ЗАГРОЗИ ТА ВИКЛИКИ В ОНЛАЙН-СЕРЕДОВИЩІ

Згідно з даними чергового «Глобального звіту про торгівлю людьми»³⁷ за 2023 рік, оприлюдненого в лютому 2024 року, спостерігається подальша тенденція до зростання кількості випадків торгівлі людьми, пов'язаних із використанням цифрових платформ. У цьому звіті йдеться про те, «що торговці людьми викрадали жінок і дівчат з уражених війною територій для їхньої сексуальної чи трудової експлуатації в Україні або РФ. Торговці людьми полювали на ВПО та піддавали деяких українців примусовій праці, примусовому призову до війська, а також сексуальній експлуатації на окупованих РФ територіях, часто через викрадення, катування й вимагання грошей» та «про вербування українських жінок і дівчат для сексуальної експлуатації за кордоном. У мережі зросла кількість пошукових запитів «українки ескорт» та інших запитів, пов'язаних із сексуальною експлуатацією українських жінок і дівчат. Торговці людьми полювали на переміщених українців/українок, використовуючи інформацію, опубліковану в інтернеті чи в соціальних мережах. По всій Європі українські біженці перебувають у зоні ризику примусової праці, зокрема у сферах домашньої роботи, опіки над дітьми й сезонних сільськогосподарських робіт, хоча лише кілька

підтверджених випадків торгівлі людьми стали відомими».

У деяких регіонах Європи, за оцінками Європейської Комісії у «Щорічному огляді протидії торгівлі людьми в ЄС»³⁸ за 2024 рік, до 50% нових виявлених випадків вербування для сексуальної експлуатації відбувалися саме через онлайн-канали. Ця цифра свідчить про надзвичайну гнучкість злочинних мереж, які швидко освоюють нові технічні можливості. Значний вплив на зростання ризиків має і глобальна нестабільність. У «Світовому звіті про міграцію» Міжнародної організації з міграції (IOM) 2024 року йдеться про підвищення уразливості населення, яке переживає соціально-економічні труднощі, конфлікти та внутрішні переміщення³⁹. При цьому, за оцінками швидкого ґендерного аналізу, проведеного ООН Жінки та CARE International у травні 2022 року, серед тих, хто залишив Україну, 90% становлять жінки та діти⁴⁰. Під час кризових періодів саме жінки можуть легше довіряти сумнівним пропозиціям щодо працевлаштування чи релокації, не маючи можливостей ретельно перевірити джерела інформації. Це дозволяє злочинцям використовувати кризову ситуацію як прикриття для маніпуляцій та поширення неправдивих оголошень.

37 https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/2023_TIPR_UKR.pdf

38 <https://ec.europa.eu/anti-trafficking>

39 https://ua.usembassy.gov/wp-content/uploads/sites/151/2023_TIPR_UKR.pdf

40 <https://news.un.org/en/story/2022/03/1114592>

Технічна складова проблеми також не стоїть на місці. Згідно зі спеціальним аналізом Європолу⁴¹, оприлюдненим у квітні 2024 року, злочинці дедалі частіше використовують зашифровані месенджери, анонімні мережі (на кшталт Tor), а також криптовалютні транзакції. Такі технології значно ускладнюють ідентифікацію реальних осіб, що стоять за протиправною діяльністю. Брак уніфікованих протоколів обміну даними та розбіжності у законодавствах різних країн ускладнюють міжнародну взаємодію правоохоронних органів. В огляді, оприлюдненому Бюро з демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ у серпні 2024 року⁴², наголошується на проблемі недостатньої цифрової грамотності серед уразливих категорій населення та низькому рівні обізнаності про механізми захисту в інтернеті. Цей фактор у поєднанні з недосконалою системою модерації контенту і повільною реакцією з боку деяких онлайн-платформ дозволяє злочинцям тривалий час діяти непоміченими. Європейська Комісія у своєму «Проміжному звіті про імплементацію Стратегії ЄС щодо протидії торгівлі людьми (2021–2025)» від жовтня 2024 року підкреслює необхідність гармонізації законодавчих підходів,

підвищення ефективності державного та приватного секторів, а також запровадження новітніх інструментів для аналізу великих масивів даних. Без такої узгодженості буде складно побудувати дієвий міжнародний механізм раннього виявлення загроз та своєчасного реагування.

Отже, ключові загрози та виклики в онлайн-середовищі для українських жінок і дівчат полягають у здатності злочинців оперативно використовувати технологічні можливості, анонімність та транскордонний характер інтернету для вербування й контролю постраждалих. З огляду на це державні структури, правоохоронні органи, громадський сектор та міжнародні організації повинні знаходити нові підходи до нормативно-правового регулювання, об'єднувати зусилля, вдосконалювати інструменти моніторингу й аналізу, а також підвищувати рівень обізнаності та цифрової грамотності серед населення. Лише системний, багаторівневий підхід, посилений належним ресурсним забезпеченням, дозволить ефективно стримувати та знижувати загрози, пов'язані з використанням онлайн-простору у злочинних цілях.

АНАЛІЗ РИЗИКОВИХ ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМ, ОГЛЯД ТА ПРАКТИЧНІ КЕЙСИ

Українське інтернет-ком'юніті відзначається широким і активним використанням соціальних мереж. За даними аналітичних платформ, у 2023-2024 роках частка користувачів, які регулярно заходили в соціальні мережі, становила понад 65% усіх інтернет-користувачів країни. Найактивнішими користувачами були особи віком від 18 до 44 років, з особливою активністю у вікових групах 25–34 та 35–44 роки.

В умовах війни та економічної нестабільності саме через соцмережі багато жінок та молодих дівчат шукають інформацію про можливості виїзду за кордон, підробітку або про освітні програми, не завжди маючи час і ресурси на ретельну перевірку джерел. Це створює ризики потрапляння в трудову або сексуальну експлуатацію. Крім того, багато жінок, які залишилися в Україні, стикається з проблемами самостійного забезпечення родини через втрату основного годувальника та труднощі з працевлаштуванням. Адже повномасштабна російська воєнна агресія спровокувала зростання безробіття та рівня бідності і досить

часто жінки стають єдиними, хто працює в родині⁴³.

Війна також суттєво впливає на психоемоційний стан жінок і дівчат: їм важко пережити вимушене переселення, втрату близьких, постійні обстріли тощо. Соціальні мережі стають не лише засобом для пошуку допомоги, а й платформою для висловлення болю, сподівання підтримки. Однак зростає і проблема кібернасильства – вербування, маніпуляцій, погроз.

Тому важливо розвивати ініціативи з цифрової грамотності та підтримки жінок, щоб допомогти їм уникати ризиків, а також сприяти їхній безпеці та соціальній інтеграції.

Facebook

Ця платформа в Україні має досить широку аудиторію користувачів віком 25–45 років. Хоча за останні роки популярність Facebook дещо знижується серед молоді, він залишається інструментом для професійних контактів, пошуку робочих

41 <https://www.europol.europa.eu>

42 <https://www.osce.org/odihr>

43 https://ukraine.unwomen.org/sites/default/files/2023-08/best_practice_analysis_private_sector.pdf

можливостей, а також дискусій у численних тематичних групах. Зловмисники розміщують фейкові пости у групах з пошуку роботи за кордоном, пропонують учасникам «легальні» вакансії у сфері обслуговування, індустрії гостинності, модельному бізнесі чи сфері розваг. Оскільки групи у Facebook можуть налічувати тисячі учасників, вербувальник має доступ до великої зацікавленої аудиторії.

Станом на початок 2024 року в Україні налічувалося 13,85 млн користувачів Facebook, що становить приблизно 37% від загальної чисельності населення, серед них 52,9% – жінки, а 47,1% – чоловіки⁴⁴. Найбільша вікова група – 25-34 роки (дані NapoleonCat⁴⁵, грудень 2024 року). Ці дані

свідчать про те, що жінки становлять більшу частку користувачів соціальних мереж в Україні.

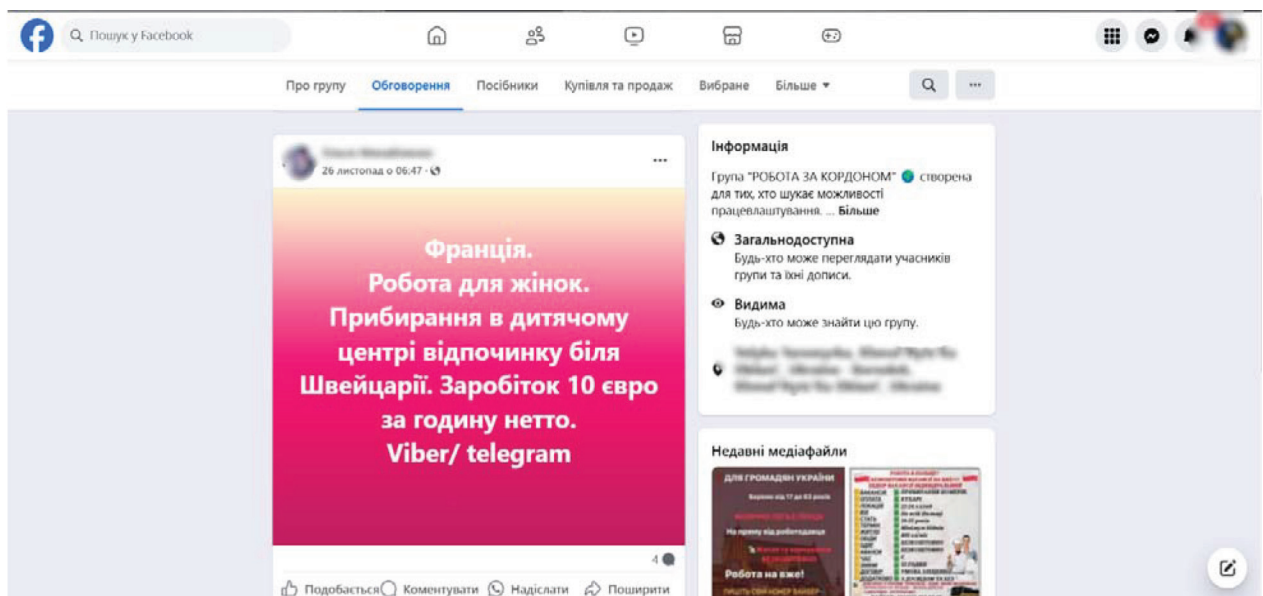
Кейс: У групі «Робота для жінок у Європі без посередників» періодично з'являються публікації від фейкових акаунтів, де описано вакансії «асистентки в елітному готелі», «помічниці у будинку відпочинку» та інші. Контактна особа наполягає на переході у приватні повідомлення або Telegram для детальнішого обговорення. Кандидаток просять надати паспортні дані для «оформлення віз» і зробити «передоплату» за послуги агенції, а далі шантажують або використовують ці дані для вербування у сексуальну експлуатацію.

«Як тільки переїхала за кордон, на початку повномасштабної війни, постійно отримувала у Facebook повідомлення з пропозиціями роботи в клубах, супровід багатіїв. Обов'язково було вказано, що робота легка. Для працевлаштування необхідно було писати в особисті повідомлення».

(З відповіді учасниці фокус-групи)

«Коли я шукала роботу, побачила пропозицію, яка рекламувалась у Facebook. В об'яві не було повної інформації про вакансію та про умови роботи. За отримання цієї інформації в мене вимагали кошти».

(З відповіді учасниці фокус-групи, безробітної, ВПО, проживала на тимчасово окупованій території, 30 років)

Мал. 1. Приклад потенційно шкідливої публікації

44 https://ms.detector.media/internet/post/34670/2024-04-15-kilkist-korystuvachiv-sotsmerezv-v-ukraini-za-rik-zmenshylyasya-na-10/?utm_source=chatgpt.com

45 <https://napoleoncat.com/>

Instagram

Згідно з даними DataReportal на кінець 2024 року, TikTok мав 17 мільйонів користувачів віком від 18 років в Україні. Рекламне охоплення платформи становило 53,6% дорослого населення країни.

В Україні соціальну мережу Instagram активно використовують жінки віком від 18 до 35 років. За даними NapoleonCat серед користувачок і користувачів Instagram в Україні 63,4% жінок та 36,6% чоловіків. Візуальна складова стимулює довіру до профілів, що демонструють «красиве життя», привабливі умови праці, а також нібито успішні історії тих, хто вже переїхав за кордон. Вербувальники можуть створювати профілі модельних агентств, салонів краси, міжнародних рекрутингових компаній, публікувати історії успіху, фото «щасливих дівчат» у розкішних умовах. Через Direct (особисті повідомлення) вони встановлюють індивідуальний контакт, формують у жертви відчуття перспективи та безпеки.

Кейс: Профіль із тисячами підписників публікує фото «клієнтів», які нібито досягли успіху в Мілані чи Парижі. Зацікавленій особі в особистому листуванні пропонують пройти онлайн-співбесіду, просять надіслати фото в повний зріст, копії документів, а часом навіть інтимні знімки під приводом «оцінки зовнішності». Отримавши такий матеріал, злочинці використовують його для шантажу або примушують поїхати за кордон, де контролюють жертву.

TikTok

За даними платформи Start.io⁴⁶, аудиторія TikTok в Україні розподіляється наступним чином:

- 18–24 роки - 50,7%
- 25–34 роки - 28,3%
- 35–44 роки - 11,8%
- 45–54 роки - 4,8%
- більше 55 років - 4,4%

Серед користувачок і користувачів TikTok в Україні жінок 50,9%, чоловіків 49,1%.

Ця платформа особливо популярна серед молоді (приблизно 16-25 років), яка чимало часу приділяє перегляду на ній коротких відео. Багато контенту сприймається без глибокого аналізу. Вербувальники створюють відео з порадами швидкого заробітку, «лайфхаками» виїзду за кордон без бюрократії, використовуючи трендові хештеги. Статистика щодо кількості користувачів TikTok в Україні з розподілом за статтю відсутня.

Кейс: Коротке відео з хештегом #роботаЄвропа, де анонімний автор стверджує, що допоможе знайти високооплачувану роботу без знання мови. В описі – контакт у Telegram. Користувачка,

яка шукає можливостей виїзду, пише і отримує «Інструкції», що вимагають персональних даних та обіцяють швидку поїздку. В результаті – потрапляння в пастку експлуатації.

YouTube

На цій платформі українки часто дивляться довші ролики, розважальний, освітній та мотиваційний контент. Злочинці публікують історії «успішної міграції», інтерв'ю з нібито експертами з працевлаштування, залишають контакти в описі чи коментарях.

Кейс: Відео, в якому «менеджер міжнародного кадрового агентства» розповідає про неймовірні можливості для українок у Швейцарії. Зацікавлені переходять за лінком в описі, потрапляють у приватний чат, де їх підштовхують до надання особистої інформації, фото, переказу грошей за «оформлення документів». Це призводить до шантажу, ізоляції та примусу.

Месенджери: Telegram, Viber, WhatsApp

Месенджери надзвичайно популярні серед українських користувачів через простоту використання, мобільність, можливість створення каналів та груп. Telegram та Viber – одні з основних засобів комунікації, особливо у період кризи та конфлікту, коли користувачі шукають оперативних новин та пропозицій. За різними оцінками, Telegram-канали та чати використовують понад 50% українських користувачів інтернету.

На жаль, статистика щодо кількості користувачів Telegram, Viber та WhatsApp в Україні з розподілом за статтю відсутня. Однак опитування, проведене AIN.UA у 2023 році, показало, що 50,6% респондентів обрали Telegram як основний месенджер для спілкування, тоді як Viber використовували 18,5%, а WhatsApp — лише 6%⁴⁷.

Telegram

Цей месенджер надає змогу створювати приховані групи, канали, використовуючи псевдоніми, чат-боти. Відсутність жорсткої модерації сприяє поширенню фейкових «робочих каналів», «бірж праці за кордоном». Вербувальники масово розсилають повідомлення, анонімно організовують комунікацію, мають широкий доступ до аудиторії.

Приклад: Закритий канал «Робота для жінок у ЄС». Після запиту додають користувача у групу, де адміністратор надсилає повідомлення про «вакансії» з високими зарплатами. Зацікавлених просять заповнити анкету через бота, вказати контактні дані та надіслати фото. Згодом інформація використовується для вербування, шантажу.

46 https://www.start.io/audience/tiktok-users-in-ukraine?utm_source=chatgpt.com

47 <https://ain.ua/2023/03/09/telegram-osnovnyj-mesendzher-opytuvannya/>

Viber

У Viber створюються групи за інтересами: «Робота в Польщі», «Переїзд у Чехію» тощо. Злочинці можуть приєднатися та зв'язатися безпосередньо з потенційними жертвами. Хоча Viber не настільки відкритий, як Telegram, окремі групи, поширюючи неперевірені оголошення, створюють сприятливий ґрунт для вербування.

Приклад: Група «Робота у Празі» публікує вакансію покоївки в готелі з «космічною» зарплатнею. Потенційну кандидатку просять звернутися у приват, де вимагають надіслати персональні дані або сплатити «заставу за оформлення». Після цього кандидатка потрапляє під контроль злочинців.

WhatsApp

Є менш популярним, часто використовується як доповнення після первинного контакту на іншій платформі. Злочинці можуть переводити спілкування у WhatsApp для передачі «офіційних» документів, фото приміщень, де нібито буде працювати постраждала.

Приклад: Після знайомства у Facebook «рекрутер» просить перейти у WhatsApp, де надсилає фальшиві офіційні бланки угод, фото красивих апартаментів. Це створює ілюзію легітимності та переконує жертву виконати вимоги шахраїв.

Платформи пошуку роботи та фріланс-сайти

Сайти з пошуку роботи популярні серед українців і українок, особливо в контексті нестабільної економічної ситуації. Статистика від провідних сайтів свідчить про мільйони щомісячних відвідувань. У цих умовах злочинці отримують доступ до аудиторії, яка вже зацікавлена в нових можливостях.

Work.ua, Rabota.ua, Jooble

Широко використовуються для пошуку заробітку, зокрема за кордоном. Злочинці публікують фіктивні вакансії з привабливими умовами, часто без чітких вимог до кваліфікації. Кандидата просять продовжити розмову поза платформою, у месенджері або через електронну пошту.

Приклад: Вакансія «помічниця в будинку відпочинку в Іспанії, без досвіду» викликає інтерес. Вербувальник просить надіслати паспортні дані та невеликий грошовий внесок для «оформлення документів» на картку, після чого припиняє контакт або використовує отриману інформацію для подальшого шантажу.

Upwork

Міжнародна фріланс-платформа популярна і серед українських користувачів. Кіберзлочинці можуть розміщувати проекти, які шукають «онлайн-моделей», «персональних асистенток», «перекладачок з особливими умовами». Вимога надіслати додаткові матеріали (фото, відео) або

перейти у приватні канали визначена як стандартна процедура відбору.

Приклад: Проект на Upwork: «Потрібна онлайн-модель для європейського агентства, \$500 за фотосесію». Кандидатка відправляє фото, а їй пропонують «більший гонорар» за умови більш відвертих матеріалів. Після отримання інтимних матеріалів злочинець шантажує, примушуючи «співпрацювати» та зрештою затягує в ситуацію торгівлі людьми.

Платформи знайомств: Tinder, Badoo, Mamba

Онлайн-знайомства активно використовуються для пошуку романтичних стосунків. Вербувальники використовують емоційний аспект, пропонуючи не просто роботу, а «нове життя» з коханою людиною за кордоном. Багато користувачів погано перевіряють достовірність профілів, керуючись емоціями та довірою.

Приклад: Чоловік з профілем привабливого іноземця кілька тижнів спілкується з жінкою з України, надсилає романтичні повідомлення, «підтримує» її у важкі часи. Пізніше пропонує приїхати до нього: обіцяє оплатити дорогу, допомогти з документами. Насправді після приїзду забирає документи і змушує займатися секс-працею.

Даркнет та анонімні форуми

Даркнет – особлива частина інтернету, де злочинці можуть анонімно обмінюватися контактами, продавати бази даних, інструкції щодо вербування, інформацію про вразливих жінок, які шукають роботу. Доступ до даркнету складніший, але для організованих угруповань це зона координації дій без страху бути швидко викритими.

Приклад: На закритому форумі зловмисники пропонують «партнерські програми»: якщо інший вербувальник забезпечить певну кількість жінок, йому платять криптовалютою. Тут також можна знайти поради, як маскувати фейкові профілі у Facebook та Instagram, уникати розпізнавання модераторами.

Платформи оголошень: OLX

OLX та подібні платформи іноді стають джерелом контактів для тих, хто шукає дешеве житло чи термінову роботу, не маючи досвіду міжнародних поїздок. Зловмисники можуть виставити оголошення з привабливою пропозицією, а потім запросити перейти у приватний чат.

Приклад: Оголошення «Помічниця по будинку в Німеччині, проживання безкоштовне» насправді веде до схеми, де жертву просять надіслати кошти на нібито «оформлення документів» або надати фото документів, після чого починають шантажувати, вимагаючи послуги сексуального характеру або примушуючи приїхати в іншу країну.

«Під час декретної відпустки мені потрібні були гроші. І я написала оголошення на OLX, що можу погодинно підробляти нянею. Мені прийшла відповідь про роботу нянею у вечірній час з 18 до 22. Потім у листуванні мені написали про те, що я маю надавати сексуальні послуги.

(З відповіді учасниці фокус-групи)

ТИПОЛОГІЯ ПЛАТФОРМ У КОНТЕКСТІ ВЕРБУВАННЯ

Кількісні показники вербування за платформами важко визначити через тіньовий характер злочинної діяльності. Відповідно до звіту Міжнародної організації з міграції за 2023 рік, соціальні мережі, месенджери та інші цифрові платформи залишаються серед ключових каналів, через які здійснюється вербування жертв торгівлі людьми⁴⁸. Інші платформи, зокрема сайти пошуку роботи, знайомств та оголошень, також відіграють значну роль у цьому процесі. Даркнет – не публічна платформа для контакту з жертвою, а радше інструмент координації між злочинцями, тож його роль виміряти особливо складно. Серед популярності платформ, за даними незалежних досліджень українського цифрового ринку, Telegram тримає лідерство як новинний та інформаційний месенджер, Instagram та TikTok активно нарощують аудиторію серед молоді, а Facebook хоч і втрачає позиції у деяких сегментах, все одно лишається важливим засобом комунікації для великої частини населення. З погляду зловмисників, кожна з цих платформ має свої переваги: Facebook і YouTube – для формування довіри та довгих історій, Instagram і TikTok – для емоційного залучення молоді, Telegram і Viber – для швидкого перенесення контакту у приватну, менш регульовану сферу.

Жінки та дівчата найчастіше стають об'єктами сексуальної та трудової експлуатації. Повномасштабна війна РФ проти України значно загострила цю проблему, оскільки мільйони жінок були вимушено переміщені, шукають роботу або підтримку, часто не маючи можливості ретельно перевіряти інформацію. Злочинці використовують нестабільність, пропонуючи нібито легальні вакансії, програми допомоги. Сайти знайомств, соціальні мережі можуть бути особливо небезпечними для молодих дівчат, яким через психологічний вплив або шантаж нав'язують спілкування, що зрештою може призвести до експлуатації.

Небезпека сайтів знайомств і соціальних мереж для молодих дівчат підтверджується світовими дослідженнями: за даними NSPCC⁴⁹ у Великій Британії 83% постраждалих від онлайн-грумінгу це неповнолітні дівчата; за даними Дослідження організації Thorn⁵⁰ 18% дівчат-підлітків віком 13–17 років у США потрапляють до групи з високим ризиком онлайн-експлуатації.

Потенційне збільшення кількості жіночої аудиторії в Instagram і TikTok робить ці платформи привабливими для зловмисників, які створюють фальшиві акаунти та вербують жінок і дівчат обіцянками швидкого заробітку або безпечного переїзду за кордон.

Варто також зазначити, що в месенджерах, таких як Telegram і Viber, жінки можуть стикатися з більш прямими формами кібернасильства: переслідуваннями, надсиланням відвертих фото або вимаганням контенту сексуального характеру. Окрему небезпеку становлять групи, де обговорюють і продають персональні дані жінок, а також поширюють інструкції щодо злочинних маніпуляцій, наприклад, як змусити людину виїхати за кордон під приводом роботи чи романтичних стосунків.

Аналіз відповідей жінок і дівчат віком 18–40 років, учасниць фокус-груп, засвідчив, що найчастіше вони використовують наступні онлайн-мережі: Facebook (33% опитаних жінок і дівчат), Instagram (28%), Telegram (28%), YouTube (9%), Viber (26%), Messenger (3%), Signal (5%), TikTok (4%). Для всіх учасниць фокус-груп користування онлайн-платформами, месенджерами – це спілкування з рідними, друзями, знайомими, а також пошук важливої та корисної для них інформації, підвищення обізнаності.

Кожна з розглянутих платформ пропонує власне унікальне онлайн-середовище з певними технічними характеристиками, аудиторією та сти-

48 <https://www.iom.int/msite/annual-report-2023/>

49 https://www.nspcc.org.uk/about-us/news-opinion/2023/2023-08-14-82-rise-in-online-grooming-crimes-against-children-in-the-last-5-years/?utm_source=chatgpt.com

50 https://www.thorn.org/press-releases/online-grooming-report-young-peoples-online-encounters-growing-riskier/?utm_source=chatgpt.com

льовим підходом до комунікації. Це дозволяє злочинцям добирати найефективніші тактики, орієнтовані на конкретні групи жінок, які враховують їхній соціальний та економічний стан, культурні та вікові особливості. Досвід показує, що навіть платформи з розвиненими системами модераторів не гарантують повного захисту від фейкових пропозицій, оскільки шахраї постійно вдосконалюють методи обходу правил. Такий аналіз підкреслює необхідність комплексного підходу до протидії: посилення технологічних інструментів для виявлення загроз, підвищення обізнаності користувачів, розробки спеціальних освітніх програм з цифрової безпеки, поліпшення співпраці

між державними та приватними структурами. Це забезпечить більш ефективну протидію використанню онлайн-простору для вербування в ситуації торгівлі людьми.

Нижче наводиться перелік основних платформ, опис їхнього типу, особливості злочинного використання та орієнтовний рівень ризику для потенційних постраждалих. Оцінка «низький», «середній» або «високий» є приблизною і базується на поширеності платформи, можливості встановлення індивідуального контакту з постражданою, анонімності комунікацій, а також на наявних даних про зафіксовані випадки використання цих ресурсів для торгівлі людьми.

Платформа	Тип платформи	Особливості злочинного використання	Орієнтовний рівень ризику для жінок і дівчат
Facebook	Соціальна мережа	Використання відкритих/закритих груп і сторінок для публікації фіктивних вакансій, вербування через особисті повідомлення, створення фейкових акаунтів «рекрутерів».	Середній
Instagram	Соціальна мережа (візуальна)	Привабливий візуальний контент, фейкові модельні агентства чи кар'єрні можливості, персональні повідомлення для індивідуального впливу.	Високий
TikTok	Соціальна мережа (короткі відео)	Використання трендів, хештегів, пропозиції швидких заробітків без формальностей, орієнтована на молодь, мала критичність аудиторії.	Високий
YouTube	Відеоплатформа	Поширення історій «успіху», мотивуючих сюжетів, надання контактів «рекрутерів» у описах або коментарях, довгий контент для формування довіри.	Середній
Telegram	Месенджер (канали, групи)	Закриті групи, канали, боти для збору інформації, анонімність, швидкий доступ до великої кількості користувачів, використання псевдоагентств із працевлаштування.	Високий
Viber	Месенджер (локальні групи)	Менша масштабність відкритих спільнот, але можливе вербування через приватні повідомлення в групах з працевлаштування за кордоном.	Середній

WhatsApp	Месенджер (менш популярний в Україні)	Використовується переважно після встановлення контакту на інших платформах, пересилання інструкцій, документів, «доповнення» основної комунікації.	Низький-середній
Work.ua, Rabota.ua, Jooble	Платформи пошуку роботи	Розміщення фейкових вакансій з привабливими умовами, швидке перенесення спілкування у приватні канали, вимагання персональних даних або «внесків».	Високий
Upwork	Фріланс-платформа	Створення фіктивних проєктів для «моделей» чи «помічниць», поступовий перехід у приватний канал, збір персональних даних і матеріалів для шантажу.	Середній-високий
Tinder, Badoo, Mamba	Платформи знайомств	Емоційний зв'язок, романтичний аспект, створення образу надійного партнера, пропозиції переїзду, праці або «спільного життя» з подальшим примусом до експлуатації.	Високий
Даркнет (анонімні форуми)	Анонімні тіньові ресурси	Обмін інструкціями, продаж інформації про потенційних жертв, координація діяльності злочинних мереж, важкодоступність для правоохоронців.	Високий
OLX	Платформа оголошень	Фіктивні оголошення про роботу, житло за кордоном, переведення до приватних каналів, збір персональних даних або передоплати, подальший шантаж.	Середній-високий

МАНІПУЛЯТИВНІ МЕТОДИ ЗАЛУЧЕННЯ ЖІНОК

Злочинні угруповання, які спеціалізуються на торгівлі людьми, постійно вдосконалюють методи впливу та маніпуляцій. Якщо раніше вони здебільшого покладалися на обман щодо характеру роботи чи сфери діяльності, сьогодні їхні підходи стали значно гнучкішими та витонченішими. Застосовуючи арсенал психологічних, соціальних та технологічних прийомів, вербувальники орієнтуються на конкретні риси й потреби потенційних жертв, обираючи найдієвіші засоби для утримання їхньої уваги та формування довіри.

По-перше, доволі поширеним методом є створення атмосфери «єдиного шансу» або «виняткової можливості». Жінкам пропонують унікальні вакансії, де нібито не потрібен досвід, знання мови чи спеціальні вміння, але обіцяють високу оплату та комфортні умови праці. Часто такі пропозиції можуть супроводжуватися історіями «успіху», підкріпленими нібито реальними відгуками «клієнтів», які вже скористалися послугами посередників і успішно влаштувалися за кордоном. Таким чином створюється враження, що жертва натрапила на дуже вигідний, але при цьому рідкісний варіант, який не варто втрачати.

«В Instagram надходили, з першого погляду, професійні запити щодо працевлаштування за кордоном. Містили успішні історії інших жінок, які працевлаштувалися через цю агенцію. Але з часом усі ці запити виявлялися гарно завуальованими та містили сексуальний підтекст. Тепер я блокую такі запити».

(3 анонімної відповіді учасниці фокус-групи)

По-друге, вербувальники активно підлаштовуються під інтереси та потреби постраждалих. Якщо їм вдається дізнатися про бажання жінки, наприклад, знайти стабільну роботу, виїхати з небезпечної зони, забезпечити кращі умови життя для родини, реалізувати свої таланти в творчості чи модельному бізнесі, вони будуватимуть комунікацію таким чином, щоб їхня пропозиція здавалася ідеальною відповіддю на ці запити. Вони можуть зробити акцент на тому, що знають, як складно зараз самостійно знайти роботу за кордоном, і пропонують взяти на себе всі труднощі: підготовку документів, організацію житла, пошук роботодавця.

Такі тенденції підтверджують відповіді жінок і дівчат, учасниць фокус-груп. 77% серед опитаних впевнено говорили, що за час повномасштабної війни доволі часто зустрічали схожі підозрілі пропозиції в інтернеті.

«Коли я переїхала до Німеччини через війну в Україні, дуже багато невідомих осіб писали мені в усі наявні в мене месенджери, пропонували роботу, обіцяли житло, кошти. Тривало це, поки я не блокувала кожного».

(3 анонімної відповіді учасниці фокус-групи)

Третій аспект – поступове емоційне залучення. Крім надання формальних пропозицій злочинці часто намагаються встановити більш особистий контакт: запитують про життя жінки, її мрії та страхи, демонструють розуміння й співчуття. Такий підхід особливо характерний у випадках, коли зловмисник видає себе за романтичного партнера або доброзичливого помічника. У процесі листування чи розмов вербувальник створює враження безпеки та емпатії. Постраждалій може здатися, що вона знайшла людину, яка уважно її слухає, розуміє ситуацію та щиро прагне допомогти. Емоційний зв'язок знижує настороженість, робить більш імовірною згоду на подальші кроки – переїзд, надання персональних даних, виконання «невеликих прохань» вербувальника.

«Постійно отримую у Facebook запити на приєднання до друзів, на листування в Messenger. Здебільшого такі запити від чоловіків з інших країн, як вказано у профілі. Питають про моє особисте життя, роботу. Ніколи не приймала такі запити та не відповідала на їхні листи».

(3 відповіді учасниці фокус-групи, яка проживала на тимчасово окупованій території, багатодітна мати, виховує дитину з інвалідністю, 38 років, м. Львів)

«Одразу не могла зрозуміти, до чого саме веде таке особисте листування. Спочатку мені була приємна така увага, але потім, коли співрозмовник почав активніше розпитувати про те, як саме я живу, з ким, який рівень доходу, хто зі мною проживає, які стосунки, я відмовилася надавати відповіді. Наступні листи були маніпулятивні та з погрозами. Це вдавалося припинити лише блокуванням цього профілю».

(3 відповіді учасниці фокус-групи, Хмельницька обл.)

Четвертий спосіб – використання поступовості й дрібних кроків. Зловмисники не просять усього одразу. Спочатку це може бути прохання надіслати резюме або фотографії, що нібито необхідні для «попереднього відбору» чи «реєстрації». Потім вони можуть попросити сплатити невеликий «сервісний збір» або «страховий внесок», виправдовуючи це бюрократичними вимогами роботодавця чи мігра-

ційних служб. З часом вимоги стають дедалі більшими: надіслати копії документів, повідомити адреси родичів, підтвердити готовність виїхати в конкретну дату. Такі дрібні кроки формують у жертви відчуття, що вона вже інвестувала свої ресурси і відмовитися тепер буде складніше.

П'ятий чинник – використання часу та терміновості. Вербувальники часто наголошують, що пропозиція актуальна лише впродовж кількох днів або навіть годин, і якщо жінка не зважиться зараз, то прогавить свій шанс на кращу долю. Такий тиск знижує здатність критично мислити, перевіряти інформацію, радитися з родичами чи друзями. Створюється штучна атмосфера дефіциту й терміновості, що підштовхує до поспішних рішень.

«Під час пошуку роботи я відвідувала дуже багато відповідних сайтів. Потім мені почали надходити пропозиції працевлаштування в месенджери. Одного разу, здається у Viber, я отримала повідомлення про «гарячу» вакансію, яка буде актуальне лише декілька днів, одразу надіслали форму резюме. У графі про освіту я вказала, що маю вищу освіту. За кілька годин отримала відповідь, що вакансія не потребує вищої освіти».

(3 відповіді учасниці фокус-групи)

«Під час пошуку роботи стикнулась із наполегливим роботодавцем, який сам писав мені в приватні повідомлення та підганяв з ухваленням позитивного рішення щодо запропонованої мені роботи за кордоном».

(3 відповіді учасниці фокус-групи)

Шостий прийом полягає у використанні мовних і культурних кодів. Злочинці можуть переймати манеру спілкування, притаманну певній групі, використовувати місцевий сленг, посилатися на конкретні події, новини чи реалії, що знайомі постраждалим. Це допомагає створити відчуття довіри, оскільки здається, що співрозмовник справді усвідомлює контекст життя жінки, а отже менш імовірно, що він є шахраєм з іншої країни. Така адаптація під культуру та мову жертви особливо ефективна, коли злочинці ретельно вивчають профілі в соцмережах, коментарі та пости, щоб зрозуміти, що саме може зачепити емоційно.

«Я спостерігаю в місцевих групах в Італії, коли хтось шукає роботу чи допомогу, то там з'являються пропозиції неадекватні, на мою думку, але тим, хто звертає увагу на ці пропозиції, тиснуть на їхнє становище, почуття, створюють позитивні емоції».

(3 відповіді учасниці фокус-групи)

Сьомий спосіб – використання позитивних асоціацій та брендів. Іноді злочинці прикриваються відомими міжнародними організаціями, агентствами або компаніями, про які постраждала могла чути з новин чи реклами. Наприклад, вони можуть згадати назву відомого модельного агентства, посилатися на неіснуючу «угоду» з відомим готельним брендом або стверджувати, що діють за рекомендацією міжнародної благодійної організації. Такі асоціації автоматично викликають довіру та бажання скористатися «ексклюзивним каналом», нібито доступним лише для обраних.

«Натрапила на оголошення про проведення фотосесії на доволі вигідних умовах з можливістю відправки фото відомому агентству. Спочатку все було добре і виглядало справжньою фотосесією. Але наприкінці фотосесії мені запропонували всілякі додаткові «плюшки», якщо після основної фотосесії я погоджусь на додаткову фотосесію на їхніх умовах».

(3 відповіді учасниці фокус-групи, 26 років)

Восьмий прийом – перехід із одного каналу зв'язку на інший для посилення ефекту. Розпочавши вер-

бування на одній платформі (наприклад, у соціальній мережі), злочинець пропонує перейти у більш «приватний» та нібито безпечний канал (месенджер, електронну пошту), де можна надати «конфіденційну інформацію». Така зміна медіуму створює ілюзію більш близького та особистого контакту. Це також ускладнює відстеження діалогу з боку адміністрації платформи, де первісно відбувся контакт.

Дев'ятий аспект – змушування постраждалої до певної «попередньої» дії, яка згодом стане важелем тиску. Це може бути зроблене фото з компрометуючою позою, копія документів, запис інтимної розмови. Зібравши подібний матеріал, злочинець може легко перетворити початкову довірливу взаємодію на інструмент шантажу, змусивши жінку до подальшої співпраці або до виїзду за кордон у місце, де вона буде контролюваною.

Учасниці фокус-груп зазначали, що співрозмовники в інтернеті, зокрема під час пошуку роботи, тиснули на них щодо розкриття персональної інформації: хобі, освіти, сфери зайнятості, інформації про родичів, дітей, просили надіслати фото, відео.

«Отримуючи запитання про мої особисті дані, я відповідала завжди, що не спілкуюсь на ці теми з незнайомцями. Одного разу отримала шокуючу відповідь: «Я про тебе і так багато знаю, зайди і на мою сторінку і впевнишся в цьому». Я одразу відповіла, що звертаюсь у кіберполіцію. Більше подібних повідомлень не отримувала».

(3 відповіді учасниці фокус-групи)

Десятий фактор – маніпуляція страхами. Якщо постраждала виявляє сумніви або запитує забагато деталей, злочинець може переключитися на залякування: мовляв, якщо вона відмовиться прямо зараз, то втратить гроші, які вже перерахувала, або її фото будуть опубліковані у відкритому доступі. Це перетворює вербування на форму психологічного терору, де жінка вже діє не з надією, а зі страху й почуття безвиході.

Усі ці способи можуть комбінуватися. Наприклад, злочинці здатні спочатку створити ілюзію виняткової можливості, потім встановити емоційний зв'язок, поступово підштовхнути жінку до передачі персональних даних, а при появі сумнівів – перейти до м'якого шантажу або «фактору терміновості». Їхня головна мета – позбавити постраждалу здатності об'єктивно оцінювати ситуацію, створити умови, за яких жінка або не бачить альтернатив, або вже занадто залучена, щоб відмовитися.

Таким чином, способи залучення жінок базуються на ретельному вивченні потреб, страхів, прагнень і контексту життя кожної конкретної жертви. Вербувальники – вправні психологи, які використовують різноманітні техніки впливу, маніпуляції та обману, націлені на поступове формування залежності жінки від обіцяних перспектив. Це дозволяє злочинцям успішно маскувати справжні наміри, роблячи їхні пропозиції максимально привабливими та правдоподібними.

Варто звернути увагу й на інші аспекти, про які зазначали учасниці фокус-груп.

Наприклад, 48% учасниць фокус-груп проходили курси з медіаграмотності або ж слухали лекції, внаслідок чого сформували власне розуміння загроз, з якими можна стикнутися в інтернеті. 52% учасниць не чули про таке навчання.

Водночас 80% учасниць мають налаштовані засоби захисту особистих даних у соціальних мережах, месенджерах та на інших онлайн-платформах. Але двофакторну ідентифікацію використовують лише кілька відсотків опитаних учасниць.

90% учасниць фокус-груп стикались з пропозиціями в інтернеті, які можуть бути частиною шахрайської схеми, а саме: пропозиції без конкретних деталей, але з обіцянками значного доходу; обіцянки зручного та гнучкого робочого графіку; багато обіцянок про легку роботу; пропозиції лише для молодих дівчат.

ДОБІР ІНСТРУМЕНТІВ І ВИЗНАЧЕННЯ МЕТОДІВ ДЛЯ МОНІТОРИНГУ, ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОРІ З МЕТОЮ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗАГРОЗ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗЛОЧИНАМИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

У сфері протидії торгівлі людьми в онлайн-просторі важливим є не лише розуміння специфіки платформ та методів вербування, а й ефективне використання інструментів збору, аналізу та моніторингу інформації. Зокрема до таких інструментів можна віднести методи розвідки на основі відкритих джерел (OSINT), соціальну аналітику, моніторинг даркнет-ресурсів та аналіз пошукових запитів. Поєднання цих підходів допомагає швидко виявляти нові тенденції в схемах вербування, ідентифікувати ключові ризикові платформи та поширені шаблони злочинних дій, а також своєчасно реагувати на виявлені загрози. Це своєю чергою сприяє підвищенню ефективності профілактичних заходів, розробці цілеспрямованих освітніх та інформаційних кампаній, а також удосконаленню механізмів співпраці між державними установами, громадськими організаціями та приватним сектором.

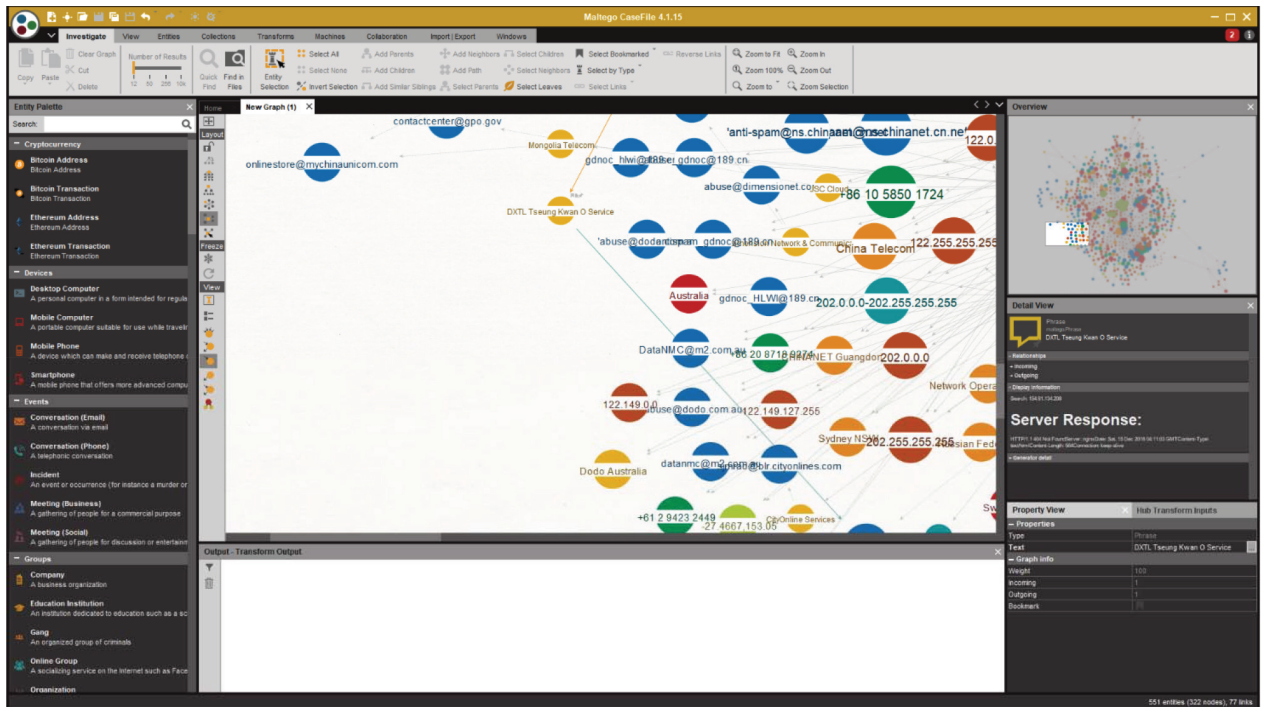

ІНСТРУМЕНТИ ЗБОРУ ТА АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ З ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ

Open-source Intelligence – це методологія «розвідки» або пошуку та аналізу інформації із загальнодоступних джерел. У кіберсвіті зазвичай використовується скорочення цього терміну – OSINT. Зараз в інтернеті можна зібрати величезні масиви даних і без застосування методів, що акумулюють інформацію у незаконний спосіб⁵¹. Серед інструментів, які широко застосовуються в рамках методології OSINT для моніторингу та аналізу загроз, пов'язаних із торгівлею людьми в онлайн-просторі, можна навести наступні програми та сервіси.

Maltego – це потужний інструмент, призначений для аналізу даних і візуалізації зв'язків між різними об'єктами, такими як вебсайти, доменні імена, адреси електронної пошти, IP-адреси, профілі в соціальних мережах та інші цифрові ідентифікатори. Завдяки Maltego можна швидко перетворити розрізнену інформацію, зібрану з відкритих джерел, у наочні графіки та діаграми, які дозволяють виявляти приховані патерни, ланцюги пов'язаних ресурсів або точки перетину між різними елементами.

51 <https://www.issp.training/post/osint-chomu-tsey-napryam-takyy-perspektyvnyy-i-komu-vin-mozhe-znadobytytsya>

Мал. 2. Інтерфейс застосунку Maltego (за матеріалами веб-ресурсу)

<https://docs.maltego.com/support/solutions/articles/15000018948-what-is-maltego-casefile->

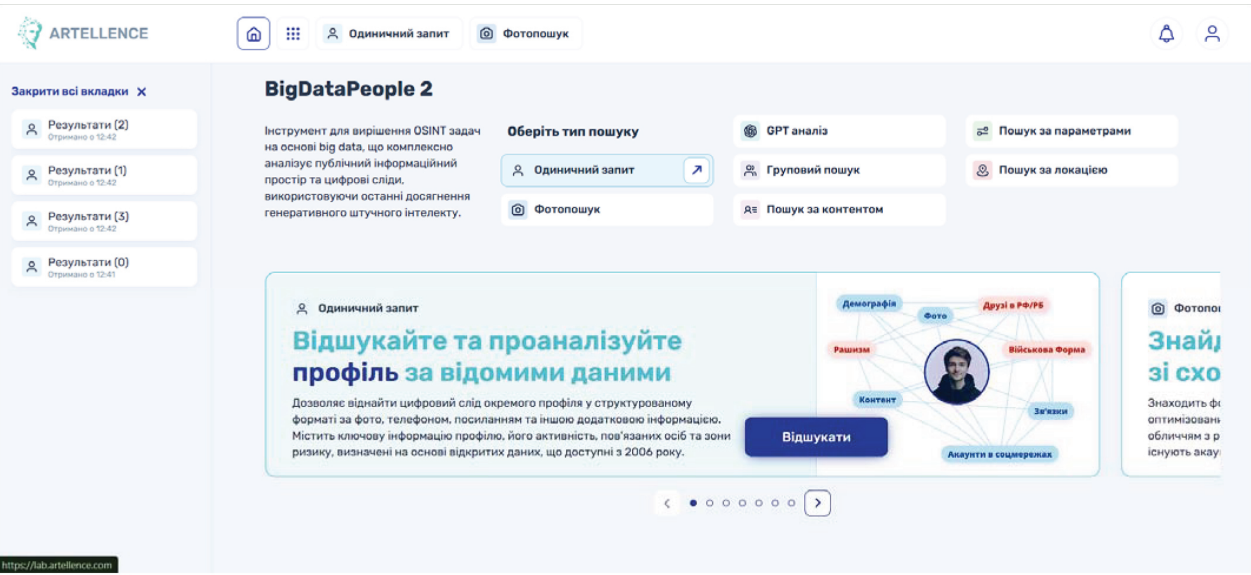
У контексті моніторингу та аналізу загроз, пов'язаних із торгівлею людьми, Maltego може виконати наступні завдання:

- Встановити зв'язки між підозрілими акаунтами в соціальних мережах і доменами, на яких розміщено фейкові вакансії;
- Ідентифікувати спільні індикатори (наприклад, повторювані контактні дані чи схожі назви агентств) для різних оголошень про «привабливу роботу за кордоном»;
- Розкрити мережу пов'язаних між собою акаунтів, які можуть належати одній злочинній групі, завдяки виявленню інфраструктурних зв'язків та інших дотичних елементів (IP-адрес, серверів хостингу, адрес електронної пошти).

Таким чином Maltego дозволяє аналітикам отримати об'ємне уявлення про потенційні злочинні

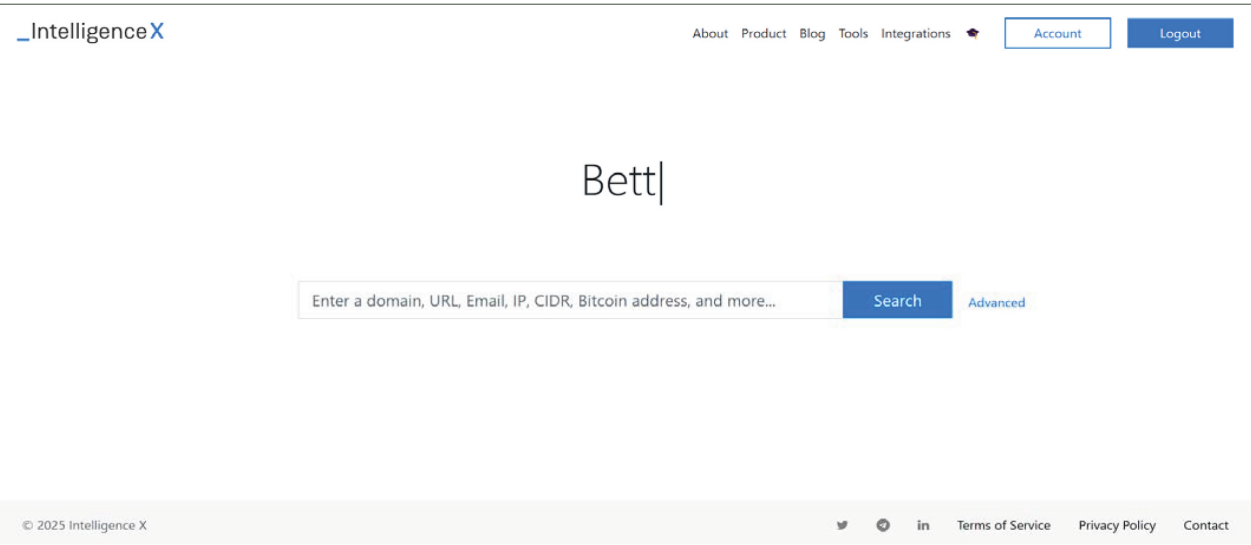
мережі, створюючи візуально зрозумілу карту взаємодій та допомагаючи в розробці цілеспрямованих та ефективніших заходів протидії.

Artelligence – українська IT-компанія, яка розробляє унікальні AI технології та займається OSINT-проектами. Зокрема пропонує BigDataPeople 2 – інструмент для вирішення OSINT завдань на основі big data, що комплексно аналізує публічний інформаційний простір та цифрові сліди, використовуючи останні досягнення генеративного штучного інтелекту. Продукт на основі пошукових запитів аналізує дані із соцмереж, месенджерів, маркетплейсів та інших відкритих джерел, а використання алгоритмів машинного навчання допомагає їх структурувати та уніфікувати.

Мал. 3. Інтерфейс застосунку Artelligence

IntelligenceX – це пошуковий та аналітичний інструмент, орієнтований на роботу з відкритими даними (OSINT) і закритими джерелами інформації, такими як даркнет, публічні та приватні бази даних, форуми, соціальні мережі тощо. Його основне призначення – забезпечення доступу до історичних та актуальних даних для розслідувань, пов’язаних із кіберзлочинністю, шахрайством, порушеннями безпеки, а також для забезпечення прозорості та захисту.

Мал. 4. Інтерфейс застосунку IntelligenceX

МЕТОДИ МОНІТОРИНГУ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Загалом моніторинг інформаційних ресурсів і аналіз даних, які стосуються вербування осіб для сексуальної експлуатації та торгівлі людьми, є складним і багатограним завданням, що вимагає комплексного підходу. Цей процес передбачає систематичне відстеження, вивчення та аналіз великого масиву інформації, яка може бути пов'язана з протиправною діяльністю. Зважаючи на специфіку злочинів такого роду, особливу увагу слід приділяти як загальнодоступним джерелам інформації, так і прихованим платформам, які часто використовуються злочинцями.

Під час моніторингу територіальних інформаційних ресурсів важливо зосередитися на виявленні ключових ознак злочинної діяльності. Це може бути специфічна лексика, характерна для вербувальних оголошень, певні ключові слова чи фрази, що вказують на пошук «роботи за кордоном», «високооплачуваних вакансій» без вимог щодо досвіду або спеціальних навичок. Зазвичай такі оголошення містять мінімум конкретики, що може бути сигналом до подальшого аналізу. Щоб ефективно виконувати такі завдання, необхідно володіти знаннями про інформаційний простір у регіоні. Зокрема це стосується популярних онлайн-платформ, які використовуються місцевими жителями для пошуку роботи чи комунікації. Крім того, слід враховувати, що злочинці можуть маскувати свою діяльність, створюючи фейкові профілі, групи чи сторінки, тому моніторинг потребує особливої уваги стосовно деталей.

Не менш важливо в процесі моніторингу враховувати географічні особливості регіону, де здійснюється пошук. Це може включати аналіз мовних відмінностей, характерних для певних місцевостей, або використання слів із регіонального діалекту, що допомагає звузити коло пошуку. Територіальний аспект також передбачає розуміння місцевої інфраструктури, зокрема провайдерів інтернету, популярних місцевих платформ і форумів, які злочинці можуть використовувати для своєї діяльності.

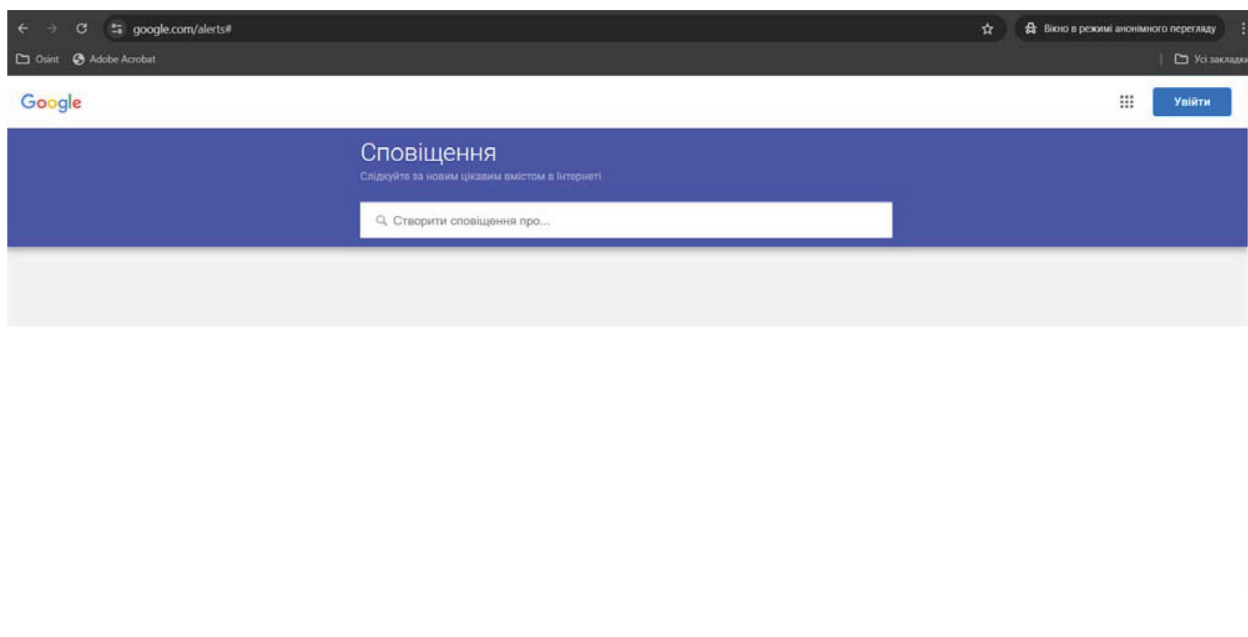
Одним із ключових елементів аналізу є можливість ідентифікації не лише контенту, а й його джерела. Для цього важливо враховувати технічні аспекти, такі як пул IP-адрес, які можуть бути асоційовані з регіональними провайдерами або мережами. Це дозволяє визначити, чи здійснюється розповсюдження інформації саме з кон-

кретної території. Аналіз технічних характеристик контенту, зокрема його метаданих, може також надати важливі підказки щодо часу, місця та умов створення інформації. Особливої уваги потребує питання динамічності інформаційного простору. Контент, пов'язаний із вербуванням, часто змінюється або видаляється. Тому моніторинг повинен бути безперервним, а зібрані дані – оперативно аналізуватися для виявлення тенденцій. Важливо фіксувати навіть найменші зміни, оскільки вони можуть свідчити про активність злочинців, зокрема зміну стратегії чи переміщення їхньої діяльності до іншого регіону чи на іншу платформу.

Водночас моніторинг не може бути ефективним без належної координації між різними підрозділами правоохоронних органів або іншими зацікавленими сторонами. Налагоджена комунікація дозволяє обмінюватися результатами аналізу, об'єднувати зусилля для виявлення та припинення злочинної діяльності. Сюди ж можна віднести співпрацю з провайдерами та адміністрацією платформ, які можуть надавати додаткові дані для аналізу.

Для ефективного здійснення моніторингу та аналізу територіальних інформаційних ресурсів, особливо в контексті протидії вербуванню людей для сексуальної експлуатації та торгівлі людьми, важливо застосовувати спеціалізовані програмні інструменти. Ці інструменти надають можливість автоматизувати процеси збору, обробки та аналізу великих обсягів даних, виявляти приховані зв'язки між різними суб'єктами та швидко реагувати на нові загрози. Використання таких технологій підвищує ефективність роботи правоохоронних органів і дозволяє більш точно ідентифікувати потенційні джерела злочинної діяльності.

Одним із найпростіших інструментів для моніторингу контенту є Google Alerts. Це безкоштовний сервіс від Google, що дозволяє автоматично отримувати повідомлення про новий контент в інтернеті, який відповідає заданим пошуковим критеріям. Його функціонал базується на пошуковій системі Google, що дає змогу охоплювати широкий спектр джерел: новини, блоги, форуми, сайти, відео тощо. Користувач задає ключове слово або фразу, а інструмент відстежує появу нового матеріалу, пов'язаного з цим запитом, і надсилає відповідні сповіщення електронною поштою.

Мал. 5. Інтерфейс застосунку Google Alerts

Google Alerts дозволяє створювати сповіщення для різних тем, від імені особи або бренду до широких понять або питань. Наприклад, якщо вас цікавить тема «торгівля людьми в Україні», інструмент автоматично знаходитиме всі нові публікації, які згадують ці ключові слова, і надсилатиме їх на вашу електронну адресу. Частота сповіщень налаштовується: ви можете отримувати результати миттєво, раз на день або раз на тиждень. Ця автоматизація є зручною для тривалого моніторингу, оскільки дозволяє економити час і сили. Інструмент не вимагає постійного введення запитів у пошуковій системі, натомість забезпе-

чує оновлення в зручному форматі.

Також інструмент дозволяє використовувати пошукові оператори, що значно покращує точність і релевантність результатів. Ось найпопулярніші оператори, їхні властивості та приклади використання:

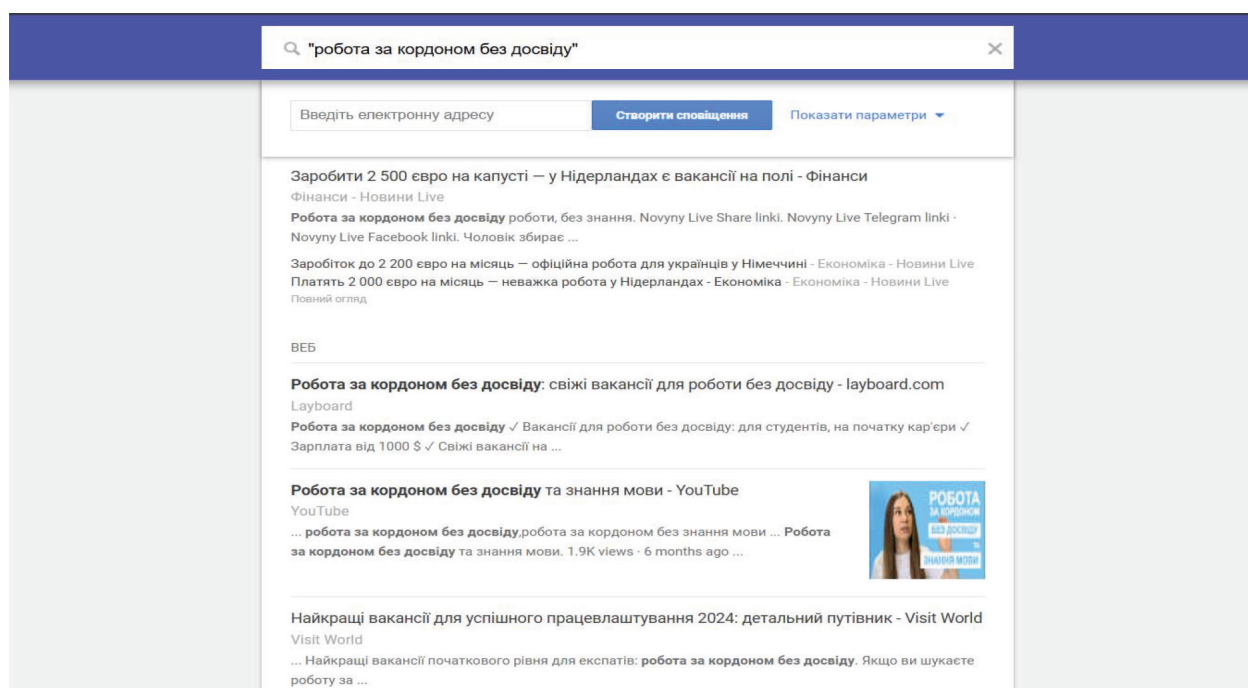
I. Оператор « » (лапки)

Призначення: пошук точної фрази.

Як працює: повертає лише ті результати, де слова з'являються в зазначеному порядку.

Приклад

Запит: «робота за кордоном без досвіду».

Мал. 6. Приклад використання оператора « » (лапки)

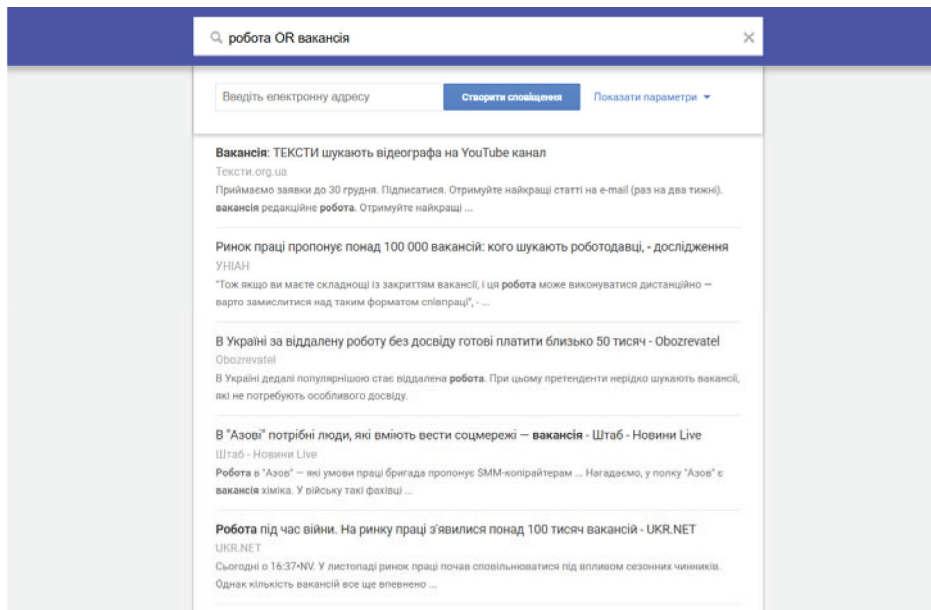
Результат: відображення результатів пошуку, які містять виключно точну фразу, а не її варіації.

II. Оператор OR

- Призначення: пошук за одним із кількох термінів.
- Як працює: повертає результати, що містять хоча б одне із зазначених слів.

Приклад

Запит: робота OR вакансія.

Мал. 7. Приклад використання оператора OR

Результат: відображення результатів пошуку, де є слово «робота» або «вакансія».

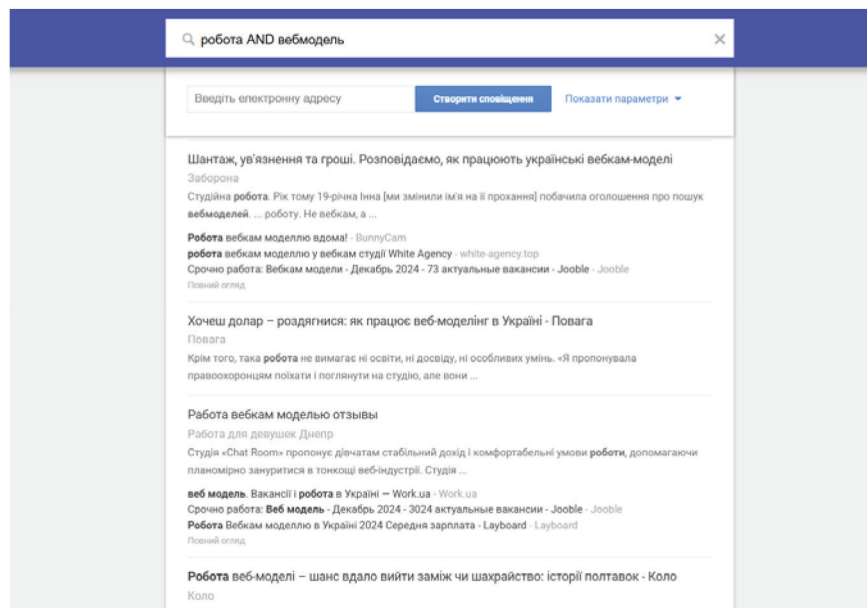
III. Оператор AND

Призначення: пошук, який об'єднує декілька термінів.

Як працює: повертає результати, які містять усі зазначені терміни.

Приклад

Запит: робота AND вебмодель.

Мал. 8. Приклад використання оператора AND

Результат: відображення результатів пошуку, де присутні обидва слова – «робота» і «модель».

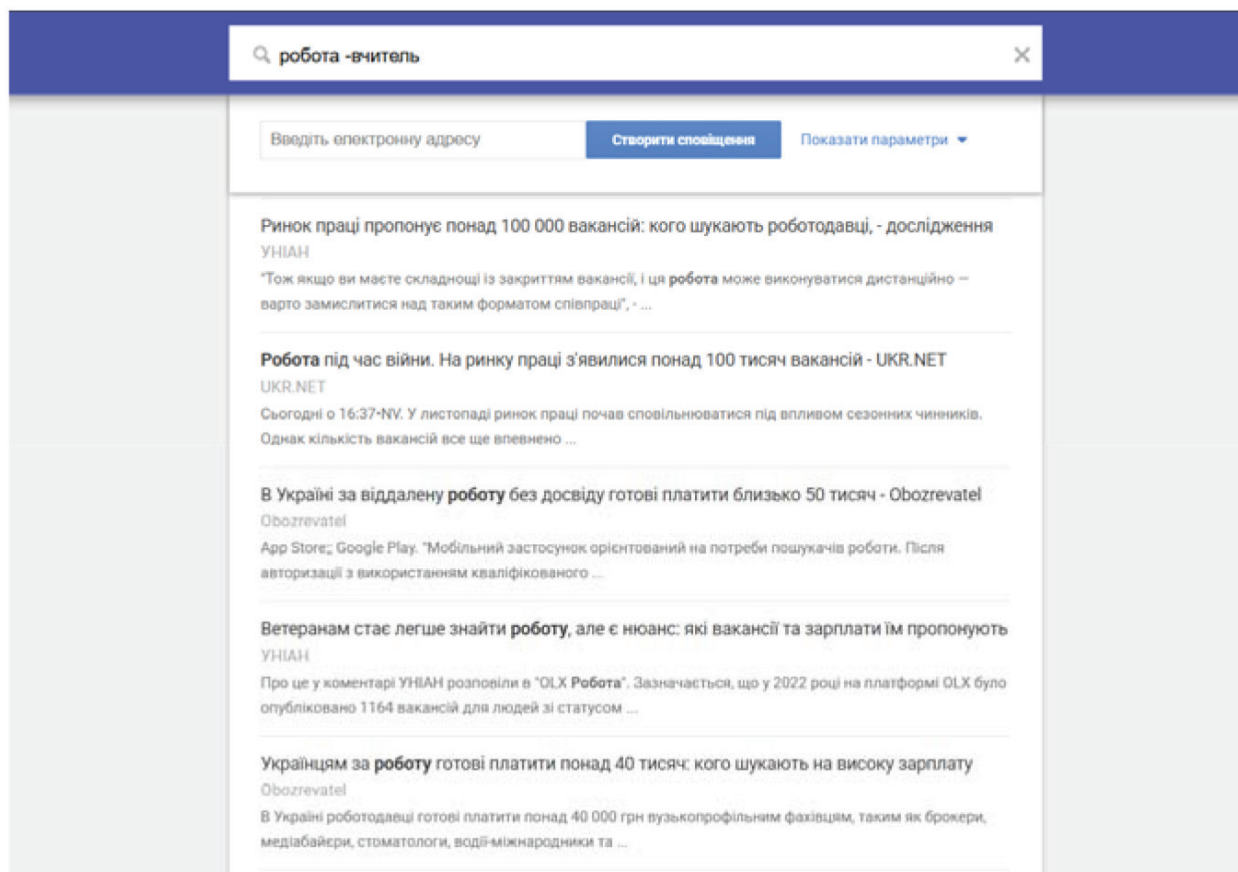
4. Оператор – (мінус)

Призначення: виключення певних термінів із пошуку.

Як працює: не показує результати, що містять зазначене слово.

Приклад

Запит: робота – вчитель.

Мал. 9. Приклад використання оператора – (мінус)

Результат: відображення результатів пошуку, що містять згадування слова «робота» без наявного слова «вчитель» в тексті.

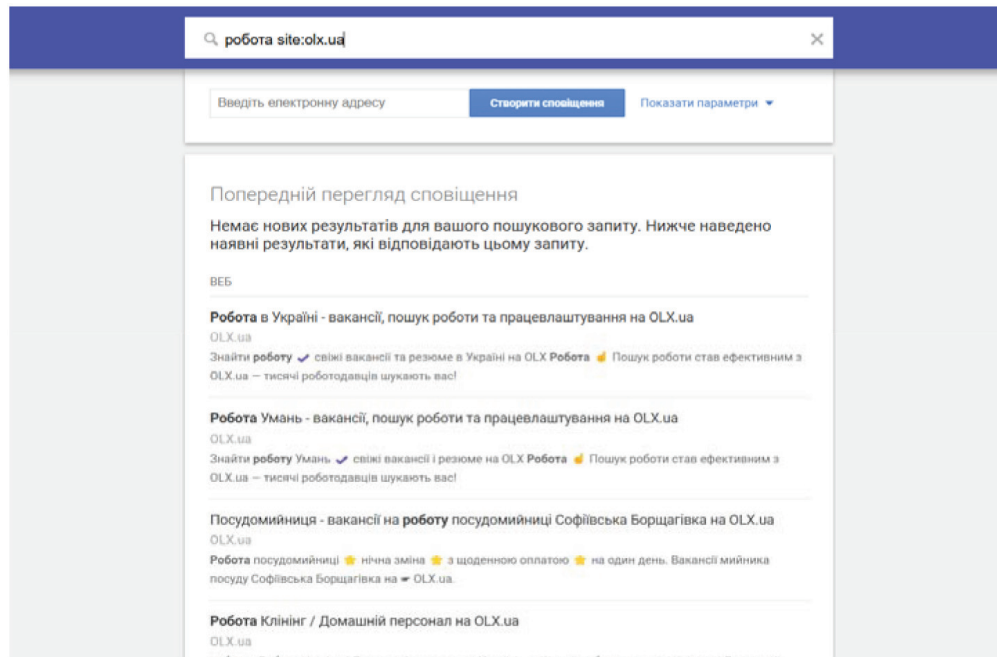
5. Оператор site

Призначення: пошук результатів лише на конкретному сайті.

Як працює: Повертає результати, обмежені вказаним доменним іменем.

Приклад

Запит: робота site:olx.ua

Мал. 10. Приклад використання оператора site

Результат: відображення результатів пошуку тільки з сайту olx.ua.

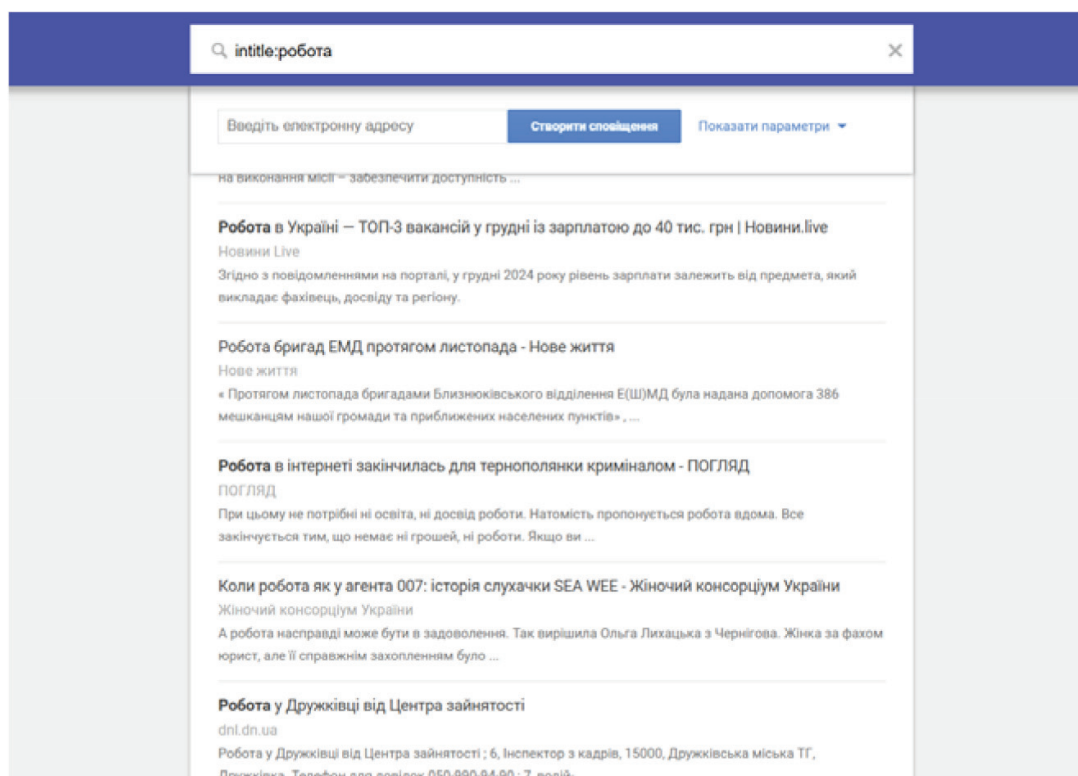
6. Оператор intitle

Призначення: пошук за словами в заголовках сторінок.

Як працює: Повертає результати, де в заголовках присутній зазначений термін.

Приклад

Запит: intitle: робота

Мал. 11. Приклад використання оператора intitle

Результати: відображення результатів пошуку із заголовками, що містять слово «робота».

Ситуаційний аналіз

Уявімо, що аналітик, який досліджує вербування людей через соціальні мережі для сексуальної експлуатації, отримав інформацію про підготовку до вчинення злочину за допомогою сервісу безкоштовних оголошень OLX. З метою проведення моніторингу оголошень, які зловмисник оприлюднить для вербування потенційної жертви, аналітик скористається інструментом Google Alerts. Він подає кілька пошукових запитів, наприклад:

- «Робота за кордоном без досвіду» site:olx.ua;
- «Вакансії моделі, швидкий заробіток» site:olx.ua;
- «Безкоштовний проїзд до Європи» site:olx.ua.

Аналітик налаштовує частоту сповіщень «щонайбільше раз на день», щоб отримувати оновлення наприкінці робочого дня. Крім того, він обмежує географічний регіон до України і встановлює українську мову, щоб результати були максимально релевантними. Впродовж місяця він отримує низку повідомлень, які містять посилання на підозрілі оголошення на заданому вебресурсі. Деякі з них є прикриттям для вербування, про що

свідчать деталі, як-от пропозиції «гарантованої конфіденційності» чи «роботи без оформлення документів». Використовуючи зібрані матеріали, аналітик готує звіт, який може бути використаний, щоб ініціювати розслідування.

Поряд із загальновідомими методами OSINT та інструментами соціальної аналітики, існують більш вузькоспеціалізовані системи, орієнтовані саме на відстеження й документування потенційно протиправних дій, пов'язаних зі статевими злочинами та експлуатацією. Серед них особливо виділяються наступні.

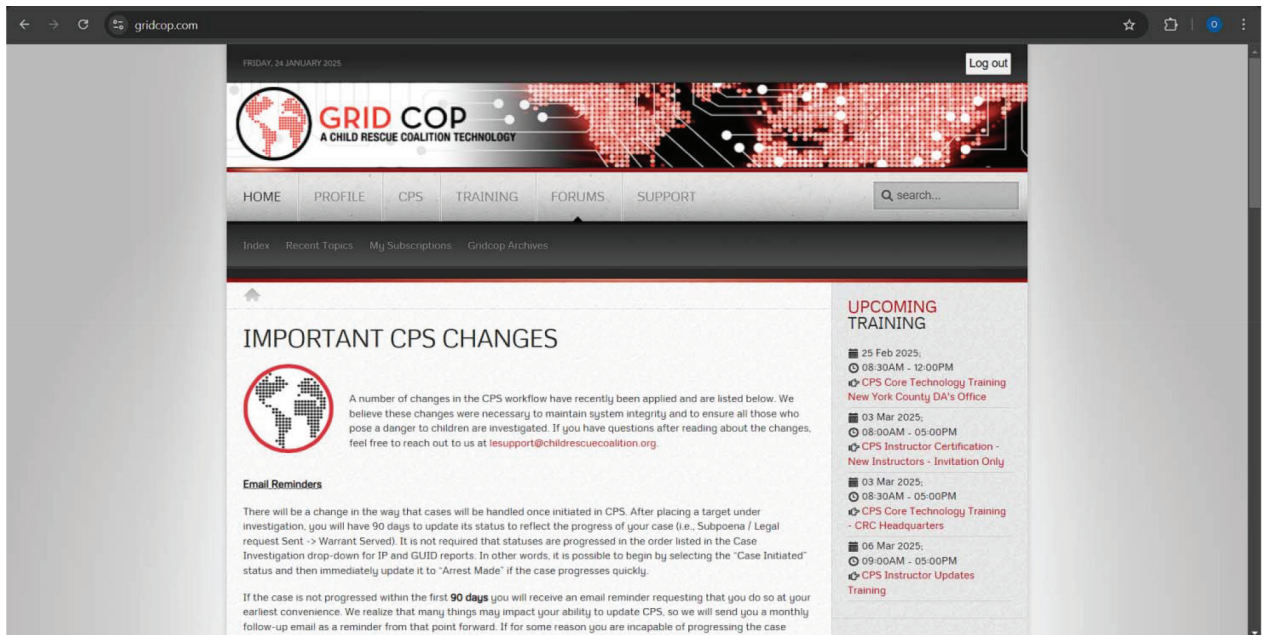
- ICACCOPS (Internet Crimes Against Children Child Online Protective System) – платформа, створена насамперед для виявлення та розслідування злочинів проти дітей. Хоча її базовий функціонал сфокусований на боротьбі з дитячою порнографією та експлуатацією, інструмент також може ефективно використовуватися й для ширшого спектра злочинів у сфері торгівлі людьми, оскільки дозволяє проводити моніторинг різноманітних онлайн-ресурсів та збирати докази для подальшого розслідування.

The screenshot displays the ICACCOPS web application. On the left is a dark navigation sidebar with options like Dashboard, Icaccops, My Icaccops, Search, P2P, IOT, Chat/Online Ads, Files Of Interest, Forum, VIC US, OsTriage, OSINT, Admin, and Website Feedback. The main content area features the ICACCOPS logo and a 'Please Note' about UTC times. Below this is a table titled 'Top P2P Offenders *' with columns for Ip, Networks, Location, FOI, and Last Seen (UTC). To the right of the table are sections for 'System Messages' and 'Group Messages' containing various updates and security notices.

Ip	Networks	Location	FOI	Last Seen (UTC)
192.168.1.1	B	UA	3141	01/23/2025
192.168.1.2	BE	UA	3089	01/23/2025
192.168.1.3	B	UA	2528	01/17/2025
192.168.1.4	B	UA	2232	01/24/2025
192.168.1.5	B	UA	474	01/17/2025
192.168.1.6	B	UA	205	01/23/2025
192.168.1.7	B	UA	162	01/17/2025
192.168.1.8	B	UA	153	01/24/2025
192.168.1.9	B	UA	141	01/23/2025
192.168.1.10	B	UA	139	01/22/2025

Мал. 12. Робоча панель інструменту ICACCOPS

- GRID COP – ще одна спеціалізована платформа, що надає можливість правоохоронним структурам та уповноваженим фахівцям здійснювати оперативне відстеження протиправної активності у кіберпросторі. Вона забезпечує доступ до інструментів аналізу даних і автоматизованих алгоритмів, здатних ідентифікувати характерні патерни вербування, розповсюдження компрометуючого контенту та координації між злочинцями.

Мал. 13. Робоча панель інструменту GRID COP

Такі системи часто інтегруються в робочі процеси спеціалізованих підрозділів, які займаються розслідуванням онлайн-злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми. Вони дають змогу швидко реагувати на нові загрози, збирати цифрові докази, встановлювати зв'язки між потенційними злочинцями та жертвами. У подальшому накопичена інформація сприяє ефективнішій взаємодії між правоохоронними органами як на національному, так і на міжнародному рівнях, адже злочини у сфері торгівлі людьми майже завжди мають транскордонний вимір. Водночас правильне впровадження та використання таких інструментів вимагає від фахівців належних навичок, розуміння етичних і правових аспектів роботи з персональними даними.

ВИСНОВКИ

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз стану торгівлі людьми в онлайн-просторі та визначення ключових викликів, з якими стикаються потенційні постраждалі, продемонстрував, що сучасні цифрові технології, попри їхні численні переваги, також створюють серйозні проблеми, пов'язані з торгівлею людьми, кіберзлочинністю та онлайн-насильством. А війна в Україні значно посилила ризики сексуальної експлуатації та кібернасильства. Особливу увагу слід приділити жінкам і дівчатам, адже сексуальне насильство щодо них найчастіше використовується як зброя війни та має довготривалі наслідки для постраждалих і суспільства загалом.

Під час попередніх етапів дослідження було встановлено, що високий рівень анонімності та глобальна доступність інтернету створюють сприятливі умови для вербування, а технологічні платформи не завжди мають достатні механізми запобігання зловживанням у ньому. При цьому роль правоохоронних органів та організацій, які спеціалізуються на захисті жінок і дівчат, усе ще залишається недооціненою, оскільки вони нерідко мають обмежені ресурси, їм бракує експертизи щодо цифрових каналів комунікації. Попри загальне зростання обізнаності про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та активізації протидії в цьому питанні державних і громадських інституцій, ефективність такої роботи ускладнюється швидкістю зміни тактик і методів вербування. Тому співпраця між IT-компаніями, правоохоронцями та організаціями, що опікуються правами потерпілих, набуває особливої ваги для успішного запобігання злочинам та надання допомоги постраждалим.

Відтак рекомендації охоплюють три напрямки: по-перше, комплексні заходи для технологічного сектору стосовно зменшення ризиків експлуатації цифрових платформ з метою вербування, по-друге, дієві механізми підвищення кваліфікації та інструментарію у правоохоронних органів, по-третє, – посилення захисту жінок і дівчат як найуразливішої категорії населення, що найчастіше зазнає негативних наслідків від торгівлі людьми. Поєднання цих трьох вимірів дозволяє охопити ланцюг проблем – від створення технічних бар'єрів проти злочинної діяльності до формування чутливого середовища, в якому інтереси вразливих груп захищаються системно.

До технологічного сектору належить широкий спектр компаній та організацій, які розробляють і підтримують цифрові сервіси та інфраструктури. До нього входять соціальні мережі (наприклад, Facebook, Instagram), месенджери (Telegram, WhatsApp), платформи пошуку роботи (OLX, Work.ua), хмарні сервіси (AWS, Azure), а також

компанії, що спеціалізуються на розробці алгоритмів машинного навчання, аналітичних інструментів і рішень у сфері кібербезпеки. Оскільки зазначені платформи використовуються зловмисниками найчастіше, в цьому напрямку необхідно постійно реалізовувати та оновлювати алгоритми для автоматичного моніторингу й виявлення контенту, що може загрожувати безпеці користувачів, зокрема такого, що стосується торгівлі людьми. Важливо запроваджувати засоби, які дозволяють швидко знаходити та блокувати об'єкти небезпечного впливу, використовуючи, зокрема машинне навчання та штучний інтелект.

Запропоновані в рекомендаціях алгоритми повинні ґрунтуватися на порогах чутливості, що дозволять виявляти потенційно небезпечний контент без порушення прав користувачів. Наприклад, алгоритми можуть знаходити публікації за специфічними ключовими словами («робота для жінок», «платна фотосесія»), аналізувати текст на наявність шаблонів злочинного вербування та автоматично фіксувати зміст для додаткового опрацювання модераторами.

Найчастіші поведінкові шаблони злочинного вербування виглядають наступним чином.

- «Псевдолегальні» вакансії: оголошення, які обіцяють «легку роботу за кордоном», часто без вимог щодо досвіду, але з високою оплатою. Наприклад, «робота асистентки в Європі», «модельний бізнес без контрактів».
- Емоційна складова: публікації, що використовують емоційно забарвлені фрази для створення відчуття унікальної можливості, наприклад, «лише один шанс змінити життя».
- Вимоги щодо надання персональних даних: прохання надати копії документів, фото на повний зріст або інтимні знімки під приводом реєстрації чи «попереднього відбору».
- Переведення в приватні повідомлення: запрошення перейти до спілкування в месенджері на кшталт Telegram або WhatsApp для «додаткової інформації».
- Вимога щодо терміновості ухвалення рішення та тиск на цій підставі: вказівки на обмежений термін дії пропозиції, наприклад, «останні місця», «реєстрація тільки сьогодні».
- Пропозиції передоплати: вимоги сплатити «страховий внесок» або «вартість документів», що вказують на шахрайські наміри.

Особливої уваги потребують проекти співпраці технологічних компаній з правоохоронними органами, зокрема створення спільних баз даних потенційної небезпечної діяльності, спільних платформ для збору та аналізу доказів злочинів. Такі ініціативи можуть стати

підґрунтям для створення фокусованих аналітичних студій, розробки інструментів прогнозування ризиків та моніторингу ситуації в реальному часі. Наприклад, використання хмарних технологій для інтеграції баз даних дозволить оперативно обмінюватися інформацією між державними органами та приватними структурами.

Щодо модерації – наявні механізми не завжди відповідають сучасним викликам. Успішна модерація потребує не лише технологічних рішень, але й стратегічного підходу, заснованого на перевірених даних та наукових дослідженнях, до якого можна віднести наступне.

Інтеграція інноваційних технологій

Використання алгоритмів машинного навчання з урахуванням специфічних патернів злочинного контенту. Наприклад, системи аналізу текстів можуть визначати ризик за допомогою ключових слів, контексту або історії профілю.

Використання технологій комп'ютерного зору для ідентифікації підозрілих візуальних матеріалів, зокрема тих, що стосуються вербування через підроблені оголошення.

Прозорість процесів модерації

Створення системи регулярного звітування для користувачів, де кожна скарга отримує статус і пояснення результатів розгляду.

Оприлюднення статистичних даних щодо модераційної діяльності, зокрема кількості видаленого контенту, причин видалення та часу реагування.

Підготовка кваліфікованих модераторів

Організація навчальних програм для модераторів, які включають розгляд реальних кейсів торгівлі людьми, а також методи ідентифікації прихованих ризиків.

Забезпечення міжкультурної компетентності модераторів для роботи з контентом із різних країн, враховуючи мовні та культурні відмінності.

Активна участь користувачів

Розробка простих інструментів для подачі скарг, таких як інтерактивні форми або «гарячі кнопки» для повідомлення про підозрілий контент.

Проведення інформаційних кампаній, які підвищують обізнаність про способи вербування та вчать користувачів розпізнавати шахрайські схеми.

Співпраця з незалежними експертами

Залучення дослідників та організацій, які спеціалізуються на кібербезпеці та протидії торгівлі людьми, для оцінки ефективності модераційних процесів.

Організація спільних ініціатив між платформами, правоохоронними органами та громадянським суспільством для створення міждисциплінарних рішень.

Усі ці заходи спрямовані на побудову стійкої системи модерації, яка враховує динамічний характер

злочинного контенту. Підхід, орієнтований на дослідження та впровадження нових технологій, здатен суттєво поліпшити якість модерації, водночас забезпечуючи довіру користувачів та захист від експлуатації. Пріоритет має надаватися адаптивним і міждисциплінарним методам, які інтегрують технологічні інновації, наукові дослідження та соціальну взаємодію.

Використання фейкових акаунтів для злочинних цілей, включаючи торгівлю людьми та сексуальну експлуатацію, висвітлене в рекомендаціях, теж є досить актуальним, оскільки зловмисники створюють фейкові профілі, маскуючи свою справжню особистість, що ускладнює ідентифікацію та притягнення до відповідальності. Для ефективної боротьби з цією проблемою необхідно впровадити багатокомпонентну стратегію, яка об'єднує технологічні інновації, міжсекторальну співпрацю та посилену автентифікацію користувачів. Перше і найважливіше завдання – це впровадження багаторівневої автентифікації. Системи автентифікації повинні включати обов'язкову верифікацію користувачів через офіційні документи, що посвідчують особу, у поєднанні з біометричними даними, такими як відбитки пальців або розпізнавання обличчя. Для захисту конфіденційності цих процесів можуть застосовуватися криптографічні протоколи, що дозволяють перевіряти автентичність без зберігання персональних даних у доступній формі. Такі технології, як Zero Knowledge Proof, можуть бути використані для підтвердження особи без розкриття її деталей. Крім того, платформи повинні забезпечити регулярну перевірку активності користувачів на відповідність профілю задекларованій інформації.

Автоматизовані системи виявлення фейкових акаунтів повинні враховувати не лише технічні ознаки, такі як IP-адреси або схеми реєстрації, але й аналіз поведінки користувачів. Наприклад, платформи можуть використовувати алгоритми машинного навчання для аналізу аномальної активності, як-от одночасна реєстрація великої кількості акаунтів із подібними характеристиками, відсутність реальної активності на профілі чи використання однотипних шаблонів у повідомленнях. Такий аналіз може здійснюватися у співпраці з дослідницькими установами та компаніями, які мають відповідний досвід та інструментарій.

Неможливо недооцінити значення співпраці між технологічними платформами, державними органами та неурядовими організаціями. Наприклад, створення централізованої бази даних фейкових акаунтів, які використовуються для злочинних цілей, дозволить швидко обмінюватися інформацією між платформами та попереджати інші організації про загрозу. Подібний механізм може базуватися на міжнародних ініціативах, таких як Інтерпол або Європол, які координують зусилля з протидії кіберзлочинності.

Особливу увагу слід приділити виявленню акаун-

тів, які використовують фотографії чи персональні дані реальних людей без їхньої згоди. Такі дії порушують права людини, і протидія їхній діяльності повинна включати як технічні засоби, так і юридичні заходи. Наприклад, автоматизовані системи розпізнавання зображень можуть допомогти визначати використання вкрадених фотографій, що дозволить швидко реагувати на такі порушення. Інформування громадськості є ще одним важливим елементом стратегії. Кампанії з підвищення обізнаності повинні акцентувати увагу на ризиках взаємодії з недостовірними акаунтами. Водночас варто спростити процеси подачі скарг для користувачів, створивши інтуїтивно зрозумілі інструменти для повідомлення про підозрілу активність. Наприклад, «гарячі кнопки» для повідомлень про шахрайство можуть стати ефективним інструментом у боротьбі з порушеннями.

Також ефективна протидія торгівлі людьми в цифровому просторі неможлива без постійного розвитку професійних компетенцій правоохоронців та фахівців, залучених до цифрових розслідувань. Розширення знань і навичок у галузі кібербезпеки, аналітики даних і розвідки з відкритих джерел (OSINT) є пріоритетом для забезпечення швидкого й точного реагування на нові виклики.

Насамперед слід впровадити системні навчальні програми, які охоплюють різні аспекти цифрових розслідувань. Такі програми мають включати наступне.

Методику збору та аналізу цифрових доказів. Це передбачає навчання роботі з даними, отриманими із соціальних мереж, месенджерів, хмарних сервісів, а також аналіз метаданих і виявлення прихованих зв'язків між суб'єктами злочину.

Використання спеціалізованого програмного забезпечення. Правоохоронці повинні опанувати інструменти для моніторингу, аналізу та візуалізації даних, такі як Maltego, i2 Analyst's Notebook, Cellebrite тощо.

Техніки роботи з OSINT-інструментами. Навчання повинно охоплювати використання платформ для автоматизованого моніторингу відкритих джерел, аналізу зображень і відео, геолокацій та верифікації інформації.

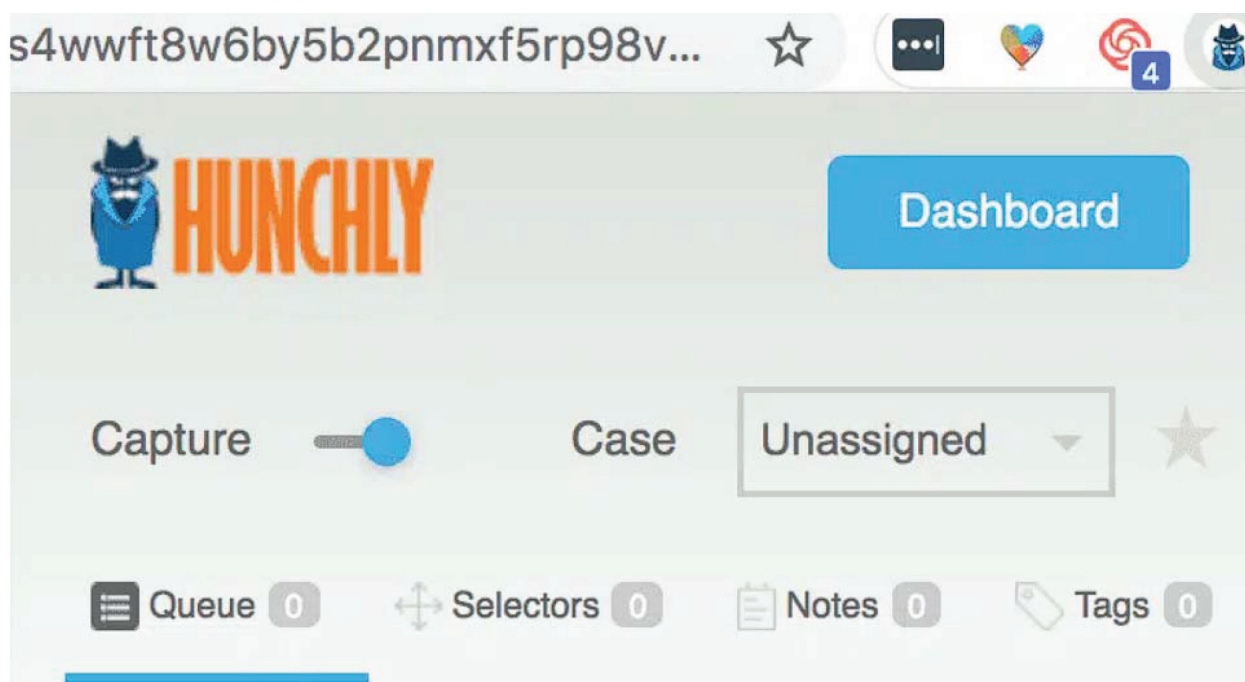
Правові аспекти цифрових розслідувань. Курс повинен включати міжнародні норми та регіональні законодавства, які регулюють збір, зберігання й використання цифрових доказів, щоб забезпечити дотримання прав людини.

Також необхідно запровадити систему сертифікації для працівників правоохоронних органів, яка б підтверджувала їхню кваліфікацію у сфері цифрових розслідувань. Наприклад, міжнародні

сертифікати на кшталт Certified Ethical Hacker (CEH) або GIAC Certified Forensic Examiner (GCFE) можуть стати стандартом для спеціалізованих підрозділів.

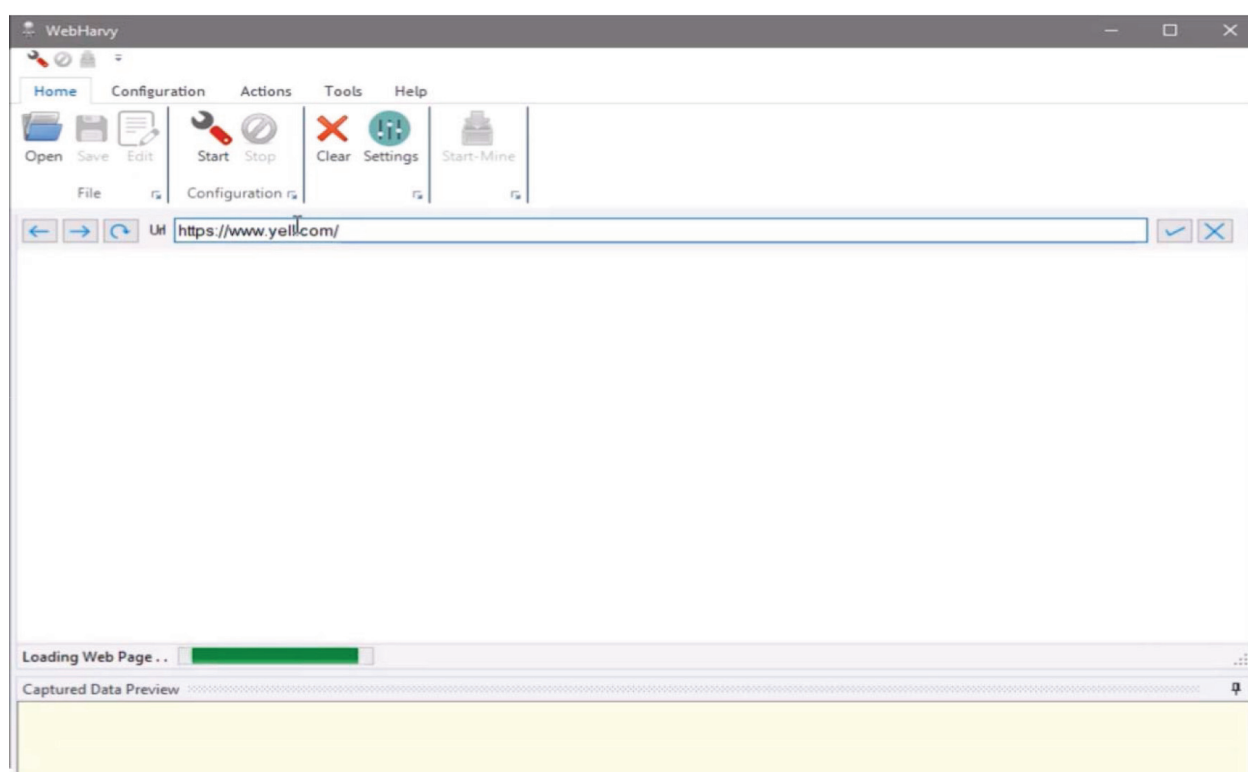
Окрім навчальних програм важливо створити умови для постійного вдосконалення навичок. Це включає регулярні практичні заняття, участь у міжнародних навчаннях і симуляціях, таких як Capture the Flag (CTF), що імітують реальні кіберзагрози. Крім того, правоохоронні органи повинні мати доступ до новітніх досліджень у галузі кібербезпеки та аналітики даних, що дозволить їм бути в курсі нових тенденцій і методів. Суттєвим компонентом розвитку компетенцій є впровадження систем наставництва. Досвідчені фахівці можуть передавати свої знання та навички молодшим співробітникам, сприяючи таким чином створенню кадрового резерву з високим рівнем професійної підготовки. Інтеграція цих підходів у повсякденну діяльність правоохоронних органів дозволить забезпечити швидке реагування на виклики, пов'язані з торгівлею людьми в онлайн-просторі. У поєднанні з технологічними інноваціями розвиток професійних компетенцій стане основою для підвищення результативності боротьби з цим видом злочинності.

Додатково слід відзначити ефективне виявлення та моніторинг онлайн-платформ, які можуть бути використані для торгівлі людьми, оскільки це вимагає впровадження сучасного технічного інструментарію, а також розробки комплексного підходу до роботи з цифровими даними. Основними складовими такого інструментарію є автоматизовані системи аналізу, спеціалізоване програмне забезпечення для моніторингу та алгоритми машинного навчання. Один із ключових компонентів – це автоматизовані системи моніторингу, які дозволяють у реальному часі відстежувати активність у соціальних мережах, на дошках оголошень та інших онлайн-платформах. Ці системи повинні включати функціонал збору метаданих, аналізу текстового та візуального контенту, а також можливість ідентифікації патернів, характерних для вербування жертв. Наприклад, використання інструментів на кшталт Hunchly або WebHarvy може допомогти автоматизувати процес збору даних і їхньої подальшої обробки. Hunchly автоматично збирає URL-адреси, мітки часу та хеші кожної сторінки, яку ви відвідуєте, і робить повноцінні знімки сайтів, пошуку та соціальних мереж.

Мал. 14. Робоча панель інструменту HUNCHLY

WebHarvy – комерційний інструмент для вебскрейпінгу⁵², який дозволяє автоматизувати процес збору даних із вебсайтів без потреби програмування. Він підходить для збору структурованої інформації, такої як текст, зображення, таблиці, ціни, списки товарів, контактні дані тощо. Програма має інтуїтивно зрозумілий графічний інтерфейс, завдяки якому користувач може легко налаштовувати завдання скрейпінгу.

Мал. 15. Приклад застосування інструменту WebHarvy

52 <https://www.webharvy.com/>

Іншим важливим інструментом є аналітичні платформи, які забезпечують можливість зведення отриманих даних у єдине інформаційне середовище для аналізу. Інструменти на кшталт IBM i2 Analyst's Notebook дозволяють візуалізувати зв'язки між об'єктами, такими як підозрілі профілі, контактні дані або геолокації, що сприяє виявленню мереж, пов'язаних із торгівлею людьми. Такі системи також мають забезпечувати можливість інтеграції з базами даних правоохоронних органів і міжнародних організацій для обміну інформацією. Алгоритми машинного навчання відіграють важливу роль у вдосконаленні моніторингових систем. Вони можуть бути використані для аналізу великих обсягів даних і виявлення прихованих закономірностей, які вказують на потенційно злочинну активність. Наприклад, алгоритми можуть визначати специфічні ключові слова, шаблони спілкування або географічні тренди, що є типовими для вербування жертв торгівлі людьми.

Важливим аспектом є співпраця між правоохоронними органами та технологічними компаніями, які можуть надавати доступ до інструментів моніторингу та технічної підтримки. Наприклад, спільні проєкти з такими компаніями, як Google або Meta, дозволяють розробляти рішення, адаптовані до специфіки конкретних платформ. Крім технічних інструментів необхідно впровадити чіткі протоколи дій для фахівців, які працюють із моніторингом. Ці протоколи повинні передбачати механізми верифікації отриманої інформації, обробку сигналів про підозрілу активність та подальшу передачу даних для розслідування. Також важливо забезпечити відповідність таких дій правовим нормам і стандартам конфіденційності.

Використання інструментів виявлення та моніторингу має бути інтегрованим у загальну стратегію протидії торгівлі людьми. Регулярна оцінка ефективності цих інструментів, їхнє вдосконалення та адаптація до нових загроз сприятимуть створенню безпечнішого онлайн-середовища.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗМЕНШЕННЯ РИЗИКІВ ВЕРБУВАННЯ В ОНЛАЙН-ПРОСТОРІ, ПОСИЛЕННЯ СПРОМОЖНОСТЕЙ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ПОЛІПШЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІВЧАТ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

- Розвиток професійних компетенцій у сфері цифрових розслідувань шляхом впровадження спеціалізованих програм навчання для правоохоронних органів, зокрема слідчих, оперативних працівників та аналітиків кіберполіції. Сучасні злочинці активно використовують цифрові платформи та технології для вербування жертв торгівлі людьми, тому правоохоронці повинні мати високий рівень компетенції у сфері аналізу цифрових доказів, проведення OSINT-розслідувань, роботи з великими масивами даних та виявлення злочинних мереж у темному вебі (Darknet).

Зокрема рекомендовано запровадити:

- Навчальні програми щодо використання інструментів цифрової криміналістики та OSINT-методів;
- Створення міжвідомчих тренінгових платформ для обміну досвідом та підвищення навичок роботи із сучасними аналітичними системами;

- Співпрацю з міжнародними організаціями та навчальними центрами, такими як Європол, Інтерпол, ОБСЄ, щодо проходження курсів та сертифікації у сфері боротьби з кіберзлочинністю та протидією торгівлі людьми.
- Розробка та впровадження інструментарію для виявлення та моніторингу потенційно небезпечних онлайн-платформ шляхом створення спеціалізованих систем аналізу, які дозволять ідентифікувати цифрові ресурси, що використовуються для торгівлі людьми та інших форм експлуатації. Торгівля людьми активно здійснюється через онлайн-платформи, соціальні мережі, форуми, сайти знайомств і даркнет. Поточні механізми моніторингу не завжди забезпечують виявлення злочинної діяльності, тому правоохоронним органам необхідно мати доступ до сучасних аналітичних інструментів та автоматизованих систем відстеження.

Зокрема рекомендується:

1. Використання штучного інтелекту для аналізу

великих масивів цифрових даних та виявлення аномальної поведінки;

2. Інтеграція OSINT-інструментів для автоматичного збору інформації з відкритих джерел;
3. Запровадження алгоритмів машинного навчання для розпізнавання патернів злочинної активності;
4. Співпраця з технологічними компаніями та провайдерами для виявлення і блокування ресурсів, що сприяють торгівлі людьми.
5. Посилення міжвідомчої та міжнародної координації шляхом створення єдиної оперативної платформи для обміну інформацією між національними правоохоронними органами, міжнародними структурами, технологічними компаніями та громадськими організаціями, що займаються протидією торгівлі людьми. Спільні міжвідомчі аналітичні центри повинні забезпечити швидку обробку цифрових даних, узгоджене реагування на загрози та оперативне виявлення нових злочинних схем. Крім того, необхідно інтегрувати автоматизовані системи аналізу великих обсягів даних для виявлення транскордонної злочинної активності.

Рекомендується:

1. Створення міжвідомчих аналітичних центрів для збору, аналізу та розповсюдження інформації про цифрові загрози;
2. Налагодження ефективного обміну даними з міжнародними партнерами (Європол, Інтерпол, Група експертів Ради Європи з боротьби з торгівлею людьми);
3. Підписання угод про співпрацю з технологічними

компаніями для швидкого блокування акаунтів і контенту, пов'язаного з вербуванням;

4. Участь у спільних міжнародних операціях з ліквідації злочинних мереж у даркнеті та на відкритих цифрових платформах.
6. Удосконалення механізмів ідентифікації постраждалих і документування цифрових доказів шляхом розробки стандартних протоколів роботи з потерпілими, що враховують особливості кіберзлочинів та онлайн-експлуатації. Виявлення постраждалих від торгівлі людьми у цифровому середовищі є складним процесом, який вимагає інтеграції різних методик, включаючи аналіз поведінкових патернів, моніторинг підозрілих онлайн-активностей та використання цифрових слідів для встановлення зв'язку між вербувальниками та жертвами.

Рекомендується:

- Запровадження єдиної бази даних цифрових доказів з можливістю автоматизованого аналізу транзакцій, профілів і взаємодій;
- Інтеграція механізмів аналізу великих масивів даних для виявлення потенційних постраждалих, які залишили сліди своєї експлуатації в онлайн-просторі;
- Налагодження розширеної співпраці між державними установами, громадськими організаціями та приватним сектором з метою забезпечення ефективного обміну інформацією та ідентифікації постраждалих;
- Розширення повноважень правоохоронних органів у частині збору та аналізу цифрових доказів у межах дотримання міжнародних норм із захисту персональних даних.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ ЗАХИСТУ ЖІНОК І ДІВЧАТ У КІБЕРПРОСТОРІ

1. Запровадити та реалізувати інформаційно-просвітницькі кампанії й освітні програми, спрямовані на підвищення рівня цифрової грамотності, зокрема жінок і дівчат, а також підвищення обізнаності щодо ризиків у кіберпросторі. Освітні ініціативи повинні охоплювати теми цифрової безпеки, конфіденційності, розпізнавання методів онлайн-маніпуляцій та вербування. Важливим є залучення до кампаній державних установ, громадських організацій, навчальних закладів та технологічних компаній. Окремий акцент має бути зроблено на інтеграцію програм цифрової безпеки до системи освіти, а також на створення навчальних матеріалів для різних вікових груп.

2. Підтримка та розвиток партнерства з громадськими організаціями для ефективного реалізації заходів із захисту, зокрема жінок і дівчат у цифровому просторі. Співпраця між державними установами, приватним сектором і неурядовими організаціями дозволить підвищити ефективність профілактичних та інтервенційних заходів. Громадські організації відіграють ключову роль у наданні підтримки постраждалим від кібернасильства, у консультуванні та реалізації превентивних програм. Тому необхідно розширювати наявні ініціативи та розробляти спільні проекти для захисту прав людини у цифровому середовищі.

3. Розробка спеціалізованих інструментів підтримки й безпеки для осіб, зокрема жінок і дівчат, які стали жертвами кіберзлочинів і онлайн-злочинів. Для ефективного захисту та оперативного реагування на загрози необхідно впроваджувати технологічні рішення, які забезпечать своєчасну допомогу та запобігання цифровій експлуатації.

Зокрема йдеться про:

- розробку мобільних додатків та онлайн-платформ для оперативного звернення по допомогу, включаючи функціонал екстреного виклику, консультаційні чат-боти та бази ресурсів підтримки;
- впровадження системи повідомлення про загрози в соціальних мережах та месенджерах, яка дозволить користувачам анонімно сигналізувати про потенційні випадки онлайн-насилства чи експлуатації;
- розширення доступу до онлайн-психологічної та юридичної допомоги, включаючи консультації з кібербезпеки та цифрового самозахисту;
- розвиток алгоритмів штучного інтелекту для моніторингу та автоматичного виявлення небезпечного контенту, що спрямований на експлуатацію жінок та дівчат.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ТЕХНОЛОГІЧНОГО СЕКТОРУ

- Розробити та впровадити алгоритми виявлення та блокування підозрілого контенту в діяльність суб'єктів, які здійснюють заходи в сфері запобігання та протидії торгівлі людьми. Це дозволить підвищити ефективність реагування на потенційні загрози в онлайн-просторі, включаючи ідентифікацію та блокування контенту, що містить ознаки вербування, шахрайства та експлуатації. Наявний механізм модерації не передбачає усіх особливостей та ризиків, пов'язаних із використанням цифрових платформ для торгівлі людьми, тому необхідно розробити окремі алгоритми автоматичного виявлення та реагування на такі загрози. Ці алгоритми мають бути інтегровані у діяльність онлайн-платформ, правоохоронних органів та інших суб'єктів, залучених до протидії експлуатації людей.
- Підвищити ефективність модерації контенту та оперативного реагування на скарги шляхом удосконалення механізмів перевірки й видалення шкідливого контенту, що використовується для вербування, залякування або експлуатації. Це передбачає поліпшення алгоритмів модерації, залучення незалежних експертів та встановлення чіткіших правил для цифрових платформ щодо боротьби з проявами онлайн-злочинності. Значна кількість випадків вербування та торгівлі людьми здійснюється через соціальні мережі, месенджери та інші цифрові платформи, де модерація контенту залишається недостатньо ефективною. Поточні механізми модерації потребують значного вдосконалення, оскільки злочинці продовжують знаходити способи, щоб обходити наявні правила. Тому необхідно посилити контроль над алгоритмами перевірки, інтегрувати механізми аналізу потенційно загрозливих взаємодій та впровадити систему швидкого реагування на скарги користувачів.
- Поглибити автентифікацію користувачів та посилити боротьбу з фейковими акаунтами шляхом впровадження обов'язкової верифікації особистих даних для користувачів, які публікують оголошення або здійснюють комунікацію на цифрових платформах. Фейкові акаунти широко використовуються злочинними угрупованнями для вербування жертв торгівлі людьми, маскування своєї діяльності та обходу заходів безпеки онлайн-платформ. Запровадження обов'язкової багаторівневої автентифікації (наприклад, через перевірку документів або відеоверифікацію) значно ускладнить роботу злочинцям і зменшить ризики для потенційних жертв. Також необхідно запровадити автоматизовані алгоритми для виявлення та блокування масово створених акаунтів, які використовуються для шахрайства та вербування.
- Забезпечити етичний підхід та захист персональних даних шляхом впровадження прозорих політик щодо збору, обробки та зберігання особистої інформації користувачів онлайн-платформ, особливо в контексті протидії торгівлі людьми. Наявні механізми обробки персональних даних часто не забезпечують належного рівня захисту від незаконного використання інформації. Це створює додаткові ризики для постраждалих осіб, зокрема можливість повторної віктимізації. Необхідно запровадити єдині стандарти безпечного зберігання персональних даних, посилити відповідальність платформ за витоки інформації та гарантувати право користувачів на конфіденційність.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК № 1

МЕТОДОЛОГІЯ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

I. Вступ

Глобальна інформатизація практично всіх ланок суспільного життя стала причиною інтеграції багатьох злочинів до кіберпростору. З початку повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну стрімко підвищився ризик потрапляння українок в ситуацію торгівлі людьми, експлуатації (трудової, сексуальної), зокрема в онлайн просторі.

Наприкінці 2022 року ГО «Ла Страда-Україна» провела на Національній гарячій лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації опитування щодо виявлення ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, трудової чи сексуальної експлуатації та насильства під час війни в Україні⁵³. Зокрема лише 34% опитаних повідомили, що їм відомо про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та експлуатації. 18,3% опитаних зазначили, що погодилися б навіть на нелегальне працевлаштування. Опитування дозволило зробити висновок, що повномасштабна війна підвищує для громадян і громадянок України ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми та експлуатації, посилюючи їхню вразливість. Серед чинників, які цьому сприяють, можна назвати:

- втрата роботи та ризик опинитися за межею бідності;
- внутрішнє переміщення, при цьому внутрішнє переміщення особи (родини) може бути багаторазовим, що посилює ризик потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- виїзд за кордон з метою отримання тимчасового прихистку;
- проживання на території, яка була або є тимчасово окупованою;
- непридатність житла за місцем постійного проживання внаслідок руйнації через бойові дії;
- інші соціальні фактори (пенсійний вік, інвалідність, самостійне виховання дитини/дітей, багатодітність тощо).

Основною групою ризиків є жінки та дівчата – як ті, що в пошуку безпечного прихистку виїхали за кордон, так і ті, які залишилися в Україні. Так впродовж 2023 року ГО «Ла Страда-Україна» забезпечено надання консультацій на Національній гарячій лінії з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації (116 123). Впродовж 2023 року на Національну гарячу лінію надійшло 1 590 звернень щодо попередження торгівлі людьми. 83,2% звернень стосовно попередження торгівлі людьми надійшло від жінок і 16,8% – від чоловіків.

Одним з негативних явищ використання інформаційних технологій з протиправною метою є торгівля людьми: проституція, виробництво порнографічного контенту, торгівля дітьми, зокрема з метою сексуальної експлуатації. Онлайн-простір дозволяє злочинцям зберігати повну або часткову анонімність, що може ускладнювати можливості їхнього відстеження та ідентифікації, або ж використовувати фальшиві профілі в соцмережах, на сайтах знайомств, купівлі-продажу тощо. Використовуючи інтернет, торгівці людьми мають доступ до великої кількості потенційних постраждалих у різних регіонах і країнах.

Про ймовірне зростання торгівлі людьми та сексуальної експлуатації українок, які виїхали за кордон через агресію РФ, говорилося на засіданні у Європейському парламенті в листопаді 2023 року⁵⁴. Також є інформація, що аналіз пошукового трафіку показав зростання інтересу до української порнографії після вторгнення РФ в Україну⁵⁵.

Торгівля людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах конфлікту може бути одним із видів сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), згідно з визначенням поняття СНПК, яке використовується у річних звітах Генерального секретаря ООН із питань сексуального насильства в умовах конфлікту⁵⁶.

Згідно з дослідженням ООН Жінки «Темний бік цифровізації: насильство щодо жінок із застосуванням технологій в країнах Східної Європи та Центральної Азії», жінки найчастіше зазначають, що Facebook та Instagram є тими платформами, де вони відчувають найбільшу небезпеку. Меншою мірою згадуються TikTok, Skype, Messenger, Viber, WhatsApp, Telegram, платформи знайомств⁵⁷. Відповідно до результатів дослідження, 76.8% опитаних українських жінок повідомили, що впродовж життя зазнава-

53 <https://la-strada.org.ua/download/rezultaty-opytuvannya-shhodo-vyyavlennya-ryzykiv-potraplyannya-do-sytuatsiyi-torgivli-lyudmy>

54 <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/trafficking-and-sexual-exploitation-of-ukrainian-refugees-on-the-rise/>

55 <https://www.theguardian.com/world/2023/mar/26/ukrainian-refugees-increasingly-targeted-for-sexual-exploitation-research-finds>

56 <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wp-content/uploads/2024/05/SG-2023-annual-reportsmallFINAL.pdf>

57 https://eca.unwomen.org/sites/default/files/2024-01/research-tf-vaw_full-report_24-january2.pdf

ли тієї чи іншої форми насильства із застосуванням технологій, що говорить про широку поширеність такої форми насильства щодо жінок в нашій країні.

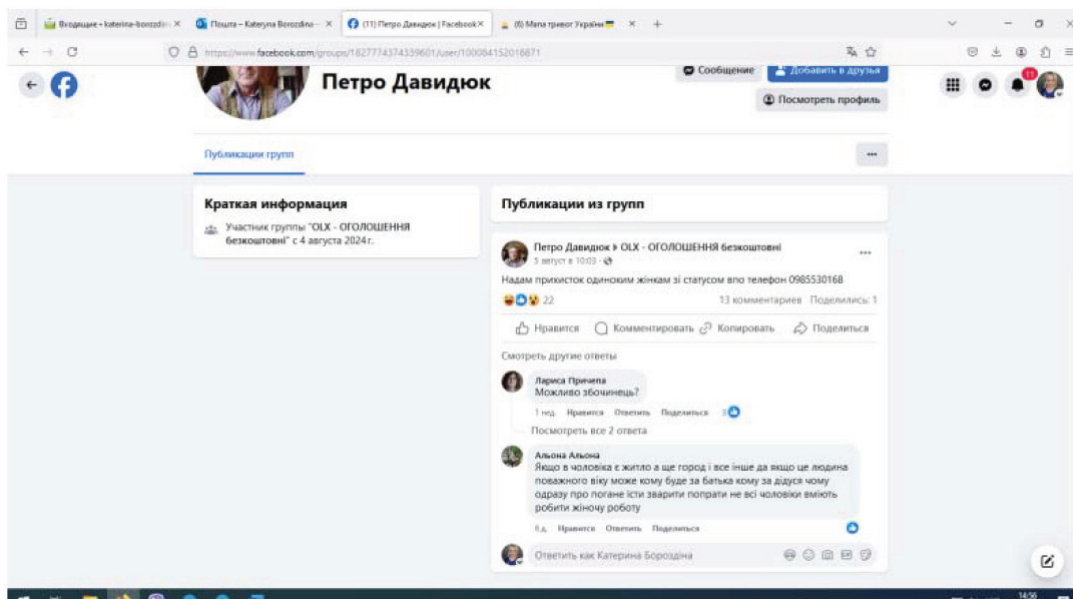
Статтю 149 Кримінального кодексу України визначено, що торгівля людьми – це вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію.

Торгівля людьми онлайн може включати:

- Вербування через соцмережі та сайти оголошень, де розміщуються «привабливі» пропозиції роботи або знайомств, які насправді є пастками. Можуть пропонуватися високі заробітки або легка робота, зокрема за кордоном, що може спонукати людей на ризиковані подорожі або нелегальні угоди;
- Сексуальну експлуатацію на онлайн-платформах для знайомств із використанням онлайн-камер;
- Використання соціальних мереж та/або месенджерів не лише для вербування, а й для контролю за постраждалими, для шантажу, моніторингу їхньої діяльності та обмеження свободи пересування, спілкування. Зокрема, погрожуючи розголосити особисті дані постраждалої особи, фото (інтимні, наприклад), якщо вона відмовляється виконувати їхні вимоги.

II. Проблеми, які підвищують ризик потрапляння осіб, зокрема жінок і дівчат в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі з метою сексуальної експлуатації та насильства із застосуванням технологій

- З початком повномасштабної війни злочини торгівлі людьми за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій набули більшого поширення.
- Інноваційні онлайн-технології, продукти, платформи, сервіси використовуються і як засіб вербування потенційних постраждалих, і як засіб вчинення злочину торгівлі людьми.
- Найчастіше формою торгівлі людьми в онлайн-просторі є сексуальна та/або трудова експлуатація.
- Вербування потенційних постраждалих часто здійснюється на онлайн- платформах, сайтах знайомств.
- Експлуатація відбувається через вебкамери та онлайн-платформи для знайомств із подальшою монетизацією контенту або продажу на «темних» вебринках.
- Користувачі інтернету часто не знають про захист персональних даних, що робить їх вразливими до потрапляння в ситуацію експлуатації.
- Приклад потенційно небезпечних публікацій в соціальних мережах:

<https://www.facebook.com/groups/1827774374339601/user/100084152018871>

III. Мета дослідження

- Виявити прогалини, проблеми для забезпечення потенційних постраждалих від торгівлі людьми в онлайн-просторі та із застосуванням технологій через аналіз кіберпростору, включаючи виявлення місць в онлайн-просторі з високими ризиками залучення жінок до торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в умовах конфлікту. Визначення способів (*modus operandi*) залучення жінок до експлуатації.
- Підвищити обізнаність та спроможність зацікавлених сторін у ідентифікації та реагуванні, наданні допомоги постраждалим і вразливим групам.
- Виявити проблемні напрямки щодо протидії та реагування з боку державних органів на торгівлю людьми в кіберпросторі і надати рекомендації для їхнього підсилення.
- Підготувати звіт з виявленими проблемними аспектами як у законодавчому полі, так і в практичній реалізації та розробити рекомендації щодо поліпшення захисту жінок і дівчат від ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в кіберпросторі та від насильства із застосуванням технологій, яке включає сексуальну експлуатацію.

IV. Методи та інструменти досягнення мети

I. Аналіз міжнародних стандартів у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у кіберпросторі.

При аналізі міжнародних документів до уваги необхідно взяти:

1. Директиву ЄС щодо боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством з урахуванням вимог Директиви щодо визначення кримінальних злочинів у сфері сексуальної експлуатації жінок та дітей, комп'ютерних злочинів і покарань за їхнє скоєння. Директива наголошує на небезпеці насильства в цифровому просторі:

- інформаційні та комунікаційні технології посилюють негативний вплив порушення, тим самим змінюючи властивості правопорушення;
- кібернасильство головним чином спрямоване на жінок;
- кібернасильство може змусити жінок мовчати і перешкоджає їхній участі в житті суспільства нарівні з чоловіками.

2. Директива (EU) 2024/1712.

3. Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), яка є основним правовим документом європейського регіону, в якому йдеться про проблему насильства щодо жінок. Сфера застосування Конвенції, визначена в статті 2, поширюється на насильство, яке вчиняється в онлайн-просторах та із застосуванням інформаційно комунікаційних технологій. Аналіз застосовності положень Стамбульської конвенції до насильства щодо жінок із використанням технологій свідчить про те, що декілька статей Стамбульської конвенції можуть бути вжиті щодо цифрового контексту, зокрема статті щодо сексуальних домагань і переслідування.

4. Конвенцію Ради Європи про кіберзлочинність (Будапештська конвенція), яка є першим і найважливішим юридично обов'язковим регіональним договором, що стосується кіберзлочинності та доказів в електронній формі. Україна ратифікувала цю Конвенцію 2005 року.

II. Кабінетне дослідження з метою аналізу чинних національних нормативних документів у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема у кіберпросторі та практик їхнього застосування; аналіз наявних досліджень і опитувань. А також аналіз наявних практик аудиту кіберпростору, їхніх результатів і впровадження як на національному, так і на міжнародному рівнях.

З метою оцінки ризиків і факторів, які сприяють втягненню українських жінок у ситуації торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема в сусідніх з Україною країнах через використання онлайн-інструментів та технологій, ГО «Ла Страда-Україна» співпрацюватиме з Міжнародною асоціацією «Ла-Страда». Відповідні інформаційні запити поширюватимуться серед партнерів, щоб ознайомити з їхньою діяльністю у сфері протидії торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема у кіберпросторі, та технологізованому насильству щодо жінок і дівчат, а також надання їм допомоги (дані місцевих гарячих ліній, досліджень тощо).

- Аналіз спроможності зацікавлених сторін (Офіс Генерального прокурора України; Національна поліція України, зокрема Департамент кіберполіції та Департамент міграційної поліції; Державна прикордонна служба; Міністерство соціальної політики України): проведення фокус-груп онлайн/офлайн на національному та регіональному рівнях для виявлення ризиків і прогалин у сфері формування та реалізації держаної політики стосовно протидії торгівлі людьми, зокрема у кіберпросторі (охопити орієнтовно 8 областей України: Черкаську, Вінницьку, Сумську, Харківську, Одеську, Хмельницьку, Івано-Франківську, м. Київ, у яких провести не менше 16 фокус-груп). Фокус-групи проводитимуться за розробленою анкетною. За результатами фокус-груп буде проаналізовано ме-

ханізми та підходи протидії кіберзлочинності, які здійснюються суб'єктами протидії торгівлі людьми.

Елементом кабінетного дослідження є аудит кіберпростору щодо наявних загроз і ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, що включатиме:

- визначення онлайн-платформ, які потенційно можуть нести загрозу потрапляння в ситуацію торгівлі людьми;
- аналіз наявних підходів, які використовуються кіберзлочинцями;
- моніторинг технічних інструментів, систем, які діють у кіберпросторі та використовуються для скоєння злочину торгівлі людьми.

III. Підготовка звіту за результатами проведених кабінетних досліджень, фокус-груп та аудиту кіберпростору.

IV. Підготовка звіту щодо виявлених проблемних аспектів у законодавчому полі і в практичній площині та рекомендації щодо поліпшення захисту жінок і дівчат від ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в кіберпросторі, включаючи сексуальну експлуатацію.

VI. Очікувані результати

Очікується отримати комплексні результати: оцінку, дослідження, інформаційний супровід. Довготривалий ефект буде забезпечено після публічного представлення результатів дослідження та друку фінального звіту стосовно них, що дозволить застосовувати рекомендації про їхнє впровадження в практичну діяльність.

ДОДАТОК № 2

АНАЛІЗ ПРОВЕДЕНИХ ФОКУС-ГРУП ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ РИЗИКІВ ПОТРАПЛЯННЯ В СИТУАЦІЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОРІ, РИЗИКІВ І ПРОГАЛИН У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, ЗОКРЕМА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В КІБЕРПРОСТОРІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Одним із методів проведення дослідження були фокус-групи з жінками та дівчатами й представниками/представницями суб'єктів з протидії торгівлі людьми та дотичних органів і установ. Це дозволило зібрати думки стосовно досліджуваної теми. Основне завдання полягало в тому, щоб отримати широкі відповіді та зрозуміти потреби чи ставлення учасників/учасниць до теми дослідження.

Мета фокус-груп:

- Виявити рівень обізнаності, досвіду та ставлення жінок і дівчат до проблематики протидії торгівлі людьми в кіберпросторі з метою сексуальної експлуатації;
- Виявити наявні ризики потрапляння жінок і дівчат в ситуацію торгівлі людьми та/або експлуатації в онлайн-просторі;
- Оцінити ефективність чинних законодавчих норм і заходів, наявних ризиків і прогалин у сфері протидії торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема у кіберпросторі;
- Проаналізувати спроможності суб'єктів із протидії торгівлі людьми та інших дотичних органів та установ захищати жінок і дівчат від ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в кіберпросторі;
- Проаналізувати взаємодію та координацію між суб'єктами з протидії торгівлі людьми та іншими дотичними органами в запобіганні ризикам торгівлі людьми та наданні допомоги постраждалим;
- Виявити типові недоліки в реалізації державної політики в сфері протидії торгівлі людьми місцевими органами виконавчої влади.

Цільова аудиторія фокус-груп:

- Представники та представниці суб'єктів з протидії торгівлі людьми та дотичних органів і установ;
- Жінки та дівчата, які перебувають у групі ризику щодо потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, зокрема сексуальну експлуатацію в онлайн-просторі;

Впродовж листопада 2024-січня 2025 року проведено 26 фокус-груп, серед яких – 12 із жінками та дівчатами й 9 із суб'єктами та дотичними структурами на місцевому рівні, а також 5 із суб'єктами та дотичними структурами на центральному рівні. 8 фокус-груп проведено в офлайн-форматі, 4 – в онлайн-форматі.

ФОКУС-ГРУПИ З ЖІНКАМИ ТА ДІВЧАТАМИ

Фокус-групи з жінками та дівчатами проведені в низці областей: Харківській (2 групи), Львівській (2 групи), Івано-Франківській (1 група), Вінницькій (1 група), Черкаській (2 групи), Хмельницькій (2 групи). Також 2 фокус-групи проведено з жінками та дівчатами, які через повномасштабне вторгнення РФ виїхали за кордон та отримали тимчасовий захист в Швейцарії, Німеччині, Польщі, Угорщині, Ізраїлі. Всього у фокус-групах участь взяли 86 жінок і дівчат.

Соціальний статус учасниць (4 учасниці не повідомили свого соціального статусу):

- Внутрішньо переміщені особи – 36 осіб. Серед них 12 осіб, які переміщувалися кілька разів;
- Мають тимчасовий захист за кордоном – 13 осіб, серед них 3 особи, які переміщувалися кілька разів;
- Мають інвалідність – 3 особи;
- Безробітні – 18 осіб, серед них 10 жінок, які перебувають за кордоном;
- Проживали на території, яка тимчасово окупована, – 7 осіб, серед них зараз 3 особи мешкають у Львівській області, 2 особи – у Хмельницькій, 1 особа – у Черкаській, 1 особа – в Польщі;
- Втратили житло через бойові дії – 13 осіб;
- Виїжджали за кордон з метою пошуку прихистку – 29 осіб, серед них 13 жінок досі перебувають за кордоном;
- Самостійно виховують дитину/дітей – 21 особа, серед них 9 перебувають за кордоном;
- Мають багатодітну родину – 11 осіб;
- Пенсіонерки – 8 осіб;
- Виховує дитину з інвалідністю – 1 особа.

За віком учасниці розподілись наступним чином:

- 18-25 років – 20 жінок;
- 26-30 років – 4 жінки;
- 30-35 років – 8 жінок;
- 35-40 років – 20 жінок;
- старші 40 років – 34 жінки.

Загальна обізнаність і поінформованість

85% опитаних жінок і дівчат чули раніше про випадки сексуальної експлуатації або торгівлі людьми в інтернеті, при цьому найчастіше чули про це з розповідей своїх знайомих або ж знаходили інформацію в соціальних мережах Facebook, Telegram та TikTok, інших інтернет-ресурсах.

48% учасниць фокус-груп проходили курси з медіаграмотності або ж слухали лекції, внаслідок чого зрозуміли загрози, з якими можна стикнутися та як реагувати на різні види атак чи небезпек в інтернеті. 52% учасниць не чули про таке навчання та не проходили його.

Учасниці фокус-груп зазначили, що готові розкривати в інтернеті наступну особисту інформацію:

- Ім'я та прізвище – 75%;
- Контактні дані – 37%;
- Вік – 35%;
- Місце проживання – 27%.

5% учасниць зазначили, що їхня персональна інформація вже оприлюднена, оскільки цього вимагає їхня професійна діяльність.

Щодо досвіду спілкування в інтернеті – всі учасниці використовують такі онлайн-мережі: Facebook, Instagram, Telegram, YouTube, Viber, Messenger, Signal, TikTok. Для всіх учасниць – це спілкування з рідними, друзями, знайомими, а також пошук важливої та корисної для них інформації та підвищення обізнаності.

При цьому 77% учасниць принаймні один раз зустрічали підозрілі пропозиції або повідомлення в інтернеті (наприклад, від незнайомих людей). Найчастіше такі повідомлення ними ігнорувалися.

25% учасниць зазначили, що були випадки, коли співрозмовник в інтернеті тиснув на них із проханням надіслати власні фото, відео та розкрити деталі про: власні захоплення, рід занять, інформацію про родичів. У таких ситуаціях усі учасниці припиняли розмову та блокували його.

На запитання, чи зверталися по допомогу щодо небезпечних ситуацій в інтернеті до органів поліції,

86% учасниць відповіли, що не робили цього та не планують робити, оскільки не мають довіри до правоохоронної системи або ж не вірять, що їхня справа буде прийнята до розгляду, бо вважають, що такий злочин просто неможливо довести.

Водночас понад 70% учасниць у випадку потрапляння в ситуацію торгівлі людьми, зокрема в онлайн-просторі, знають, куди звертатись по допомогу: до поліції, гарячих ліній. 50% учасниць зауважили, що готові звернутися на Національну гарячу лінію з попередження домашнього насильства, торгівлі людьми та ґендерної дискримінації (116 123).

Які ризики вбачають жінки та дівчата в інтернеті?

З пропозиціями про роботу в інтернеті стикалися 78% учасниць фокус-груп. Підозрілими учасниці вважали наступні пропозиції: без конкретних деталей, повідомлення про гнучкий графік роботи, з надмірними обіцянками, запити, що вимагають невеликих вкладень, пропозиції лише для молодих дівчат, обіцянки заробітку великих сум, значний дохід з мінімальними зусиллями, невеликий опис обов'язків.

Понад 90% учасниць поділилися, що найчастіше ризиковані пропозиції надходять у Telegram, Instagram, платформи для працевлаштування. Здебільшого шахраї можуть маскувати свої оголошення наступними фразами: «Запрошуємо на роботу в модельну агенцію без досвіду роботи», «Запрошуємо на роботу за кордон, гарантуємо високу заробітну платню, проживання та харчування за рахунок роботодавця».

Які заходи вживають жінки та дівчата для власного захисту в онлайн-просторі?

79% учасниць мають налаштовані засоби захисту особистих даних. Водночас 21% учасниць ніколи їх не використовують, наприклад, не мають унікальних паролів для різних акаунтів.

Менше 10% учасниць використовують паролі, згенеровані системою, та/або двофакторну ідентифікацію.

Обізнаність жінок і дівчат щодо отримання допомоги постраждалим від торгівлі людьми, зокрема в онлайн-просторі

50% учасниць знають, куди можна звернутися по допомогу у випадку потрапляння в ситуацію торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації, зокрема в онлайн-просторі.

Доступність структур, які надають допомогу постраждалим від торгівлі людьми (чи наявні зручні канали інформування про них, чи є конфіденційний доступ до допомоги, чи можливо отримати консультацію/допомогу в зручний час тощо), учасниці не змогли оцінити, оскільки жодна не стикалася з подібними ситуаціями.

На запитання, чи достатньо інтернет-платформи убезпечують користувачів та користувачок від ризиків потрапляння в ситуацію онлайн-сексуальної експлуатації, лише 18% учасниць відповіли, що достатньо. 82% учасниць вважають, що інтернет-платформи не достатньо убезпечують користувачів, особливо в питаннях не контрольованої реклами та інших пропозицій з метою залучення осіб до сексуальної експлуатації.

Загальні висновки за результатами фокус-груп з жінками та дівчатами щодо попередження ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі

Переважній більшості учасниць фокус-груп відомо про випадки сексуальної експлуатації або торгівлі людьми в інтернеті, але самі до них ніколи не потрапляли. Про такі випадки вони дізнавалися з новин по телебаченню, читали в соціальних мережах, в Instagram, TikTok, Telegram-каналах, YouTube, Facebook.

Через брак інформації про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі жінки та дівчата не можуть спрогнозувати ризики під час спілкування з підозрілими особами в інтернеті. У жінок і дівчат відсутнє чітке розмежування інтернет-шахрайства (наприклад, виманювання коштів) та вербування з метою сексуальної експлуатації онлайн.

На жаль, у жінок і дівчат доволі слабка обізнаність у питаннях захисту себе та власних персональних даних в інтернеті.

Учасниці фокус-груп продемонстрували, що цікавляться лише тією інформацією в інтернеті, яка їм необхідна тут і зараз, цікава до перегляду та легка до сприйняття. Для пошуку такого контенту учасниці активно використовують усі доступні соціальні мережі, але виокремили TikTok як найнебезпечнішу мережу з усіх, бо там величезний спектр пропозицій роботи онлайн і коли вони намагалися переглянути пропозиції детальніше, посилання перекидає їх до інших каналів зв'язку, де вимагають надати свої персональні дані.

Чітке розуміння ризиків сформовано лише про об'яви з працевлаштування щодо «легкої» роботи із завищеною заробітною платнею.

Жінки, які мають статус ВПО, зазначали, що, перебуваючи у скрутному фінансовому становищі, доволі часто звертають увагу на такі «привабливі» пропозиції.

Рекомендації за результатом проведення фокус-груп із жінками та дівчатами щодо попередження ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі

1. Посилити діяльність стосовно інформування жінок і дівчат про небезпеку, пов'язану із втягненням в ситуацію торгівлі людьми з метою сексуальної експлуатації в онлайн-просторі під час пошуку роботи.
2. Розробити та впровадити навчальні програми щодо ризиків потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі.
3. Поліпшити доступ до інформації про ризики в інтернеті та про можливість отримання допомоги: розповсюдження інформаційної продукції через торгові точки, супермаркети, салони краси, магазини косметики, лікарні тощо.

ФОКУС-ГРУПИ З ПРЕДСТАВНИКАМИ/ ПРЕДСТАВНИЦЯМИ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ ТА ДОТИЧНИХ ОРГАНІВ І УСТАНОВ

На регіональному рівні проведено 9 фокус-груп: у Харківській області (2 групи), Івано-Франківській (2 групи), Вінницькій (1 група), Хмельницькій (2 групи). Також 2 фокус-групи проведено з представниками/представницями консульств України у Німеччині, Польщі, Греції, Словаччині. Всього у фокус-групах участь взяли 56 фахівців/фахівчинь.

На регіональному рівні у фокус-групах взяли участь представники/представниці органів поліції (5 осіб), прокуратури (1 особа), центрів соціальної допомоги (33 особи), педагогічні працівники (10 осіб), представники/представниці відділів роботи з персоналом (7 осіб).

На центральному рівні проведено 5 фокус-груп: із представниками/представницями Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, Апарату Урядової уповноваженої з питань гендерної політики, Офісу Генерального прокурора України, Національної соціальної сервісної служби, Державної міграційної служби.

Усі представники та представниці державних інституцій, які брали участь у фокус-групах, зазначили, що повномасштабна війна спричинила нові виклики у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема в онлайн-просторі. Втрата житла, роботи, зміна місця проживання через внутрішнє переміщення або виїзд за кордон змушує людей до пошуку можливостей заробітку, зокрема через інтернет. Саме в таких ситуаціях злочинці можуть користуватися вразливим становищем українців і вербувати їх з метою подальшої експлуатації.

80% учасниць/учасників фокус-груп зазначили, що поточний стан протидії торгівлі людьми в кіберпросторі скоріш недостатній. Понад 50% учасниць/учасників вважають недостатньою кількість фахівців серед усіх суб'єктів протидії торгівлі людьми для проведення якісного моніторингу та аналізу активності в мережі інтернет.

«У кризових умовах злочинці активно використовують різні онлайн-платформи для пошуку вразливих осіб. Повномасштабне вторгнення та внутрішнє і зовнішнє переміщення створили унікальні умови для розвитку торгівлі людьми, особливо в онлайн-просторі. Шукаючи способів вирішення фінансових проблем через інтернет-ресурси, жінки та дівчата ризикують бути завербованими злочинцями».

Фокус-група з представниками/представницями центрів соціальних служб

70% опитаних представниць центрів соціальної допомоги зазначили, що їм бракує знань і навичок для ідентифікації постраждалих осіб.

Також серед проблемних були озвучені стереотипи, які впливають на самоідентифікацію постражда-

лими особами, такі як сором, самозвинувачення в ситуації, що трапилася, страх бути звинуваченою в цьому, страх суспільного осуду.

Щодо достатності наявних ресурсів для роботи з постраждалими від торгівлі людьми, відповіді представниць центрів соціальних служб розподілились наступним чином:

18,2% – вважають, що достатньо наявних ресурсів для роботи з постраждалими від торгівлі людьми;

63,7% – думають, що таких недостатньо;

18,1% – не знають, чи достатньо.

Оцінюючи ситуацію та виклики в сфері протидії торгівлі людьми, включаючи в онлайн-просторі, учасники/учасниці фокус-груп визначили певні вразливі групи жінок і дівчат, особливо в період повномасштабної війни: загалом жінки і дівчата; матері-одиначки; дівчата-підлітки; жінки, які шукали тимчасового захисту за кордоном через війну в Україні. Понад 90% учасників/учасниць фокус-груп вважають, що кількість вразливих груп серед жінок значно збільшилася через повномасштабну війну та, відповідно, збільшилися ризики стосовно потрапляння їх у ситуацію сексуальної експлуатації. Всі ці чинники створили умови, коли злочинці почали активніше використовувати різноманітні онлайн-платформи для пошуку та вербування жінок і дівчат.

«Жінки стикаються з ризиками на всіх етапах переміщення за межі України – від перетину кордону до пошуку допомоги. Багато хто навіть не знає, що їхні права порушуються або можуть бути порушені. Це сталося через війну. Більше жінок почали звертатися по допомогу. Багато випадків, коли жінок обманюють, втягують в експлуатацію через фейкові оголошення про роботу в Європі».

Фокус-група з представниками/представницями консульств України за кордоном

«Жінки та дівчата, які виїхали з України через війну, матері, які самі виховують дитину або дітей, дівчата-підлітки. Ризики посилюються для тих, хто вперше залишив Україну, людей з малих міст, сіл та селищ, які не мають доступу до якісної інформації про потенційні загрози».

Фокус-група з представниками/представницями консульств України за кордоном

Учасниці/учасники фокус-груп зазначили зміни в ситуаціях, пов'язаних із торгівлею людьми за останні кілька років, включаючи вплив повномасштабної війни, особливо щодо використання онлайн-платформ для вербування потенційно постраждалих жінок. Але для ідентифікації ймовірно постраждалих жінок, надання їм якісної допомоги представниками/представницями суб'єктів, які здійснюють заходи у сфері протидії торгівлі людьми, та дотичних органів і установ бракує знань і досвіду.

«Злочинці користуються складними онлайн-технологіями, використовують інтернет, фахівцям, хто може виявити постраждалу особу, бракує знань і досвіду. Онлайн-платформи не завжди допомагають у розслідуваннях».

Фокус-група з представниками/представницями консульств України за кордоном

«Важко ідентифікувати постраждалу особу, бракує необхідних знань і навичок. Потрібне навчання для всіх, хто може виявити ймовірно постраждалих від торгівлі людьми».

Фокус-група з представниками/представницями консульств України за кордоном

«Через повномасштабну війну збільшилася кількість користувачок/користувачів онлайн-платформ. Жінки, шукаючи роботу, потрапляють на онлайн-шахраїв, які їх вербують».

Фокус-група з представниками/представницями консульств України за кордоном

Серед найпоширеніших форм та видів торгівлі людьми в кіберпросторі називалися сексуальна експлуатація, примусова праця, примусове жебрацтво.

«Рекрутинг для сексуальної експлуатації та шахрайські оголошення про роботу стали частішими. Тут, у Греції, це прикрито послугами з масажів».

Фокус-група з представниками/представницями консульств України за кордоном

Щодо загальної обізнаності учасниць/учасників фокус-груп про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми в онлайн-просторі, то всі оцінили свою обізнаність на високому рівні. Водночас лише 50% учасниць/учасників проходили з власної ініціативи курси з медіаграмотності або ж слухали лекції з цієї тематики, внаслідок чого зрозуміли загрози, з якими можна стикнутися, та як реагувати на різні види кібератак чи небезпек в інтернеті та стали обережнішими в мережі інтернет, набувши навичок з розпізнавання кіберфейків.

Загалом 100% учасниць/учасників фокус-груп вважають необхідним посилення обізнаності серед громадян України, зокрема тих, які виїхали за кордон, щодо ризиків торгівлі людьми в інтернеті. Негайну увагу необхідно звернути на розробку нових інструментів для ідентифікації осіб в інтернеті та їхньої діяльності без порушення прав на конфіденційність і покращити підтримку тих, хто пережив торгівлю людьми в інтернеті.

Загальні висновки за результатами фокус-груп з представниками/представницями суб'єктів протидії торгівлі людьми та дотичних органів і установ

1. Війна створила нові виклики у сфері протидії торгівлі людьми, особливо в онлайн-просторі.
2. Найвразливішими групами є жінки.
3. Існують бар'єри для самоідентифікації та ідентифікації постраждалих суб'єктами.
4. Найпоширеніші види експлуатації жінок в кіберпросторі – сексуальна експлуатація та примусова праця.
5. Представникам/представницям суб'єктів протидії торгівлі людьми та дотичних органів і установ бракує знань і навичок для ідентифікації постраждалих та надання їм допомоги.

Рекомендації за результатами фокус-груп з представниками/представницями суб'єктів протидії торгівлі людьми та дотичних органів і установ

Отримані висновки засвідчують необхідність зміцнення системи протидії торгівлі людьми з фокусом на онлайн-простір та розширення захисту для найвразливіших категорій – жінок і дівчат. Для досягнення результатів необхідно:

1. Розширити заходи боротьби з торгівлею людьми в онлайн-просторі, включаючи поліпшення моніторингу та співпрацю з інтернет платформами.
2. Збільшити кількість фахівців у сфері протидії торгівлі людьми, зокрема тих, хто займається аналізом активності в інтернеті.
3. Посилити підготовку соціальних працівників і правоохоронців, проводячи спеціалізовані навчання.
4. Проводити інформаційні кампанії для жінок і дівчат про ризики потрапляння в ситуацію торгівлі людьми через інтернет.

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ ЩОДО ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ З МЕТОЮ СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ В УКРАЇНІ

підвищена вразливість жінок та дівчат,
пов'язана з війною Російської Федерації
проти України та використанням
кіберпростору торговцями людьми.

ЗАГАЛЬНА РЕДАКЦІЯ:

Левченко К. Б., докторка юридичних наук, кандидатка філософських наук, професорка, заслужена юристка України,
Урядова уповноважена з питань ґендерної політики.

Формат 64х90/8

Ум. друк. арк. 9,30

Тираж 500 прим. Зам. № 15/4

Надруковано у друкарні ФОП Мороз А.Т.

(Свідоцтво про реєстрацію серії ДК №265 від 30.11.2000 р.)

